

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

4577

II *Am*

491.99-8
S-46
1886

1886

SB 2002
m

1028. Մ. Մեր-Շեփոնիսի թոճոս ճշմար. II տմ. II խմ.
VII մի. Մաթթ.

Հրատարակութիւն Կենդրոնական Իրավաճառանոցի

Ն. ՅԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԻՐ

ԸՆԹԵՐՅԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ութերորդ տիպ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

ՏՊԱՐԱՆ ԽՈՎԴԻՍԻ ԳՐԱԳԱՆՆԵԱՆՅՈՒՆ

1886

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

Գ.Ի.Ն. Է 40 ԿՈՂ.

1028

Հրատարակութիւն Կենդրոնական Գրականասանցի

491 99-8
S-46

Ն. ՏԵՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԻՐՔ

ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ութերորդ տիպ

ԳԻՆԵՆ Է 40 ԿՈՊ.

ԹԻՖԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ ՄՈՂՍԻՍԻ ՎԱՐԳՆԵԱՆՑ

1886

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

«Մայրենի լեզուի» երկրորդ հրատարակում ենք
 ռեբրիտ տպագրութեամբ:

Սոյն տպագրութեան մէջ գրքի նիւթը և յօդուածների
 դասաւորութիւնը արմատական փոփոխութեան ենք ենթար-
 կած:

1. Գրքի սկզբում գրել ենք Հայերէն տպուկները իրանց
 Հին անուններով և նախնական դասաւորութեամբ: Նոր ե-
 դանակների շնորհիւ տառերը, առհասարակ, զրկվում են իրանց
 անուանակոչութիւնից. աշակերտը գիտէ կարգաւ, բայց տա-
 ռերի անունները չ'գիտէ. իսկ սա նրան շատ գէտքերում
 անհրաժեշտ է. օրինակ՝ բառարան գործածելիս, Հայերէն
 տառահամարներով հաշուելիս և այլն: Ուրեմն դոնէ երկ-
 րորդ տարուայ սկզբում պէտք է վերադարձնել սոցա իրանց
 կորուսեալ իրաւունքը:

2. Այբուբենից լետոյ գրել ենք միքանի վարժութիւն-
 ներ՝ աշակերտներին բաղաձայն տառերի նրբութեանց և նա-
 ցանից միքանիսի հնչական առանձնութեանց հետ ծանո-
 թացնելու համար:

Այս նորամուծութիւնները կազմում են գրքի ասորի
 շրջանը:

Գրքի երկրորդ շրջանն ևս ամբողջապէս կազմուած է
 նոր նիւթերից՝ մանկական կարճիկ ոտանաւորներից, ժողովրդ-
 դական աղբիւրներից քաղուած, և արձակ ու գիւրին յօդուած-
 ներից, որոնք աւելի բարոյակրթական բովանդակութիւն
 ունին:

Այնուհետև գրքի մնացած նիւթը մենք բաժանել ենք
 երեք շրջանի — երրորդ, չորրորդ և հինգերորդ շրջաններ:
 Նիւթերի դասաւորութեան ժամանակ ի նկատի ենք ունեցել
 բովանդակութեան պարզութիւնն ու գիւրութիւնը: Վերջին

Дозволено Цензурою. Тифлисъ, 27 Ноября 1885 г.
 Типографія М. Вартанянца, прот. Троицк. цер.

43807-ահ

36386-66

Հինգերորդ վարժութեան մէջ միայն նիւթերը դասաւորուած են տարբեր եղանակներին համեմատ:

Աւելացնելով առաջին և երկրորդ շրջանները, որոնց մէջ մտնում են զանազան վարժութիւններ և քառասունի չափ արձակ ու բանաստեղծական յօդուածներ, գրքի միւս շրջանները կազմելիս՝ ստիպուեցանք միքանի յօդուածներ, որոնք նախընթաց տպագրութեանց մէջ տեղ ունէին, դուրս ձգել, որպէսզի գիրքը, որ մի տարուայ պաշար միայն պէտք է ամփոփէ իւր մէջ, սաստիկ չ'ստուարանայ:

Ն. Տ. Ղ.

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

(ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

ԿԱՐԴԱԼՈՒ ՎԱՐժՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀՐ.ԶԱՆ ԱՌԱՋԻՆ.

ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ:

ա	—	Ա	—	Ալբ.	մ	—	Մ	—	Մեն.
բ	—	Բ	—	Բեն.	յ	—	Յ	—	Յի.
գ	—	Գ	—	Գիմ.	ն	—	Ն	—	Նու.
դ	—	Դ	—	Դա.	շ	—	Շ	—	Շա.
ե	—	Ե	—	Եջ.	ո	—	Ո	—	Ո.
զ	—	Զ	—	Զա.	չ	—	Չ	—	Չա.
է	—	Է	—	Է.	պ	—	Պ	—	Պէ.
ը	—	Ը	—	Ըթ.	ղ	—	Ղ	—	Ղէ.
թ	—	Թ	—	Թա.	ռ	—	Ր	—	Րա.
ժ	—	Ժ	—	Ժէ.	ս	—	Ս	—	Սէ.
ի	—	Ի	—	Ինի.	վ	—	Վ	—	Վեւ.
լ	—	Լ	—	Լիւն.	տ	—	Տ	—	Տիւն.
խ	—	Խ	—	Խէ.	ր	—	Ր	—	Րէ.
ծ	—	Ծ	—	Ծա.	ց	—	Յ	—	Յո.
կ	—	Կ	—	Կեն.	ւ	—	Լ	—	Հիւն.
հ	—	Հ	—	Հո.	փ	—	Փ	—	Փիւր.
ձ	—	Զ	—	Զա.	ք	—	Ք	—	Քէ.
ղ	—	Ղ	—	Ղաա.	օ	—	Օ	—	Օ.
ճ	—	Ճ	—	Ճէ.	ֆ	—	Ֆ	—	Ֆէ.

ՆՄԱՆ ՀՆՁԻՒՆԵՐ.

- բ. բան, բանիւր, բադ, բաղ, բարակ, բազ.
 ր. պան, պանիւր, պատ, պաղ, պարապ, պազ.
 ր. պայտ, պող, պետ, պար, պարտք, Պող, պառ.
 փ. փայտ, փոս, փէտ, փառ, փառք, փող, ֆաս.
 փ. գար, գարի, գող, գուլթ, գոլթ, գէս, գետ, գեր.
 ի. կար, կարի, կող, կուտ, կուլթ, կէս, կէտ, կեր.
 ի. կող, կար, կաշի, կամ, կաղ, կոնք, կոր, կոյր.
 ք. քող, քար, քաշի, քամ, քաղ, քունք, քոր, քոյր.
 զ. զարդ, զուտ, զառ, զուր, զրահ.
 ս. սարդ, սուտ, սառ, սուր, սրահ.
 դ. դուր, դար, դեղ, դաս, դա, դեղին, դե.
 ր. տո՛ւր, տար, տեղ, տաս, տալ, տեղին, տե.
 ր. տուր, տաս, տաղ, տող, տեղ, տէր, տաք.
 թ. թուր, թաս, թաղ, թող, թեղ, թեր, թագ.
 խ. ռխ, օխ, մեխ, ախտ, կախ, ուխտ, սեխ, կախան.
 զ. ող, օղ, մեղ, աղտ, կաղ, ուղտ, սեղմ, կաղին.
 զ. օձ, ձիւր, ձագ, ձոր, ձաւար, ձողակ, գանձ, քուրձ.
 ծ. օծ, ծիւր, ծակ, ծոր, ծարաւ, ծաղիկ, կայծ, կուրծ.
 ծ. ծեծ, ծիծ, ծուծ, ծածուկ, աղած, ասած, այծ, կայծ.
 ց. ցեց, ցից, ցոյց, ցուցակ, աղաց, ասաց, այց, կաց.
 ռ. ուր, սեր. սար, արու, արատ, զար, դարան.
 ր. ուռ, սեռ, սառ, առու, առատ, գառ, դառն.
 ջ. ջոջ, ջահ, ջանիկ, ջուր, ջինջ, բանջար, բաղարջ.
 ճ. ճօճ, ճահ, ճանիկ, ճար, ճանճ, անճար, հաղարճ.

- ճ. ճար, ճուտ, ճանկ, ճիտ, ճաղ, ճօճ, կոճակ, ճանճ.
 չ. չար, չուլթ, չանգ, չիթ, չաղ, չոջ, կոչնակ, չանչ.
 տար. մարտ, արտ, քարտ, պուտ, բիրտ, տաս, տուր.
 դար. մարդ, արդ, կարդ, բուրդ, բերդ, դաս, դուր.
 թառ. մարթ, արթ, կարթ, բուլթ, թերթ, թաս, թուր.
 որդ, որթ, հորթ, որդի, օդ, տօթ, օթ, յօդ, հօտ, հօտ, յօտ, հատուած, յօդուած, հօտաղ, յօտել, արդ, հարթ, յարդ, յարգ, հարկ, յարկ, յամր, համր, համար, յամառ, յետ, հետ:

- ր. Կարդալ բառի սկիզբն է Կարդ.
 Կարդ կարդ, յետոյ խաղա.
 Ես տեսայ մէկ սարդ:
 Սարդ ձիւնով ծածկուած է:
 .. Զին երկու ոտի վերայ Զառ եղաւ:
 Ծառ լաւ խնամեցէք, որ պտուղ տայ:
 Մարս—մարսել. մերս—մերսել, սարս—սարսալ:
 Մարս—մէրս—մայրս. սարս—սարանալ:
 Հերս—հերսոտ. հարս—հարսանիք:
 Հերս—մաղերս. հարս—հէրս—հայրս:

Ս, Զ, Շ, ԲԱՂԱՁԱՅՆՆԵՐԻ ՀԵՏ.

ս.

- թ. սթափ—ըսթափ. սթափուիլ:
 ի. սկիզբ, սկիհ, սկեսուր, սկայ, սկունդ, սկուտդ:
 ր. սպաս, սպունգ, սպի, սպիտակ, սպեղանի, սպասել:

- «. ստամոքս, ստէպ, ստոր, ստոյգ, ստանալ, ստինք:
- †. սփիւռ, սփոփանք, սփածանելի:
- *. սքողել, սքանչելի, սքանչանալ, սքեմ:
- լ. Խ. սլանալ—սըլանալ, սլէհ, սլաք. սխալ, սըխտոր, սխրալի:
- Տ. շ. սմբակ, Սմբատ. սղոց, Սղերդ, Սղնախ:
- ն. —. սնունդ, սնդիկ, սնոտի, սնար. սռնակ:
- ը. սրինգ, սրահ, սրիկայ, սրունք, սրանոց:

դ.

- Բ. զբօսանք—ըզբօսանք, զբաղմունք:
- Գ. զգալի, զգեստ, զգոյշ, զգօն, զգայարանք:
- Տ. չ. զմալիլ. զչարիլ:
- զլանալ—զըլանալ, զէռ, զղջալ, զննել, զալել, զպել, զրոյց:

շ.

- «. շտապ—ըշտապ, շտապել, շտեմարան:
- շղթայ—շըղթայ, շըջան, Շմառն, շէլ, շէվոց, շփոթ:
- Ռ—ԻԲՐԵԻ ԵՐԿՀՆՁԻԻՆ.

ռուս—ըռուս, ռէտին, ռամիկ, Ռուբէն, Ռաքէլ, ռունգ, ռուբլ, ռաբբի, ռոմ, ռեխ:

ԿԱՐԴԱԼՈՒ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ ՀՐՋԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

1. ԱՅԲԵՆԱՐԱՆ.

Ես փոքրիկ մանուկ էի. տեսնում էի որ հայրս՝ գիր կարդալիս, ականոց էր դնում աչքերին: Մի օր ես խնդրեցի որ ինձ համար էլ ականոց առնի. «Ես էլ քեզ պէս ուզում եմ կարդալ», ասացի: Միւս օրը հայրս բերեց ինձ համար մի պատկերազարդ գիրք: Սա հայերէն այբբենարան էր: «Ահա՛ սա է քո ականոցը, որդի», ասաց հայրս: Այնուհետեւ մայրս ինձ կարդալ-գրել սովորեցրեց:

2. ԿԱՐԴԱԼ-ԳՐԵԼ.

Երբ որ լեզուս բացուեցաւ,
Ազատ խօսիլ սովորեցայ,
Բարի մօրս ձեռքի տակ
Գրել-կարդալն սկսայ.

Շատ ժամանակ չ'անցկացած՝

Այլեւ գիր կարդալը

Այնպէս դժուար չէր թւում,

Ինչպէս կ'ասեն ծոլերը:

Այսուհետեւ ինձ համար

Հոլ—վէգի, գնդակի չափ

Սիրելի են՝ թուղթ, գրիչ,
Գիրք, քանոն, մատիտ, տետրակ:

3. ՄՐՋԻՒՆԸ ԵՒ ԱՂԱՒՆԻՆ.

Մրջիւնը մօտ գնաց առուակին, որ ջուր խըմէ: Զրի ալիքը ներս քաշեց նրան եզերքից: Մրջիւնը խեղդվում էր: Աղանին օգնութեան հասաւ. նա մի չոր տերև առաւ՝ գցեց մրջիւնի առաջ: Մրջիւնը վեր բարձրացաւ տերևի վերայ և խեղդուելուց ազատուեցաւ:

Չանցաւ երկար ժամանակ: Որսորդը հրացանը ձեռին մօտեցաւ առուակին: Աղանին միամիտ նստած էր ծառի վերայ: Որսորդը հրացանի բերանն ուղղեց դէպի նա: Մրջիւնը մօտ վազեց և կծեց որսորդի ձեռքը: Որսորդը ցընցուեցաւ: Հրացանը տրաքեց, բայց չըղիպաւ աղաւնուն: Աղանին թռաւ, ազատուեցաւ:

4. ՅՆՃՂՈՒԿՆԵՐ.

Կտուրը ցորեն ցանեցի, չոր՝ ցնելու համար,
ձընճղուկներ թըռան-եկան, ուտելու համար.
Քար վեր կալայ խրփեցի, սպանելու համար.

Ա՛յ ճընճղուկիկ,

Կարմիր տոտիկ,

Սպիտակ փորիկ,

Ուտեն կուտիկ,

Խըմեն ջըրիկ,

Առուի եզրիկ,

Պըստիկ-մըստիկ,

Փախեն-երթան մանգալու համար:

Ժողովուրդ:

5. ՊԱՌԱՒՆ ՈՒ ՀԱԻԸ.

Հաւը օրական մի ձու էր ածում պառաւի համար: Բայց պառաւն ագահ էր. նա մտածեց, որ եթէ շատ կուտ սոսյ, հաւն էլ մի ձուի փոխանակ երկուսը կամ երեքը կ'ածի օրական: Մտածեց ու կատարեց: Հաւը սաստիկ պարարտացաւ և էլ ձու չ'ածեց:

6. ԱՔԱՂԱՂՆ ՈՒ ՀԱԻԸ.

«Ծուղրուղո՛ւ, սանամէր,
Էն մէկ հաւ կար, ուր գնաց:»

— Մարաւ-աղբիւր կուլ գնաց:

«Ի՞նչ կար կըտուց:»

— Զիր ու չամիչ:

«Ո՛ւր էր տանում.»

— Հարս ու փեսին:

«Հարսն ո՛ւր է նստել:»

— Ոսկէ թախտին:

«Ի՞նչ է եփում:»

— Կորկոտ:

«Ո՛վ է բերել:»

— Քաջալ Ակոր:
Ո՞վ է հարել:»
— Աղա Սուլթան:
«Ո՞ր է գրել:»
— Բայ պատուհան:
«Ո՞վ է կերել:»
— Կարայ փեշեկ:

«Վայ կարայ փեշեկ, վայ կարայ փեշեկ,
Քո մերն ուտի քո թըշեկ:»

Ժողովրդական:

7. ԱԳՈՒՍԻՆ ՈՒ ԱՂԱՍԻՆՈՒՆ.

Ագռաւը տեսաւ, որ աղաւնիներին լաւ են
կերակրում, ուզեց ինքն էլ աղաւնի ձեռնալ-
սպիտակ փոշի ցանեց վերան և մտաւ աղաւ-
նետուն: Աղաւնիները կարծեցին, թէ սա էլ
իրանցից է, ներս ընդունեցին: Բայց ագռաւը
մոռացմամբ կռաւեց իւր ձեռով: Աղաւնիները
կտցահարեցին և դուրս խուկեցին: Ագռաւը վե-
րադարձաւ իւր ընկերների մօտ, բայց սրանք
էլ չ'ընդունեցին նրան, որովհետեւ գունափո-
խուել էր:

8. ԿՈՒՈՒՆԿՆԵՐ.

Կըռ — կըռ-կըրկըռան
Կըռունկները հա թըռան.
Կըռունկների թևի տակ
եկաւ ամառ մեր դըռան:

Ժողովրդական:

9. ԻՄ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԳՆԱԼԸ.

Սեպտեմբեր ամիսն էր: Հայրս ասաց, որ
ինձ պէտք է ուսումնարան տանեն: Ես շատ ու-
րախացայ. վաղուց ուզում էի ուսումնարան
գնալ: Հայրս ինձ համար մի պայուսակ գնեց: Ես
նրա մէջ դասաւորեցի հարկաւոր առարկաները:
Մենք ուղևորուեցանք: Ես ուսումնարան չէի
տեսած: Սիրտս թնդում էր: Ութը ժամին մենք
հասանք մի մեծ շինութեան և բազի դռնից
ներս մտանք: Բազում շատ մանուկներ կային.
ոմանք խաղում էին արձակ-համարձակ, ոմանք
էլ գլխակոր կանգնած էին իրանց ծնողաց հետ:
Մենք ներս մտանք ուսուցիչների սենեակը: Ես
երկիւղի մէջ էի. բոլորը նոր մարդիկ էին. ոչ մէ-
կին չէի ճանաչում: Ուսուցիչների գլխաւորը—
տեսուչը նկատեց իմ շփոթմունքը, մօտ եկաւ,
փայփայեց ինձ: Ես սրտապնդուեցայ: Յետոյ ինձ
քննեցին և ընդունեցին երկրորդ նախակրթա-
րանը:

10. ՏԽՈՒՐ ԵՐԵՒԱՅ.

Երբ որ ծագեցաւ պայծառ արեգակ,
Աքլար, աղաւնի, հաւ ու ծիծեռնակ,
Զի, ոչխար, զառնուկ, այծ, ուլ, հորթ ու կով
Դընացին իրանց գործին շտապով:

Միայն ծոյլ տըղան չըգնաց դպրոց,
Գիրքը շըպըրտեց ու փախաւ փողոց:
Իրիգուն ամենք յետ դարձան ուրախ,
Միայն տըղան էր տըրտում, գըլխակախ:

Գ...Բ...Լ...:

11. ԱՂՕԹՈՒԹ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ.

Ծոյլ աշակերտը հարցրեց ջանասերին. «Դու
ի՞նչ ես անում, որ միշտ դասերդ լաւ ես իմա-
նում»:

— Աղօթում եմ, պատասխանեց ջանասերը:

«Ես էլ կ'աղօթեմ», մտածեց ծոյլը և այն
գիշերը, քնելուց առաջ, աղօթք կարդաց, բայց
միւս օրը դարձեալ դասը չըգիտէր:

«Ես դարձեալ դասս չըգիտեմ», ասաց նա
ընկերին. «իսկ դու ասում էիր, որ եթէ ա-
ղօթք անեմ, կ'իմանամ»:

— Արդեօ՛ք դու աղօթելուց առաջ սովորո՞ւմ
ես դասերդ, հարցրեց ջանասերը:

«Ոչ», պատասխանեց ծոյլը:

— Եթէ այդպէս է, դու երբէք դաս չես ի-
մանալ. նախ պէտք է սովորել, ապա աղօթել.
դու ինքդ օգնիր քեզ, որ Աստուած էլ օգնէ:

12. ՀՁՈՐ ՃԱՐ.

Երբ իմ ծընողքըս կամ ես եմ տըկար,
Եւ կամ հանդիպի մի այլ պատահար,
Երբ որ աշխարհի մէջ կայ ցաւ կամ սով,
Երբ որ մարդիկ են իրար հետ խըռով,—
Այս ամէն չարին ունիմ ես մի ճար,
Այդ իմ աղօթքն է ամէնի համար:

Գ...Բ...Լ...:

13. ՀՐԱԻԷՐ.

Հաւը խօսեցաւ, օրը բացուեցաւ,
Արևն էլ վաղուց ելաւ, բարձրացաւ.
Խեղօք մանուկներ, շո՛ւտ հագնուեցէք,
Շուտով դասատուն դուք հաւաքուեցէք:

Մարդ և անասուն, գազան և թռչուն,
Ամէնքն էլ իրանց գործին են գնում.
Մըջիւնը բերնով կերակուր տանում,
Մեղուն ծաղկիցը հիւթեր է ծծում:

Դաշտը գոյնզգոյն ծաղկով զարդարուած,
Մարգագետինը կանաչ հագնուած,
Անտառն ձմեռուայ քնից արթնացած,
Իւր տերեւները շարժում է կամաց:

Ձկնօրսներն իրանց ուռկանն են քաշում,
Հնձողներն իրանց մանգաղը շարժում...
Դուք էլ, մանուկներ, ձեր գրքերն առէք.
Աստուած ծուլուծիւն չէ սիրում երբէք:

14. ՕՁԻ ԳԼՈՒԽԸ ԵՒ ՊՈՁԸ.

Մի անգամ օձի պոչը վիճեց գլխի հետ, թէ իրանցից որը պէտք է առաջից գնայ: Գլուխն ասաց. դու չես կարող առաջից գնալ, որովհետեւ ոչ ականջներ ունիս և ոչ աչքեր: Պոչն ասաց. ականջներ ու աչքեր չ'ունիմ, բայց ոյժ ունիմ, և ես եմ քեզ շարժողն ու ման ածողը. եթէ կամենամ, կը փաթաթուեմ ծառի շուրջը և դու մի քայլ անել չես կարող: Գլուխն ասաց. ուրեմն բաժանուինք: Եւ բաժանուեցան:

Պոչը պոկ եկաւ գլխից և սկսեց առաջ սողալ. բայց հէնց մի փոքր հեռացաւ թէ չէ՝ ընկաւ ճեղքի մէջ և էլ չ'կարողացաւ դուրս գալ ու սատկեցաւ:

Առաւժ՝ Ով որ փքանայ, շուտով ջքանայ:

15. ՀԱՆՆԵԼՈՒԿՆԵՐ.

Աչքեր ունի, ոտքեր չ'ունի,
Մարդ կըսպանէ, ձեռքեր չ'ունի,
Ձու է ածում, փետուր չ'ունի,
Շապիկ ունի, որ կար չ'ունի:

Ձորս ոտք ունիմ կարճ ու կոկիկ,
Գլուխ ունիմ ինչպէս գորտիկ.
Մարդ տեսնելիս սիրտս է գողում,
Ոտք ու գլուխս չի երևում:

16. ՎԱՐԴԵՆԻՆ ՈՒ ՓՈՒՇԸ.

Վարդենին ու փուշը բուսել էին միատեղ: Մի օր փուշը ասաց իւր գեղեցիկ հարեանին. «Բարեկամ, ես զարմանում եմ քո համբերութեանդ. չ'գիտեմ ինչո՞ւ չես պատժում քո փշերով այն մեղուներին, որոնք այնպէս տգտալով համ հոտդ են առնում, համ հիւթդ ծծում:

— Ինչո՞ւ պատժեմ, համեստութիւնով պատասխանեց վարդենին. չէ՞ որ իմ հիւթից նրանք մեղր են պատրաստում:

Մէկ.

17. ՄԵՂՈՒ.

Հէնց որ գեղեցիկ զարնան հետ երևեցան առաջին ծաղիկները, իսկոյն մեղուն էլ դուրս եկաւ իւր հոտաւետ խրճիթից: Նա գնաց, նրստեց անուշահոտ ծաղիկների վերայ և սկսեց հարց ու փորձ անել, թէ արդեօք շո՞ւտով կը կանաչեն մարգագետինները, ե՞րբ կը բացուին ծառերի կոկոնները և ո՞ւշ կը ծաղկէ արդեօք հոտառատ յասմիկը:

18 ՀԱՆՆԵԼՈՒԿ.

Ոչ ցորեն եմ, ոչ գարի,
Որ հողագործն ինձ ցանի.

Առանց ջրի հունցած եմ,
Առանց ձեռքի կոլորած,
Ես անկրակ թըխած եմ,
Թոնիր, ջաղաց տեսած չեմ,
Ձեր ամէնիդ սիրածն եմ:

19. ԱՌԻԻՄԸ ԵՒ ԳՈՐՏԸ.

Առիւծը լսեց գորտի կրկուցը և վախեցաւ:
«Երևի այս գոռացողը մեծ գազան պէտք է լինի»,
մտածեց նա: Առիւծը պատրաստուեցաւ կռիւ
մղելու: Այդ միջոցին ճահճի միջից դուրս ցատ-
կեց գորտը: Առիւծը ջարդեց նրան իւր ու-
ժեղ թաթով: «Այսուհետեւ բանը չըտեսած՝ չը-
պէտք է վախենամ», մտածեց նա:

20. ԼԱԻ ԸՆԿԵՐ.

Վայրենի հասարակ ծաղիկը պատահմամբ
շահորամի (մեխակի) հետ տնկուեցաւ միևնոյն
ծաղկամանում: Եւ ինչ էք կարծում, այդ ան-
հոտ ծաղիկն էլ սիրուն, անուշ հոտ ընդունեց
նրանից: Լաւ ընկերի հետ ապրելն էլ այսպի-
սի նշանակութիւն ունի մարդկանց համար:

21. ՄԱՆՈՒՇԱԿ.

Դեռ ո՛ւր է ծիծեռ, դեռ ո՛ւր է սոխակ,
Գարնան կարապետ եկաւ մանուշակ.

Երկնային խունկը չորս կողմդ բուրեց,
Նորածին աշխարհ նախ նա համբուրեց:
Երկինքն է անամպ, շողշողուն արև,
Տանք մանուշակին, երեխայք, բարև,
Որ մեր դաշտերին բերեց նոր գարուն,
Նախշուն հաւերով, ծաղկով զարդարուն:

Գ. Բ.

22. Ո՛Վ Ե ՔԻԹԸ ՑԻՑ ՊԱՀՈՒՄ.

Որդին ասաց հօրը. «Ասա՛, խնդրեմ, հայ-
րիկ, ինչի՞ մի քանի հասկեր կուացել են մին-
չև գետին, իսկ միւսները դէպի վեր են ցը-
ցուել»:

— Ինչ հասկ որ լիքն է, կռանում է դէպի
գետին. իսկ որնոր դատարկ է, նա գլուխը
վեր է պահում:

23. ԼՈՒՍԻՆԸ ԵՒ ԱՐԵՒԸ.

«Արի, իմ քոյրիկ, լոյս տուր գիշերը,
Թէ ամաչում ես դուրս գալ պարզ օրը»:

— Ո՛չ, վախենում եմ ես, լո՛ւսին երբայր,
Գիշերը շրջել, մարդկանցը լոյս տալ:

«Յերեկը շրջի՛ր, կըտամ ասեղ քեզ,
Որ մարդ կընայի, աչքերը կ'ածես»:

Այն օրից արդէն աննման քոյրը
Տալիս է երկրին տաք, փայլուն օրեր.

Իսկ գիշերները աստղեր անհամար
Լուսին եղբոր փայլում են պայծառ:

Ժողովուրդ:

24. ՀԱՆՆԵԼՈՒԿՆԵՐ.

ա. Քոյր ու եղբայր մէկ տեղում իրար յետեից
վազում են, բայց միմեանց չեն հասնում:

բ. Խալիչայ ունիմ, թափ տալ չի լինիլ.
Ոսկի ունիմ համբել չի լինիլ:

25. ՍՏԱԽՕՍ.

Փոքրիկ հովիւր ոչխարներ էր պահում: Մի
անգամ նա մաքումը դրեց խաբել իւր ընկեր-
ներին, և սկսեց բարձր ձայնով կանչել. «Գայլը,
գայլը, օգնեցէք:» Մարդիկ մօտ վազեցին և
տեսան, որ խաբուել են: Սյսպէս արեց նա մի
քանի անգամ: Բայց մի անգամ էլ դայլն իս-
կապէս ընկաւ հօտի մէջ: Փոքրիկ հովիւր սրտա-
պատառ սկսեց օգնութիւն կանչել: Մարդիկ
լսեցին նրա ձայնը, բայց տեղներիցը չըջար-
ժուեցան. նրանք կարծեցին, թէ այս անգամ
էլ սուտ է ասում նա: Գայլն էլ, տեսնելով որ
տէր ու տիրական չըկայ, սկսեց խեղդոտել
ոչխարներին:

Առած՝ Սուտ ասողի տունը կրակ ընկաւ, ոչ որ ջրհաւատաց:

26. ԱՐԵՒԻՆ.

Նախշուն արև,
Հազար բարև.

Այս ուր էիր երկար օրեր

Ամպերի տակ մտել կորել.

Մէթէ դու էլ, յամառ մանուկ,

Գիտես պահուիլ այդպէս գաղտուկ:

Հերիք, արև, մեզ խռովես,

Ել չըփախչիս, հոգիդ սիրես:

27. ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԻՐԱՆ ՏԵՂԸ.

Հայկը ծոյլ տղայ չէր, բայց կարգ ու կանոն
չէր սիրում: Երեկոյեան՝ դասերը սովորելուց յետոյ,
նա իւր գրքերն ու տետրակները թողնում էր
թափթփած ու ցրիւ տուած. առաւօտներն
էլ, երբ որ վեր էր կենում, ժամերով որոնում
էր իւր շորերը կամ ոտնամանները: Ամենայն
առաւօտ Հայկը այս ու այն կողմն էր ընկնում
և միշտ դասից ուշանում էր:

28. ՀԱՆՆԵԼՈՒԿ.

Ես շարժվում եմ անդադար,

Ոչ անիւ եմ, ոչ էլ լար,

Սարեր, լեռներ դղրդում,

Համ շինում եմ, համ քանդում.

Ամէնիցը ես զօրեղ,

Բայց փակուած եմ վանդակում:

29. ՆԱՊԱՍՏԱԿԸ ԵՒ ՈՋՆԻՆ.

Սպիտակ ու քնքոյշ նապաստակը ոգնուն
ասաց. «Եղբայր, ինչ ծակծրկող ու տգեղ ըզ-
գեստ ունիս»:

— Ճշմարիտ է, պատասխանեց ոգնին. բայց
իմ ծակծրկող փշերն ինձ ազատում են շան և
զայլի ատամներից. նոյն ծառայութիւնն ա-
նձում է քեզ քո գեղեցիկ մուշտակը:

30. ՀԱՆԵԼՈՒԿ.

Զուտ թելից չէ՝ հիւսում է,

Մէջը նստած՝ սպասում է.

Թշնամի չէ՝ որսում է,

Լաւ ծրծում է, մարսում է:

31. ՓԻՂ.

Մի հնդկացի մէկ փիղ ուներ: Տէրը նը-
րան վատ էր կերակրում և ստիպում էր, որ
շարունակ բան անի: Մի անգամ փիղը բարկա-
ցաւ և իւր տիրոջը ոտնատակ տուեց՝ սպա-
նեց: Հնդկացու կինը, արտասուքն աչքերին,
բերեց իւր որբ մնացած զաւակները և զցեց
փղի ոտների տակը: «Փի՛ղ, դու սպանեցիր հօ-
րը, սրանց էլ սպանիր», ասաց նա: Փիղը նայ-

եց մանուկներին, յետոյ կնճիթով վերցրեց ա-
մէնից մեծին, զգուշութեամբ նստեցրեց պա-
րանոցի վերայ և այնուհետեւ սկսեց հնազան-
դուիլ նրան և զործել նրա համար:

32. ՀՐԱԻԻՐ ԳԱՐՆԱՆ.

Արի՛, գար ուն,

Արի՛ սիրուն,

Բէր պարզ արև,

Առատ անձրև,

Խնդրէ՛ Տէրէն

Հաճար, ցորեն.

Զմեռն էր մեծ,

Ողջ սպառեց.

Ամբար մառան

Դատարկ դառան:

Գ. Բ.

33. ԱՌԻԻԾԸ, ԱՐՁԸ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍԸ.

Առիւծն ու արջը մի կտոր միա գտան և
սկսեցին կռիւ տալ՝ թէ որին պիտի հասնի
ան: Ոչ մէկը չէր ուզում բաժին տալ միւսին:
Կռուեցին-կռուեցին և երկուսն էլ յոգնած
պառկեցան մօի այս ու այն կողմը: Աղուէսը
նկատեց այդ, մօտ վազեց կամացուկ, ուխեց
ու փախցրեց:

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

ԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՀԵ. ԵՐԵՎԱՆ
ՀԱՅ-ԱՐՄ ԵՍՐ
Մ. Ա. ՄԱՐԿԱՆ
ՀԱՅ-ԱՐՄ ԵՍՐ

36386-66

34. ԳՈՐՏԸ ԵՒ ԵԶԸ.

Մի գորտ դաշտում մի եղ տեսաւ մեծ ու գեր: Չէս ա-
սիլ, որ գորտն էլ նախանձ է ունեցել. մտքից անցրեց, թէ
ւրի մի փորձ փորձեմ, տեսնեմ կարո՞ղ եմ եզանը հաւասա-
րուեմ: Գորտը ուռչիլ սկսաւ, փքուեցաւ, տըռզեցաւ, դար-
ձաւ ընկերին ասաւ.

«Նայիր, կրկուան ընկեր, արդեօք եզան չեմ հասել»:

— Զէ, սանամայր, ասաց նա. դու ո՞ւր տեղ ես և նա
ո՞ւր. ձեր մէջը մեծ սարեր կայ:

«Հապա հիմա, նորից նայիր, տես թէ որքան փքուե-
ցայ: Դէհ, թնչպէս եմ, ասիր տեսնեմ, այժմ այդ եզան կը-
նմանեմ.

— Զէ, հոգի, չէ:

«Հապա հիմա»:

— Տարբերութիւնն ոչինչ է, ինչ որ էիր, էլ այն ես:
Բայց մեր գորտը նորից այնքան փքուեցաւ ու փքուե-
ցաւ, որ վերջապէս շատ ուռչելուց ճաքեցաւ

35. ՈՅԺԸ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԶԷ.

Փոքրիկ Սաթինիկը գնաց այգին, նստեց
ծառի տակը և սկսեց տիկնի խաղալ: Նրա
եղբայր Մկրտիչը ներս գնաց այգին, Սաթինի-
կի ձեռքից տիկինը խլեց, հեծաւ իւր փայտե
ձին և սկսեց վազվզել այգու մէջ: Սաթինիկը
կանգնած լաց էր լինում:

Մկրտիչի մեծ եղբայր Վահանը կամեցաւ
ինքը խաղալ. նա խլեց Մկրտիչի ձեռքից տի-

կինն էլ, ձին էլ: Մկրտիչը գնաց, գանգատուե-
ցաւ հօրը. իսկ հայրը լուսամուտի առաջ նըս-
տած՝ բոլորը տեսել էր:

Ի՞նչ կ'ասեր հայրը Մկրտիչին:

36. ՍՈՒՐԲ ԿԱՐՍՊԵՏ.

Սուրբ Կարապետ բարձր է բոլոր,

ձամբէք ունի ոլոր-մօլոր,

Կ'երթայ կըգայ շատ ուխտաւոր,

Թէ ձիաւոր, թէ ոտաւոր.

Մարտը կըտայ ոտաւորին,

Զուլէ կըտայ ձիաւորին:

Ժողովուրդն:

37. ԳԱՅԼԻ ԱՐՏԱՍՈՒՔԸ.

Գայլը լսեց, որ հովուի բոլոր հօտը կոտո-
րուել է: Նա արտասուակից աչքերով եկաւ հո-
վուի մօտ և ասաց. «Յաւում եմ քեզ վերայ,
ո՞վ բարի մարդ, շատ ու շատ ցաւում եմ»:

Հովիւը նայեց գայլի արտասուքին և աս-
աց. «Շնորհակալ եմ, գայլ. բայց ո՞վ գիտէ,
թէ ինչի ես լաց լինում դու. արդեօք այն
պատճառով, որ ցաւում ես վերաս, թէ՞ նրա
համար, որ ինքդ էլ այսուհետեւ ապրելու մի-
ջոց չես ունենալու»:

38. ԳԱՐՈՒՆ.

Գարուն սիրուն ու նախշուն
Բերեց մեր տուն բիւր ողջոյն.

Սոխակն ունէր իւր գրկին,
Վարդը ունէր իւր սրբոյն,
Արօտ դալար՝ ուսերին,
Սարեակ, ծիծառ՝ ճղներին,
Յստակ աղբիւր, պարզ առուակ,
Հազար ու բիւր սար, ձորակ,
Հովիտ, անտառ, դաշտ և մարզ
Ջուր ցանէին սառնորակ:

Ընթացի:

39. ԱՌԻԻԾՆ ՈՒ ՄՈՒԿԸ.

Առիւծը քնած էր: Մուկը վազեց անցաւ
նրա վերայով: Առիւծը զարթեց և բռնեց նր-
րան: Մուկը խնդրեց, որ արձակէ իրան և խօս-
տացաւ, որ դրա փոխանակ լաւութիւն կ'անէ
նրան: Առիւծի ծիծաղն եկաւ, որ մուկը նր-
րան լաւութիւն է խոստանում, բայց էլի ար-
ձակեց:

Քիչ ժամանակից յետոյ որսորդները բռնե-
ցին առիւծին և հաստ թոկով կապեցին ծա-
ռից: Մուկը լսեց առիւծի մռնչոցը, մօտ վա-
զեց, իւր սուր ատամներով կռծեց—կտրեց թո-
կը և յետոյ ասաց. «Միտքդ է, որ դու ծի-

ծաղեցիր ինձ վերայ, երբ ես խոստացայ քեզ
լաւութիւն անել. այժմ հաւատո՞ւմ ես, որ մըկ-
նիցն էլ կարելի է լաւութիւն սպասել:

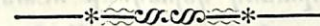
Ի՞նչ կըցանես, այն կըհնձես.

40. ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ.

Նեղ ու մութ տուն,
Սատանէն մէջը քուն:

Թռչուն մի կար սև ու սպիտակ,
Կ'ելնէր ի ծառ, կ'իջնէր ի տակ:

Սիպտակ հինեմ, կանաչ թել տամ,
Կարմիր գործեմ, սև կըտըրեմ:

ՀԲՔԱՆ ԵՐՐՈՐԴ

1. ՊԱՊԸ.

Պապը սաստիկ ծերացել էր: Նրա աչքերը լաւ չէին տեսնում, ականջները ծանրացել էին. նրա ձեռներն ու ոտները ծերութիւնից դողդողում էին. այնպէս որ գդալը բերանը տանելիս՝ կերակուրը կաթկաթեցնում էր:

Այս բանը դուր չէր գալիս նրա որդուն ու հարսին: Նրանք ծերին իրանց հետ միւսնոյն սեղանի վերայ չէին նստեցնում, այլ մի անկիւնում առանձին տեղ էին տալիս հաց ուտելու: Մի անգամ, հաց ուտելիս, ծերի ձեռները դողդողացին, ամանը վայր ընկաւ, կոտորւեցաւ: Շատ սաստիկ բարկացան հարսն ու որդին խեղճ ծերի վերայ և այնուհետեւ փայտէ ամանով էին կերակուր տալիս նրան:

Ծեր մարդը մի թուռն ունէր: Մի անգամ մանուկը նստած էր լատակի վերայ և տաշեղներից մի բան էր շինում:

Մայրը հարցրեց նրան. «Ի՞նչ ես շինում, որդի»:

— Ես փայտէ աման եմ շինում, որ երբ դու և հայրիկս ծերանաք, նրանով կերակուր ուտեցնեմ ձեզ:

Հայրն ու մայրը նայեցան միմեանց երեսի և ամօթից կարմրեցան: Նրանք այնուհետեւ սկսեցին ծերին շատ պատուով սպասել:

Պատուի ծերին, որ ծերանաւ: Ծերանաւ՝ ծերի պատիւն իմանաւ:

2. ԱՂ ԵՒ ՍՊՈՒՆԳ.

Մի էջ, աղ բարձած, եկաւ առուակի մօտ և կամենում էր անցկենալ միւս կողմը. բայց անց կենալիս գայ-

թեցաւ և ընկաւ ջուրը: Երբ նա դուրս եկաւ առուից, սաստիկ զարմացաւ, որովհետեւ բեռը շատ էր թեթեացել: «Սա լաւ բան է, ասաց նա. ջրի մէջ համ ինքդ ես հովանում, համ բեռդ է թեթեանում: Այս բանը չենք մոռանալ:» Մի քանի օրից յետոյ՝ էջը կրկին անգամ պէտք է անց կենար միւսնոյն առուակով. բայց այս անգամ նա բեռնուած էր սպունգով: Առուակի մէջտեղը հասնելով, էջը ջրումը անվրդով պառկեց, որ նորից թեթեացնէ իւր բեռը: Բայց հակառակը եղաւ: Եւ մեր էջը շատ էլ չարչարուեցաւ, բայց այնուամենայնիւ տեղից կանգնել չըկարողացաւ ու խեղդուեցաւ:

3. ՄԵՐ ԸՆՏԱՆԻՔԸ.

Մեր ընտանիքը մեծ չէ: Ես ունիմ հայր և մայր, երկու եղբայր և երկու քույր. ես ամենից մեծն եմ: Մենք ունինք էլի մի պառաւ տատ: Նա շատ սակաւ է տանից դուրս գալիս, այն էլ ժամ է գնում: Նա մեզ շատ է սիրում և փալփայում է:

Իմ հայրը շատ է աշխատում. նրա աշխատանքովն ենք կերակրվում և հագնվում ամէնքս: «Մենք առանց նրան ի՞նչպէս կարող ենք ապրիլ», ասում է շատ անգամ մայրս:

Մայրս տնտեսութիւն է անում. նա հրամայում է ճաշ և ընթրիք պատրաստել. նա գնում է ներքնատուներ և մառանք: Բայց որ իմանաս, թէ ես ի՞նչպէս սիրում եմ նրա հետ մառան գնալ: Ամբողջ օրը մայրս մեզ համար հոգում և շորեր է կարում: Նա սովորեցնում է մեզ խաչակնքել և աղօթել: Մենք երեկոյեան՝ քնելուց առաջ, միշտ աղօթում ենք:

Ես մէկ փոքրիկ քույր էլ ունեի, բայց նրան տարան գերեզմանատուն և դրեցին կանաչ բլրակի տակ: Մայրս մինչև այսօր էլ լաց է լինում մեր փոքրիկ Մանուշակի վերայ:

4. ԶԱԽԱԿՆԵՐԻ ՄԽԻԹԱՐԱՆՔԸ.

Եկէք, եղբարք, շուրջ պատենք,
Մեր մօր վիշտը փարատենք:

Մատաղ տըղայք ցաթկելով՝
Մօր չորս կողմը կտրեցին,
Կէս վշտագին, կէս ուրախ՝
Այս խօսքերը ուղղեցին.

— Մայրիկ, մայրիկ, քանի՞ լաս,
Մինչ քրք տանջուիս, հառաչես.

Մանուշակը վատ տեղ չէ,
Հերիք սիրտը մորմոքես:

Երբ մեր քոյրը մեզ թողեց,
Մենք ճիչ բարձինք լալագին.

Մայրիկ, դու այս խօսքերով
Վախճան դրեր մեր լացին.

«Երկնքումը մեզնից լաւ
Հրեշտակները ձեր քրքով
Փայփայանքով սէր կըտան,
Սէր, օրհնութիւն մեր Տիրոջ»:

«Ինչպէս անմեղ թիթեռնիկն
Ծաղկանց մէջ է ոստոստում,

Որպէս աստղիկն երկնքի

Պարզ գիշերին է փայլում»,

«Այնպէս հոգին ձեր քրքով
Աստուածաբնակ դրախտի մէջ

Հրեշտակներին հաւասար

Պիտի գըտնէ ել և էջ»:

— Մայրիկ, մայրիկ, նոյն խօսքերն

Լսիր մեզնից սըրտաբաց.

Երջանիկ է Մանուշակն.

Սըրբեր աչերդ, ուրախ կ'աց:

5. ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՊԱՏՈՒԻՐԱՆՔ.

Պատուիր քո հօրը և մօրը՝ որ քեզ բարի լինի և որ
երկայնակեաց լինիս երկրի վերայ:

6. ՕՐՈՐՈՑԻ ԵՐԴ.

Արի, իմ սոխակ, թող պարէզ, մէրին,

Տաղերով քուն բեր տըղիս աչերին.

Բայց նա լալիս է. դու, սոխակ, մի՛ գալ,

Իմ որդին չ'ուզէ տիրացու դառնալ:

Ե՛կ, աբեղաձագ, թող արտ ու արօտ,

Օրօրէ տըղիս, քննի է կարօտ.

Բայց նա լալիս է. դու, ձագուկ, մի՛ գալ,

Իմ որդին չ'ուզէ աբեղայ դառնալ:

Թող դու, տատրակիկ, քո ձագն ու բունը,

Վուվուլով. . . տըղիս բեր անուշ քունը.

Բայց նա լալիս է. տատրակիկ, մի՛ գալ,

Իմ որդին չ'ուզէ սըգաւոր դառնալ:

Կաջաղակ ճարպիկ, գող արծաթասէր,

Շահի զրուցով որդուս քունը բեր.

Բայց նա լալիս է. կաջաղակ, մի՛ գալ,

Իմ որդին չ'ուզէ սովազար դառնալ:

Թող որսըդ, արի՛, քաջասիրտ բաղէ,

Քո երգը գուցէ իմ որդին կ'ուզէ.

Բաղէն որ եկաւ, որդիս լըռեցաւ,

Ռազմի երգերի ձայնով քննեցաւ:

7. ՈՐԲԻ ՕՐԸ ՍԵՒ Է.

Նիկողայոսը գնաց իրանց հարևանի տուն և տեսաւ, որ այնտեղ սաստիկ անկարգութիւն է տիրում. երեխայքը կեղտոտ, շորերը պատառոտած, մազերը գզգզուած և չ'սանրած: Փոքրերը վէր էին թափած կեղտոտ յատակի վերայ, ուրիշ երկուսն էլ կուռում էին, իսկ ամէնից մեծը հիւանդ պառկած էր և ոչ ոք չ'կար, որ նրան նայէր, խնամք տանէր: Այս ամէնը տեսնելով, Նիկողայոսը միտքը բերեց, որ իւր հարևանի կինը մօտ օրերում վախաճնուել է, և մտածելով՝ թէ քնչ դրուժեան մէջ կըլինի ինքը, եթէ իւր մայրը չըլինի, վազեց իրանց տուն և փաթաթուեցաւ իւր ծնողի պարանոցով:

8. ՀՐԱՇԱՍԻ ԽՈՏ.

Երկու աղախիճ՝ Աննան և Կատարինէն, քաղաք էին գնում: Նրանցից ամէն մինը մի կողով խնձոր էր տանում: Աննան շարունակ տրտնջում էր ու հառաչում. իսկ Կատարինէն ծիծաղում ու հանաքներ էր անում:

— Ի՞նչ է պատճառը, որ դու այդպէս ուրախ-ուրախ ծիծաղում ես, հարցրեց վերջապէս Աննան. չէ՞ որ քո կողովդ էլ իմիս պէս ծանր է, և դու էլ ինձանից ուժեղ չես:

«Չձմարիտ ես ասում, պատասխանեց Կատարինէն. բայց ես իմ կողովումս մի այնպիսի խոտ եմ դրել, որից ամենայն բեռն էլ թեթևանում է»:

— Մի՞թէ: Եդ քնչպիսի խոտ է և որտեղից ես ճարել, հարցրեց Աննան զարմացած:

«Որտեղից ճարելը ես էլ չ'գիտեմ, պատասխանեց Կատարինէն. միայն անունը կարող եմ ասել. սա կոչվում է համբերութիւն, որից դու զուրկ ես, սիրելի Աննա»:

9. ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ՎԷՃԸ.

Կովը, ձին և շուներ վիճում էին միմեանց հետ, թէ տանուտէրը նրանցից որին աւելի է սիրում:

«Իհարկէ նա ինձ ամենիցդ շատ է սիրում, ասում էր ձին. ես նրա արօրը և ցաքանը քաշում եմ, անտառից նրա համար փայտ եմ բերում. նա շատ անգամ հեծնում է ինձ և քաղաք է գնում: Նա առանց ինձ բոլորովին կորած կըլինէր»:

— Ո՛չ, մեր տէրն ինձ աւելի է սիրում, ասաց կովը. քո արածդ քնչ է, որ մեծ-մեծ էլ խօսում ես. քո արածի մեծագոյն մասը իմ եղբայր եզն էլ կարող է կատարել, իսկ ես նրա բոլոր ընտանիքը կաթնով կերակրում եմ:

«Դուք երկուսդ էլ սխալվում էք, ունաց շուներ. մեր տէրն ինձ ամենից աւելի է սիրում, որովհետեւ նրա բոլոր հարստութիւնը ես եմ պահպանում»:

Կենդանիների տէրը լսեց այս վէճը և ասաց նրանց. «Զուր տեղը միմեանց հետ մի վիճէք: Դուք ամէնքդ էլ ինձ հարկաւոր էք և ձեզանից ամէն մինը լաւ է իւր տեղը»:

10. ԻՆՉ ԿԸՑԱՆԵՍ՝ ԱՅՆ ԿԸՀՆՁԵՍ.

Աղուէսը բարեկամացաւ կռունկի հետ և նրան իւր մօտ ճաշի հրաւիրեց. «Ե՛կ, խնդրում եմ, իմ թանկագին բարեկամ, եկ, տես քեզ ի՞նչ պատիւ եմ տալիս»:

Կռունկն եկաւ: Աղուէսն եփել էր կերակուրը, մի երկու գգալ ածել էր ափսէի մէջ և հրաւիրում էր կռունկին. «Համեցէք, կեր, սիրելի բարեկամ, շատ պատուական եփած է»:

Կռունկն իւր երկար կտուցով շատ կտկտացրեց այն տափակ ափսէին, բայց բերանը բան չ'ընկաւ: Աղուէսը գլուխը կախած լիզեց ամէնը: Երբոր կերաւ, վերջացրեց,

ասաց կռուներին. «Ներքի, բարեկամ, ուրիշ բան չ'ունիմ, որով կարողանայի քեզ պատիւ տալ»:

«Շնորհակալ եմ, բարեկամ, ասաց կռուները. խնդրեմ վաղն էլ ինձ մօտ շնորհ բերէք ճաշի»:

Միւս օրն աղուէսը գնաց կռուների մօտ: Կռուները կերակուրը եփել էր և ածել մի նեղաբերան ամանի մէջ, այնպէս որ միայն իւր երկար կտուցը կարող էր ներս մտնել: Նա ամանը դրեց սեղանի վերայ և հրաւիրեց աղուէսին. «Համեցէք. մօտ եկ, աղուէս եղբայր, կեր, պատուական կերակուր է»: Աղուէսը շատ պտրտեց, այս ու այն կողմն ընկաւ, ամանը դրսից լիզեց, շատ էլ հոտ քաշեց, բայց բերանը ոչինչ չ'մտաւ: Իսկ կռուներն իւր երկար ու կեռ կտուցով կերակուրը հանում էր և ուտում: Երբոր կերաւ, վերջացրեց, լետ դարձաւ և ասաց իւր հիւրին. «Ներքի, պատուական բարեկամ, սրանից աւելի ուրիշ կերակուր չ'ունիմ, որով կարողանայի քեզ հիւրասիրել»: Աղուէսը քաղցած փորով ու նեղացած տուն դարձաւ և սրանով նրանց բարեկամութիւնն էլ վերջացաւ:

11. ԳԱՌԸ ԳԱՅԼԻ ՄՈՐԹՈՎ.

Մի օր մէկ գառը, չեմ գիտում ինչ էր, խելքին ինչ տեսակ քամի էր փռչել, Գրեցեց իւր վերայ մի գայլի մորթի, Գրնաց խառնուեցաւ հետը իւր հօտի:

Բայց երբ շրների աչքովն ընկաւ, Ասին՝ անտառից ահա գայլ եկաւ. Գոռում գոչումով վերան վազեցին, Բերաններն առան ու գրգռեցին:

Լաւ էր, որ շուտով հովիւը տեսաւ, Փայտ-դագանակով նոյն տեղը հասաւ, Ու խեղճ զառնուկը կատղած շների Սուր ատամներից հազիւ փրկուեցաւ:

Եւ մեր գառը հազիւ հազ,
Արիւնթաթախ ու նուազ,
Թոյլ ոտները քաշտալով
Հասաւ գոմը մի կերպով:

12. ՈՒՐԻՇԻ ՎԵՐԱՅ ԶՊԵՏՔ Ե ԾԻՄԱՂԵԼ.

Դեղձանիկը չար թակարդի մէջ ընկաւ. խեղճը նրա մէջ թըրպըրտում էր և չարչարվում. իսկ փոքրիկ աղանին վերեւից նրան ծաղր էր անում: «Ամօթ չէ, ասում էր, որ օրը կէս օրին թակարդի մէջ ընկար: Ես համարձակ կարող եմ քեզ հաւատացնել, որ ինձ այդպէս հեշտութեամբ չէին կարող որոգայթի մէջ ձգել»: Այս ասած-չասած, մին էլ տեսնես իւր ոտներն էլ իրճընուեցան ցանցի մէջ: Եւ արժանի էր. թող այնուհետև ուրիշի վերայ չ'ծիծաղէր:

13. ԴԵՂԱՆԻԿ ԵՒ ՍՈՒԱԿԸ.

Մի տան պատուհանից կախած էր մի վանդակ: Վանդակի մէջ երգում էին դեղձանիկը և սոխակը: Հէնց որ սոխակը իւր երգն սկսում էր, փոքր որդին գնում կտրում էր հօր առաջը, մատը մեկնում էր դէպի վանդակն ու ասում. «Ախ, հայրիկ, տես ինչպէս դեղեցիկ է երգում այս թռչունը»:

Մի օր էլ՝ երբ մանուկը ուշադրութեամբ լսում էր սոխակի երգը, հայրը ցած բերեց վանդակը, տուեց որդուն և ասաց. «Ապա իմացիր, որն է այս թռչուններից լաւ երգողը»: Մանուկն իսկոյն դեղձանիկը ցոյց տուեց. «Ահա սա է լաւ երգողը, հայրիկ», ասաց:

14. Թ Ռ Զ Ն Ա Կ.

Երէկ բացի ես դռնակը այն բանտի,
Որի մէջը խեղճ թռչնակն էր բանտարկուած.

Նրան տուի ազատութիւն ցանկալի,
Եւ դաշտերին՝ իրանց երգիչը կորած:

Թռաւ-անցաւ նա նուրբ օդը ճեղքելով,
Պայծառ օրուայ թարմութիւնը գգալով.

Թռաւ-անցաւ ազատութիւն շնչելով,
Եւ ինձ համար մեղմ, մնջիկ աղօթելով:

15. Ս Ա Գ Ե Ր.

Սագերը գնացին գետի ափը՝ կերակուր գտնելու՝ ճիճու-
ներ որսալու: Իրիկնապահին պառաւը վեր առաւ ճիպոտը
և գնաց, որ նրանց տուն բերի: Սագերը պառաւին որ տե-
սան, ջուրը թափուեցան և սկսեցին լողալ: Պառիկը կան-
չեց նրանց.

Ձու, ջու, շատակեր,

Սե ու սպիտակ իմ սագեր,

Հերիք որչափ լողացիք,

Կարմիր տոտիկ լուացիք,

Հերիք որչափ գետի մօտ

Որդեր կերաք դուք տըղմոտ.

Գնանք, գնանք գէպի տուն,

Ձեզ կուտ կըտամ իրիկուն:

Բայց չար սագերը հանդարտ պառաւին չ'ուզեցին լսել.
Երկար ու բարակ վիզները ձգեցին, կարմիր թաղանթոտ ոտ-
ները շարժեցին, լայն թևերը թափ տուին, կտուցները բաց
արին,

Ղա, ղա, գոռացին.

Թող ջուր մտնենք մենք կրկին.

Դեռ չենք ուզում գնալ տուն,

Մտնել աղտոտ հաւաքուն.

Ջրի մէջը վայր ու վեր

Պէտք է մաքրենք մեր թևեր:

Պառաւը նստեց գետի ափը: Սագերը լողացան, լողա-
ցան, մէկ էլ յանկարծ թևերը թափիթափ տուին, միմեանց
յետևից գորգողալով դուրս թափուեցան ջրից ու գէպի տուն
վազեցին:

16. Շ Ն Ի Կ.

«Ապա, սիրուն շնիկ, կարգա՛, թէ քնչ է գրած իմ գըր-
քումը», ասաց Հայկը իւր փոքրիկ շանը: Շունը մօտեցաւ
գրքին, հոտոտեց ու հեռացաւ: «Ի՞նչ իմ բանն է գիր կար-
դալը, ասաց նա. ես տունը կըպահպանեմ, գիշերները չեմ
քնիլ ու միշտ կըհաջեմ, գայլերին կըվախեցնեմ, որսի կը-
գնամ, նապաստակ կըբռնեմ, բագեր կըգտնեմ. իմ կողմից
սա էլ բաւական է»:

17. Ո Ր Յ.

Հօրեղբայրս որսորդ է. նա ունի հրացան, որսի պարկ
և շատ շներ: Մի օր հօրեղբայրս ասաց ինձ. «Խորամանկ ա-
ղուէսը գիշերս եկել և մեր հաւանոցից մի հաւ է գողա-
ցել. ես պէտք է գնամ, նրան սպանեմ. ուզում ես՝ դու էլ

արի հետս»։ Ես շատ ուրախացայ և թռչկոտալով առաջ ընկայ դէպի անտառը։ Ինձանից առաջ՝ պոչը մէջքին դրած, գնում էին Պիտանը՝ մեր գալ խեղդող շունը, և նրա երկու ընկերները՝ բարակ Զգաստը և քերծէ Թռչկանը։ Երբոր գիւղից մի փոքր հեռացանք, բարակն ու քերծէն բռնեցին աղուէսի հետքը և գետինը հոտոտելով՝ առաջ անցան. Պիտանը անպատուութիւն համարեց յետ մնալ նրանցից։

Մի քանի ըրպէից յետոյ շներն աչքներիցս կորան։ Ես կարծում էի, թէ նրանք էլ յետ չեն դառնալ. բայց հօրեղբայրս՝ որ փորձուած որսորդ էր, անտառի բերանում մի նեղ ճանապարհի առաջը կտրեց և ինձ էլ պատուիրեց, որ թփի յետևը նստեմ։ «Իմ խելօք շները հէնց այս ըրպէիս կը գրտնեն աղուէսը և դուրս կը խուկեն դէպի մեզ», ասաց նա։

Մենք նստեցանք և սպասեցինք։ Ոչինչ չէր երևում. միայն հեռուից երբեմն լսվում էր շների հաջոցն ու կլանչոցը. հաջոցն առաջ անտառի խորքիցն էր լսվում. յետոյ նա սկսեց քիչ-քիչ մօտենալ... Հօրեղբայրս ականջները սրած լսում էր... մէկ էլ ինչ տեսնեմ՝ շները յետածած խուկում են դէպի մեզ մի շիկահեր աղուէս և մի նապաստակ. նապաստակն առաջից թռչում էր գլուխը կորցրած, նրա յետևից վազում էր աղուէսը, իսկ աղուէսի յետևից հասուէհաս գալիս էին բարակն ու քերծէն. Պիտանը յետ էր մնացել։ Նոյն ըրպէին հօրեղբայրս հրացանն երեսն առաւ և աչքեց աղուէսի կուրծքին։ Հրացանի տրաքիլն ու աղուէսի գլըխկոնձի տալը մին էլաւ։ Շները ական թփափել վրայ տուին և ուզում էին ծուխկ-ծուխկ անել զազանին. բայց հօրեղբայրս մօտ վազեց և չըթողեց որ աղուէսի մորթը գրգռեց։

Ես այդ միջոցին ուրիշ բանով էի զբաղուած. երբոր հրացանի ձայնը որոտաց, խղճուկ նապաստակը հէնց իմա-

նաս սրտաճաք եղաւ, տեղն ու տեղը տափիցը կպաւ։ Շներն իրանց որսն ունէին, թէ չէ նրան հանգիստ չէին թողնիլ։ Երկիւղի առաջին ըրպէին՝ ես մօտ վազեցի և բռնեցի նապաստակը։ Նրա սիրտը սաստիկ բաբախում էր և իւր տըռուզ աչքերը կ'ասես չէր ուզում հեռացնել բարկացած շներից։ Ես փեշիս տակն առայ նրան, տուն տարայ և երկար ժամանակ կերակրում ու պահում էի։ Բայց մի գիշեր նա միտն էր բերել իւր վայրենի կացարանը և, չ'գիտեմ ինչպէս, դուրս էր փախել դէպի դաշտը։

18. ԻՆՉ ԿԸԲՐԴԵՍ, ԱՅՆ ԿՈՒՏԵՍ.

Որսորդները՝ գալլի յետևից ընկած, հալածում էին։ Ճարը կտրած, նա փախաւ՝ գիւղը մտաւ և ուզում էր մի տեղ գտնել թաղչելու։ Բայց նրա չար բախտից բոլոր դռները փակ էին։

Գալլը տեսաւ կատուին և աղաչեց. «Փիշիկ, իմ բարեկամ, ասա՛ շուտով, այս գիւղացիներից ո՞րն այնքան բարի կը լինի, որ ինձ հիւր ընդունի և չար ոստիկներիցս ազատի։ Դու լսում ես շների հաջոցը և փողերի ձայնը. այդ ամենը իմ յետևիցս են ընկած»։

— Շուտով խնդրիր Ստեփանին, նա շատ բարի մարդ է, ասաց կատուն։

«Այդպէս է, բայց ես նրա ոչխարը յափշտակել եմ»։

— Ուրեմն փորձիր Կարապետի մօտ օգնութիւն գտնել։ «Վախենում եմ՝ որ նա էլ ինձ վերայ բարկացած լինի, որովհետև նրա էլ այժմ եմ գողացել»։

— Վազիր ուրեմն Մարկոսի մօտ։

«Ո՛չ, չեմ կարող. նա զարունքուանից զայրացած է իմ դէմ. ես նրա հորթը լափել եմ»։

— Այդ վատ բան է, բայց հաւատացած եմ, որ քեզ Կիւրակոսը կը պաշտպանէ։

«Ախ, կատու եղբայր, նրա էլ գառն եմ կերել»:
— Ինչպէս տեսնում եմ, գալլ, դու այս գիւղում ամէնքին էլ վնաս ես հասցրել, ասաց կատուն. ուրեմն էլ թնջ պաշտպանութիւն ես որոնում: Ձէ, այս լաւ իմանաս, որ մեր գիւղացիք այնքան յիմար չեն, որ իրանց վնասակար թշնամուն պահեն պաշտպանեն: Եւ իրաւունք ունին. դու ես մեղաւոր՝ ի՞նչ որ բռնէլ ես, նոյնը եւ իրենից:

19. Ծ Ի Ծ Ե Ռ Ն Ի Կ.

Մարտըն անցաւ, հասաւ տպրիլ գեղեցիկ,
Հեռու աշխարհից եկաւ ծիծեռնիկ.
Բարով դու եկար, գարնան կարապետ,
Բուն շինողներից ամենից վարպետ:

Կռուկներ թրուաւ, գնաց վերերէն,
Սոխակն էլ փախաւ մեր պարտեզներէն,
Մէկ դու մնացիր ճնճղուկների հետ,
Սիրուն ծիծեռնիկ, գարնան կարապետ:

Պատուհանիս մօտ շինիր քո բունը,
Անուշ ճըռուղով երգէ գարունը.
Ածա՛ ձու, հանէ գեղեցիկ ձագեր,
Մնա՛ մեր մօտը մինչի սեպտեմբեր:

20. Ծ Ի Ծ Ե Ռ Ն Ա Կ.

Ծիծեռնակը, տես, ամենեւին չէ հանգստանում. ամբողջ օրը թռչում է, ծղօտներ է հաւաքում, կտուցովը կաւ է կրում, իւր համար բուն է շինում: Բունը շինեց, վերջացրեց, մէջը երեք ձու ածեց, նրանց վերայ շարունակ երեք շաբաթ պինդ նստեց, փոքրիկ ձագեր գոյացրեց: Ձագերը որ դուրս եկան, բերանները բաց արին և կերակուր խնդրեցին: Ծիծեռնակը թռաւ, դաշտը դուրս եկաւ, մօթեղներ բռնեց, նրանց կերակրեց:

Ժամանակը հասաւ. ձագերի փետուրները դուրս եկան. նրանք թռաւորուեցան, իրանց բնից դուրս թռան, հեռու ճանապարհ ընկան, կապոյտ ծովերի, մութ անտառների, բարձր սարերի վերայից անցան:

Ձմեռն անցկացաւ: Գարունը եկաւ: Ծանօթ ծիծեռնակը նորից յետ դարձաւ, իւր բունը գտաւ, նրան կարկատեց, նոր ձուեր ածեց, նոր ձագեր հանեց, պահեց մեծացրեց, աշնանը նորից նոյն կարգով թռցրեց:

21. ԵՐԳ ՊԱՆԴՈՒԽՍ ՊԱՏԱՆԵԿԻ.

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ, դու գարնան սիրուն թռչնակ,
Դէպի ո՛ւր, ինձ ասա՛, թռչում ես այդպէս արագ:

Ախ, թռի՛ր, ծիծեռնակ, ծնած տեղս՝— Աշտարակ,
Անդ շինիր քո բունը՝ հայրենի կտուրի տակ:

Անդ հեռու ալևոր հայր ունի՛մ սգաւոր,
Որ միակ իւր որդուն սպասում է օրէ օր:

Երբ տեսնես դու նորան՝ ինձնից շատ բարեւ արա՛,
Ասա՛ թող նստի լայ իւր անբախտ որդու վերայ:

Դու պատմէ՛ թէ ինչպէս, աստ անտէր ու խեղճ եմ ես,
Միշտ լալով, ողբալով՝ կեանքս մաշուել եղել կէս:

Ինչ Համար ցերեկը մութ է շրջում արեգը,

Գիշերը թաց աչքիս քունը մօտ չի գալիս:

Ասի՛ր որ չբացուած՝ թառամեցայ միացած,

Ես ծաղիկ գեղեցիկ՝ Հայրենի Հողից զրկուած:

Դէ՛հ, սիրուն ծիծեռնակ, Հեռացի՛ր, թռի՛ր արագ,

Դէպի Հայոց աշխարհը՝ ծնած տեղս—Աշտարակ:

22. ԲՈՅՍԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ.

Մենք գիտենք բոյսերի մի քանի դասակարգ՝ ծառեր,
թփեր, հացաբոյսեր, բանջարեղէններ, սունկեր և խոտեր:

Ծառն ունի մէկ հաստ բուն, շատ ճղներ և ոստեր:
Ոստերի վերայ կան կամ տերեւներ կամ ասեղներ—փշեր:

Թուփը մէկ բնի փոխանակ մի քանի բարակ բներ ունի:

Հացաբոյսերը բնի փոխանակ դատարկ ծղօտներ ունին:

Խոտը բարակ ցողուն ունի: Սունկը չ'ունի ոչ տերեւ և
ոչ ոստեր, միայն ունի մի կոթ և նրա գլխին իւր Լաւանջ:

Մենք մի քանի բանջարեղէնների պատեանները և նրանց
միջի սերմերն ենք ուտում, միւսների արմատը, իսկ մի քա-
նիսների՝ տերեւները:

23. Ե Ր Ա Շ Տ.

Ամառը չորէին էր: Արեգակը օրէցօր բարձրանում էր
պարզ երկնքի վերայ: Ճանապարհին թողը ամպի նման տա-
րածվում էր: Երկիրը քարի պէս պնդացել ու ճաքճքոտել
էր: Առուները ցամաքել էին: Ծաղիկները տխրութեամբ կա-

խել էին իրանց գլուխները. խոտերը գեղնել էին. նորահաս
արտերը թառամել էին: Երկրագործը տխրութեամբ նայում
էր իւր արտերին և ասում. «Ա՛ստուած իմ, ինչ որ ինձա-
նից կախուած էր՝ արեցի, հողը՝ որքան կարելի էր, խոր ցե-
լեցի, ընտիր սերմով սերմեցի և ուշադրութեամբ ցաքեցի,
այժմ թող լինի Քո սուրբ կամքը»:

24. ԲՈՅՍԵՐԻ ԿԵՐԱԿՈՒՐԸ.

Պայծառ երկնակամարի վերայ ամպեր երևեցան. փոքր
առ փոքր նրանք թանձրացան և սև կեղևով ծածկեցին կա-
պոյտ երկինքը, իսկ երեկոյին կենսատու սնձրեւը ջրեց արօ-
տամարգերը և արտերը: Դաշտային թառամած բոյսերը
զուարթացան. նրանք անտեսանելի կերպով ծծեցին իրանց
բարակ արմատներով թաց հողի սննդարար հիւթը: Խոտը
կանանչեցաւ. ծառերի փայլուն տերեւները ազահաբար ներս
ծծեցին խոնավ օդը: Ուրախ զուարթ տատանուիլ սկսեցին
ցօրենի, գարու և վարսուկի արտերը և արագ-արագ լցրին
իրանց քստալի հասկերի նիհար հատիկները:

25. ԾԱՂԻԿՆԵՐԻ ԵՐԳԸ.

Վ ա Ր Դ.

Ինչ ամէնքը կոչում են

Ծաղիկների թագուհի,

Որովհետեւ ծաղիկս

Սիրուն գոյն ու հոտ ունի:

Թէև իմ կանաչ թուփը

Շատ մարդու ձեռք կըծակի,

Բայց այս անմեղ յանցանքը

Ինչ ամէն մարդ կըների:

Շ ու շ ա ն .

Իմ սպիտակ կոկոնում
Անուշ բուրմունքներ կան շատ,
Եւ ոսկէնման փոշի
Մեղուներին բազմաշխատ:
Իմ ցողունս է նազուք
Եւ գագաթս գեղեցիկ,
Տերեւներս ընդարձակ
Եւ ինքս եմ խիստ հեղիկ:
Իմ հիւրասէր թերթերում
Մեղու, մըջիւն թէ թիթեռ՝
Կարող են հանգիստ գտնել,
Իբրեւ ազնիւ զեռուններ:

Յ ա փ Ր ու կ .

Իմ թուփերս փարթաս չեն,
Ոչ ծաղիկս փառաւոր,
Բայց բուրմունքս կըլսեն
Ամեն մարդիկ հեռաւոր.
Այս պատճառով կարող էք
Յափրուկ գտնել ամեն տեղ,
Թէ փոքրիկ պարզ փունջերում,
Թէ պարտէզներում շքեղ:

26. ԿԱՂԱՄԲԻ ԹԻԹԵՌ.

Մանուկը պարտիզում բռնեց մէկ սպիտակ թիթեռ և բերեց իւր հօր մօտ:

«Դա շատ վնասակար թիթեռ է», ասաց հայրը. «Եթէ դրանք բազմանան, մեր կաղամբը բոլորովին կ'ոչնչանայ»:
— Մի՞թէ սա այդպէս ազահ է, հարցրեց մանուկը:

«Ոչ թէ ինքը թիթեռն է ազահ, այլ նրա թրթուրը», պատասխանեց հայրը. «այդ թիթեռն ածում է շատ մանր ձուաներ, իսկ նրանցից դուրս են սողում որդունքներ, որոնք անուանվում են Լըւ-Լըւեր: Թրթուրը շատ ազահ է. նա ուրիշ բան չ'ունի, բացի ուտելն ու մեծանալը: Երբ նա մեծանում է, պատենաւորվում է: Այդ միջոցում նա ոչ ուտում է, ոչ խմում, այլ անշարժ ընկած է: Մի քանի ժամանակից յետոյ նրանից թիթեռ է դուրս գալիս, ինչպէս ահա այդ բռնածդ: Այդպէս կերպարանափոխվում են ամէն թիթեռներ. ձուից գոյանում են թրթուրներ, թրթուրներից՝ պատենաւորներ և պատենաւորներից՝ թիթեռներ: Իսկ թիթեռները ձու են ածում և մեռնում»:

27. Զ Ա Տ Ի Կ .

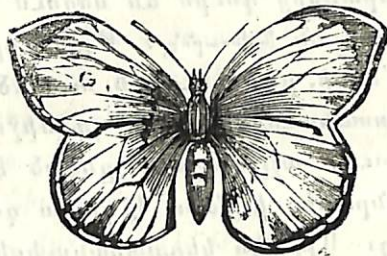
Որ դին. Նայիր, հայրիկ, ինչպէս գեղեցիկ, կլորիկ բզէզ եմ բռնել: Սրա գլուխը սև է, թևերը կարմիր և թևերի վերայ բծեր կան: Մի՞թէ սա կենդանի է, հայրիկ. ամենւնին չէ շարժվում:

Հայրը. Կենդանի է, բայց մեռած է ձևանում. իւր վեց ոտները ծալել, փորիցն է կպցրել, բերները թագցրել է և սպասում է, որ դու նրան վայր գցես խոտերի մէջ: Դրա անունը զատիկ է: Դա շատ օգտակար բզէզ է: Զատիկը և աւելի դրա թրթուրները ուտում ոչնչացնում են շատ վնասակար կանաչագոյն միջատներ, որոնք խմբովին կպչում են տերեւներին և շատ վնասներ են տալիս նրանց:

Որ դին. Նայիր, հայրիկ, բզէզն արթնացաւ և բարձրացաւ մատիս ծայրը: Այնտեղից նա ուր կըգնայ:

Հայրը. Ահա կըտեսնես. մտիկ տուր, նա ինչպէս
շարժում է իւր կարծր վերնաթևերը, իսկ նրա տակից հա-
նում չուում է իւր իսկական թևերը, որոնք թեթև են և
թափանցիկ:

Որ դի ն. Ահա թռաւ նա. ինչ խորամանկ բզէզ է եղել:

28. Թիթեռի եւ Մանուկ.

Մանուկ.

Սիրուն թիթեռ ինձ ասա՛,
Թէ ինչով ես դու ապրում.
Ամբողջ օրը խաղում ես,
Ի՞նչպէս է որ չես յոգնում:

Թիթեռ.

Սիրուն կանաչ դաշտերում.
Ես ապրում եմ համարձակ,
Ծաղկանց բուրմունքը անուշ
Իմ կերակուրս է միակ:
Բայց իմ կեանքս շատ կարճ է
Նա մի օրից չէ երկար.
Բարի եղի՛ր, ո՛վ մանուկ,
Խնայի՛ր, ինձ մի ձեռք տար:

29. Ծառերի վեձ.

Ծառերը վիճեցին միմեանց հետ, թէ նրանցից ո՞րն է
լաւ: Կաղնին ասաց. «Ես բոլոր ծառերի թագաւորն եմ. իմ
արմատս գետնի մէջ խորն է մտած, բունս հաստ է, գա-
գաթս երկնքին է նայում. իմ տերեւներս կտրտուած, իսկ
ճղներս կարծես երկաթից ձուլած լինին: Ես փոթորիկների
առաջ չեմ խոնարհում, կայծակների առաջ չեմ ընկճվում»:
Սօսին ժպտաց այս խօսքերի վերայ. «Շատ ես պարծե-
նում, ասաց նա. դու մոռանում ես, որ ինձ նման ծառ ողջ
Հայաստանում չ'կայ. արմատներս անդունդն են հասնում.
գագաթս ամպերի մէջ է խաղում. ես հարիւրաւոր ճղներ
ունիմ, ամեն, մի ճիւղս քո բունիցդ հաստ: Իսկ իմ բունս...
նրա փչակում կարող է մարդս կարիք օրը պատսպարուիլ:
Համեստութիւն արեցիր, պտուղներդ չ'լիշեցիր. բայց նրանք
էլ խոզերին են քեզ մօտ հրաւիրում. իսկ իմ կոծոծներս
թէեւ սնուցիչ չեն, բայց տերեւներիս հետ ձեռք-ձեռքի տուած
սօսելով, յոգնած և արևից տոչորուած անցորդականին ի-
րանց ստուերի տակն են առնում՝ արևից, անձրևից պաշտ-
պանում»:

Խնձորենին լսեց այս երկուսի խօսակցութիւնը և ա-
սաց. «Դուք երկուսդ էլ շատ էք հպարտանում, բայց ասա-
ցէք, դուք տալի՞ս էք մարդկանց այն, ինչ որ նրանք ինձա-
նից են ստանում»:

Լսում է մայրին, շարժում է իւր փշոտ գլուխը և ա-
սում է. «Սպասեցէք, շուտով կըգայ ձմեռը և դուք ա-
մէնքդ էլ կըմերկանաք, իսկ ինձ վերայ միշտ կըմնան իմ
կանաչ փշերը: Առանց ինձ ցուրտ երկիրներում ապրել չէ
կարելի. ես նրանց վառարանները տաքացնում եմ, և մարդիկ
իմ փայտից իրանց համար խրճիթներ են շինում»:

30. ԸՆԿՈՑՁ ԵՒ ԴԳՈՒՄ.

Ամառուայ շոգ եղանակին՝ գիւղացին, ընկուզենու տակ ձգուած, հովանում էր: Վերև նայելով՝ նա տեսաւ ծառի վերայ շատ ընկուզներ. «Զարմանալի բան է, մտածում էր գիւղացին. այս ծառի մեծութեանը մտիկ տո՛ւր ու իրան պտուղներին: Բունը ահագին, ճղները բազմաթիւ և լայնատերև, կ'ասես մի կատարեալ բլուր լինի, բայց պտուղներն այնքան մանր են, որ եթէ նրանք ջուխտ-ջուխտ, կամ երեք-երեք չլինէին, տերևների արանքներում պահուելով, դժուարութեամբ կը տեսնուէին. մինչդեռ դուռը, որ աւելի մեծ է, քան թէ մարդու գլուխը, աճում է այնպիսի բարակ և քրնքոյշ ցողունների վերայ: Չէ, եթէ ես Աստուած լինէի, բանն ուրիշ տեսակ կըստեղծէի»: Այս խօսքերն ասած չ'ասած, յանկարծ մի ընկուզ ցած ընկաւ և այնպէս սաստիկ դիպաւ քթին, որ արիւնն աղբիւրի պէս դուրս բխեց:

«Մեղայ Աստուծոյ, բացականչեց գիւղացին. լաւ օրի կըհասնէի, եթէ այդ բարձրութիւնից դուռն վայր ընկնէր իմ գլխին: Չէ, Աստուած ամեն բան իմաստութեամբ է ստեղծել, և ես, մեղաւորս, չ'պիտի համարձակուիմ նրա ստեղծածի մէջ սխալներ գտնել»:

31. ՈՒՐԻՇԻՆ ՀՈՐ ՓՈՐՈՂԸ, ԻՆՔԸ ՄԷՋԸ Կ'ԸՆԿՆԻ.

Մի ծեր մարդ ապրում էր իւր պառաւ կնոջ հետ: Պառաւը շատ չար կին էր և ունէր մի աղջիկ՝ անունը Շողակաթ: Շողակաթը չարութեան կողմից իւր մօրիցը պակաս չէր:

Ծերը հանգարտ և բարի մարդ էր և ունէր մի աղջիկ, անունը Մարիամ: Մարիամն էլ շատ հանգարտ, աշխատասէր և գեղեցիկ աղջիկ էր:

Խորթ մայրն ամենեւին չէր սիրում Մարիամին: Նա միշտ ասում էր իւր մարդուն. «Չեմ ուզում Մարիամի հետ կենալ: Տա՛ր նրան անտառը, այնտեղ մի գետնափոր գտի՛ր, թող նա այնտեղ մանի, գործի, ինչ ուզում է անի»:

Պառաւն այնքան ասաց, որ խեղճ մարդու գլուխը տառաւ: Ել ուրիշ ճար չ'կար. ծերը լծեց սայլակը, վեր առաւ Մարիամին և ճանապարհ ընկաւ: Գնացին անտառը և այնտեղ գտան մի այլ: Շատ ցաւում էր ծերը իւր աղջկայ վերայ, բայց ինչ անէր: Նա տուեց Մարիամին հրահան, կայծաքար, աբէթ և մի տոպրակ բրինձ ու ասաց նրան. «Մարիամ, կրակ վառի՛ր, որդի, բրինձից քեզ համար կերակուր եփի՛ր, խրճիթդ լաւ սրբի՛ր—աւելի՛ր և դու էլ նստի՛ր ու մանի՛ր. մի՛ վախենար, վաղը ես կըգամ քեզ տեսութեան»: Մերը մնաս բարով ասաց իւր աղջկան և յետ դարձաւ տուն:

Մարիամը մնաց մենակ, ամբողջ օրը մանեց, իսկ երբոր մթնեց, վառարանը վառեց և իրան համար կերակուր եփեց: Հէնց որ կերակուրն սկսեց եփ գալ, մին էլ տեսնես յատակի տակից մէկ մուկը դուրս վազեց և նրան ասաց. «Սիրո՛ւն աղջիկ, մի գդալ սպաս տա՛ս ինձ՝ ուտեմ»: Մարիամը լաւ կերակրեց մկանը. նա էլ շնորհակալութիւն արեց ու գնաց:

Ինքը Մարիամն էլ հաց կերաւ և էլի սկսեց մանել: Յանկարծ, կէս գիշերին, մէկ արջ ներս է մտնում խրճիթը և ասում է նրան. «Ապա՛, աղջիկ, կրակը հանգցրո՛ւ, արի՛ աչքակապուկի խաղանք. վեր առ այս արծաթէ զանգակն ու զընգզընգացրու. իսկ ես կ'աշխատեմ քեզ բռնել»:

Մարիամը շատ վախեցաւ և չէր իմանում թէ ինչ ա-

նի: Բայց այն ընդհանուր մոտեցումը, որով վաղեց յատակի տակից, բարձրացաւ Մարիամի ուսերը և նրա ականջումն ասաց. «Մի վախենար, Մարիամ, կրակը հանգցրո՛ւ, դու էլ դռան յետեւը թափկաց, իսկ զանգակն ինձ տուր»: Մարիամը այնպէս էլ արեց:

Արջն սկսեց խաղը, բայց ամենեւին չ'կարողացաւ մկանը բռնել. մոռլը վազում էր և զընգզընգացնում. իսկ արջը նրա յետեւից պտուտ-պտուտ էր լսնում: Նա շատ այս ու այն կողմն ընկաւ, բարկացաւ, կատաղեցաւ, գոռաց բարձր ձայնով, սկսեց դադանակով բոլոր անկիւններին և պատերին խփել, կոտորեց բոլոր ամանները. բայց մկանն թնչ պիտի անէր: Վերջապէս արջը հանդարտուեցաւ և ասաց. «Դու շատ լաւ աչքակապուկի ես խաղում, աղջիկ. այդ պատճառով ես առաւօտեան կ'ուղարկեմ քեզ համար մի ջուկ ձի և մի սալլ հարստութիւն». ասաց ու գնաց:

II

Միւս օրը, առաւօտեան, պառաւն ինքն ուղարկեց ծերին անտառ. «Գնա՛, ասաց, տես, շատ է մանել քո Մարիամը»:

Ծերը գնաց. իսկ պառաւը նստեց լուսամտի առաջ և ինքն իրան ասում էր. «Ահա ծերուկս կըգայ և Մարիամի ոսկրներն էլ հետը կըբերէ»:

Պառաւը նստած էր ամբողջ երեք ժամ և սպասում էր. մէկ էլ լսեց որ անտառի կողմից մի չըխչըխկոցի ձայն է գալիս. շունն էլ տախտի տակից սկսեց հաջել և ասել. «Տես, տես, ծերունու աղջիկը գալիս է, հետն էլ մի խումբ ձի է քշում, մի սալլ էլ հարստութիւն է բերում»: Պառաւը բարկացաւ շան վերայ. «Սուտ ես ասում, անպիտան, այդ Մարիամի ոսկրներն են չըխչըխկում»: Այս խօսքերն

ասած չ'ասած, բագի դռները բացուեցան, ձիանքը ներս թափուեցան, իսկ Մարիամը, իւր հօր հետ սալլի վերայ նստած, անթիւ բարիք էր բերում: Պառաւը բարկացաւ, կատաղեցաւ. նրա շրթունքները սևացան և զարմացած ասաց. «Ա՛յ քեզ հրաշք: Վաղն էլ իմ աղջկաս տանես անպատճառ. իմ Շողակաթը քո Մարիամի հատը չէ. նա երկու ջուկ ձի կըբերէ և երկու սալլ ոսկի»:

III

Միւս օրը ծերը պառաւի աղջկան տարաւ անտառի այրը և տուեց նրան բոլոր բաները, ինչ որ իւր աղջկանն էր տուել: Շողակաթը կրակը վառեց և ճաշ եփեց: Մոռլը յատակի տակից դուրս նայեց և ասաց. «Միւրուն աղջիկ, խընդրեմ մի գդալ կերակուր տաս»: Շողակաթը գոռաց նրա վերայ. «Կորիւր, կեղտոտ անպիտան, դեռ կերակուր էլ է ուղում», ասաց ու ճիւղտով խփեց խեղճ մկան մէջքին: Մոռլը փափաւ, մտաւ իւր բունը. իսկ Շողակաթը նստեց, միալնակ բոլոր կերակուրը կերաւ ու պառկեց քնելու:

Կէս գիշերին արջը ներս մտաւ այրը և ասաց աղջկան. «Ա՛յ աղջիկ, արի՛ աչքակապուկի խաղանք: Ա՛ռ այս փոքրիկ զանգակը, վազիւր և զընգզընգացրո՛ւ. իսկ ես կ'աշխատեմ քեզ բռնել»: Աղջիկը վեր առաւ զանգակը և սկսեց վազել. բայց ո՛ր պիտի փախէր արջի ձեռքից. նրա ծնկները ծալվում էին, ձեռները դողդողում և զանգակն ինքն իրան զընգզընգում էր: Իսկ մոռլը յատակի տակից ասում էր. «Չար Շողակաթը թող ոչնչանայ. արժանի է»:

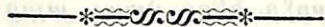
Միւս առաւօտ պառաւը մարդուն ուղարկեց իւր աղջկայ յետեւից. «Գնա՛, ասաց նա, ձիանքը և ոսկին բեր»:

Ծերը գնաց. իսկ պառաւը նստեց գրանը և սպասում էր. փոքր ժամանակից յետոյ նա լսեց, որ անտառի ճանա-

պարհից թըխկթըխկոցի ձայն է գալիս, շուռն էլ սկսեց դռան յետևից հաջել. «Ահա գալիս է պառաւի աղջիկը, ախ է քաշում, հառաչում, իսկ գատարկ սալը թըխկթըխկում է»։ Պառաւը բարկացած խփեց շանը և ասաց. «Սուտ ես ասում, անպիտան, այդ արծաթի ձայնն է, որ արկղների մէջ զընդզընդում է»։

Վերջապէս ծերունին մօտեցաւ. սալը դռանը կանգնեց։ Պառաւի աղջիկն այնպէս ջարդուել ու կոտորատուել էր, որ հազիւ կարողացան սալակից ցած բերել նրան։ Կատաղեց չար պառաւը, բայց ինչ կարող էր անել։

Մի քանի ժամանակից յետոյ Մարիամը մի լաւ երիտասարդի հետ պսակուեցաւ։

ՀՐՋԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ

1. ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐԸ.

Պայծառ արեւը բարձրացաւ երկինքը և ցրուեց դէպի ամենայն կողմեր իւր ոսկեփայլ ճառագայթները, որ զարթացնէ երկիրը։

Առաջին ճառագայթը թռաւ, արտուտի վերայ ընկաւ։ Արտուտը թըրպըրտաց, թափ տուեց թւերը, դուրս թռաւ բնից, շատ ու շատ բարձրացաւ և երգեց իւր գեղեցիկ երգը. Ախ, ինչքան լաւ է առաւօտեան պարզ և թարմ օդի մէջ թռչիլը, ինչպէս լաւ է, որքան դուրեկան։

Երկրորդ ճառագայթը նապաստակի վերայ ընկաւ։ Նապաստակը շարժեց ականջները և ուրախ-ուրախ թռչկոտաց դէպի ցօղապատ մարգագետինները. վազեց գնաց նախաճաշիկ անելու հիւթալի խոտերով։

Երրորդ ճառագայթը հաւաքուեւր մտաւ։ Աքաղաղը թափահարեց թւերը և երգեց՝ ծով-դրո՛ւ-դո՛ւ։ Հաւերը ցած եկան թառերից, կրկնացին, սկսեցին քջջել աղբը և ճիճուներ որոնել։

Չորրորդ ճառագայթը փեթակի վերայ ընկաւ։ Մեղուն դուրս սողաց իւր մօմեղէն խցից, կանգնեց փեթակի դռան առաջ, ուղղեց իւր թւերը և բզզալով թռաւ գնաց մեղր հաւաքելու հոտաւէտ ծաղիկներից։

Հինգերորդ ճառագայթը մտաւ մանկանոցը և ընկաւ փոքրիկ ծօլ մանուկի անկողնու վերայ ու սկսեց ուղղակի նրա աչքերը ծակծկել. բայց նա շուռ եկաւ միւս կողքի վերայ և քնեց։

2. ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԱՊԱՒՕՏԵԱՆ ԵՐԳԸ.

Այ մարդ, այսօր շատ քընեցար — ննջեցիր,
Առաւօտեան հով ժամանակն անցուցիր.

Արեգակը ծովի ծայրէն ծագեցաւ,
Ջերմութիւնը ձորն ու դաշտը փռուեցաւ:

Ընկերներդ վաղ արտերը գնացին,
Ցորեն, գարի գերանդիով հնձեցին.

Խուրձ կապեցին, բարդ բարդեցին դաշտումը,
Նըստան հանգչիլ կաղնիների հովումը:

Այ մարդ, վեր կաց, սառը ջրով լուացուիր,
Գօտիդ կապէ, գերանդիդ առ, դաշտ հասիր.

Քանի հով է՝ հունձդ արա՛ արտումըդ,
Հունձդ հնձէ, մի ծուլանար գործումըդ:

Հունձըդ կապէ, բարդըդ բարդէ, տուն արի,
Հանգստացիր, երբ քո հունձըդ կատարի.

Բեր գերանդիդ, կախէ պատին քո տանը,
Ես իրիկուան կը պատրաստեմ սեղանը:

Այ մարդ, հերիք ինչ որ այսօր քընեցար,
Աչքըդ մէկ բաց, տես թէ որչափ ուշացար.

Մեր դրացին վաղ անց-կացաւ կամուրջէն,
Վաղ լըռել է մեր գգիրը ձայնելէն:

Ի՞նչ ես պառկել, ի՞նչ ես քընել, սիրական,
Արեգական շողը հասաւ մեր գրռան.

Մի ծուլանար, ժամանակըդ խընայէ.

Այն պիտի մեզ բոլոր ձմեռ կերակրէ:

3. ԵՐԿՈՒ ՏԱԿԱՌ.

Երկու տակառ միասին ճանապարհ ընկան. մէկը գի-
նով լիքն էր, իսկ միւսը դատարի: Առաջին տակառը հան-

դարտ գլորուելով առաջ էր գնում, իսկ միւսը խեւի պէս
գորգոռալով թռչկոտում էր քարած ճանապարհով և սաս-
տիկ էլ թող էր անում: Անցուդարձ անողները վախից ճա-
նապարհի մի կողմում կուչ էին գալիս, հեռուից նրա գոր-
գոռոցը լսելով: Բայց ինչքան էլ գորգոռար նա, էլի առա-
ջին տակառի չափ օգտակար չէր:

4. ՀԱՅՆ ՈՒՏԵԼՈՎ, ԲԱՆՆ ԱՆԵԼՈՎ.

Աշխատասէր մանուկը նստել էր լուսամտի առաջ և
պատրաստում էր իւր դասերը: Գուրսն էլ արևն այնպէս
սիրուն փայլում էր, որ կարծես թէ ասում էր մանկանը.
«Բաւական չէ, ի՞նչ կարդացիր, վեր կաց, խաղերդ սկսիր»:
Մանուկը պատասխանում է արեգակին. «Ո՛չ, պայծառ ա-
րևիկ, ո՛չ. այժմ խաղի միջոց չ'ունիմ, թո՛ղ առաջ դասս վեր-
ջացնեմ»:

Մանուկը գրում է ու կարդում. իսկ պատուհանի տակ,
ճղան վերայ նստած՝ սիրուն թռչունն է երգում և միշտ
այս բանն է ասում. «Հերիք չէ կարդաս. մի քիչ էլ խա-
ղաս»: Մանուկը թռչունին պատասխանում է. «Ո՛չ, սիրուն
թռչնակս, ո՛չ. այժմ խաղի միջոց չ'ունիմ, թո՛ղ առաջ գործս
վերջացնեմ»:

Մանուկը դարձեալ նստած է՝ գիրքն առաջին և լու-
սամտին էլ չէ նայում. իսկ պարտիզի կարմիր կեռասն ա-
կանջի տակ այս է ասում. «Բաւական չէ, ի՞նչքան կարդա-
ցիր, դուրս արի դուռը, ծառը բարձրացիր, հասած պտուղ-
ներս կեր, ուրախացիր»: Մանուկը կեռասին պատասխանում
է. «Ո՛չ, իմ քաղցրատես կեռաս, ոչ. այժմ խաղի միջոց չ'ուն-
իմ, թո՛ղ առաջ դասս վերջացնեմ»:

Մանուկը կարդաց ու գրեց, բոլոր գործը վերջացրեց,
գրքերն արկղի մէջը դրեց, ապա դէպի այգին վազեց ու հա-

մարձակ ձայնով կանչեց. «Այն ո՞վ էր, որ ինձ հրաւիրում էր»: Արեգակն այժմ նրա համար աւելի լաւ էր փայլում. փոքրիկ թռչնակը իւր երգը նրան էր նուիրում. իսկ կեռասենին ծիծաղելով քաղցրիկ պտուղ էր ընծայում:

5. ԻՆՉՊԵՍ ԵՆ ՇԻՆՈՒՄ ՏՆԵՐԸ.

Փայտէ տները շինում են հիւսնները գերաններից: Քաւէ տները շինում են որմնագիրները աղիւսից կամ տաշած քարից: Ամէնից առաջ հիմքն են դնում. հիմքի վերայ բարձրացնում են պատերը: Պատերի մէջ թողնում են բացուածներ՝ դռների և լուսամուտների համար: Երբ որ պատերը բարձրացնում պրծնում են, ապա գցում են նրանց վերայ գերաններ, իսկ գերանների վերայ կոճեր: Յետոյ նրա վերայ շինում են կտուրը: Կտուրը թեքուած է լինում, որ անձրևի ջուրը վերան չ'կանգնի: Կտուրները ծածկում են հողով, երկաթով կամ եղեգով:

Տունը դրսից պատրաստ է, բայց նրա ներսից դեռ էլի շատ գործ կայ: Պէտք է յատակն ու առաստաղը տախտակել, վառարանները պատրաստել, դռները կախել, լուսամուտների փեղկերը հագցնել: Պէտք է պատերը կամ ներկել կամ թուղթ կպցնել: Երբոր տունը պատրաստվում է, նրա մէջ բերում՝ դարսում են զանազան կարասիներ և ամանեղէններ. յետոյ կանչում են քահանային: Քահանան օրհնում է տունը և այնուհետև սկսում են նրա մէջ բնակուիլ:

6. ՄԵՐ ՏՈՒՆԸ.

Մեր տունը մեծ չէ: Նա մի յարկից է և ունի ութը սենեակ՝ դահլիճ, ընդունարան, սեղանատուն, ննջարան, մանկանոց, առանձնասենեակ և խոհանոց: Դահլիճն ամենամեծ

սենեակն է, իսկ նախասենեակը՝ ամէնից փոքրը: Մանկանոցը առանձնապէս մեզ համար է. այնտեղ մենք պատրաստում ենք մեր դասերը: Նա ունի չորս լուսամուտ և երկու դուռ: Մեր սենեակը շատ լոյս է, որովհետև պատուհանները մեծ-մեծ են: Սենեակի մէկ անկիւնում վառարանն է շինած, իսկ միւս անկիւնում դրած է մեր գրքերի ու թղթերի պահարանը: Սենեակում կայ մէկ սեղան և մի քանի աթոռներ: Պատերի վերայ կախոտած են շատ կենդանիների ու բոյսերի նկարներ. նրանք մեզ հարկաւորվում են դասներս պատրաստելու ժամանակ:

7. ԽՐԾԻԹ.

Կէս գիշերին պայծառ լուսինն

Երկընքումը բարձրացաւ,

Աղօտ ճաճանչները սփռեց

Եւ խրճիթը լոյս առաւ:

Փոքրիկ խուղ էր, դատարկ ցեխից

Անշքապէս նա շինած.

Մի դուռն ունէր ցած և նեղլիկ

Եւ մի երդիկ էլ բացած:

Խրճիթի մէջը, երդկի տակը

Կոլոր հնոց կար շինած,

Նրա շուրջը երեք հոգի

Գործը ձեռքին նստոտած:

Պառաւ կինը ճախարակը

Վարպետութեամբ պտտում էր,

Բրդի փափուկ քուլաները

Ուշի ուշով մանում էր:

Համեստադէմ կոյս աղջիկը՝

Սանդերքն առաջը դրած,

Հանդարտութեամբ բուրդ էր գզում,
Իւր մայրիկի մօտ նստած:

Երիտասարդ տղամ արգը
Արագ արագ տաշում էր,
Եւ մի ժամից ողջ գութանը
Վաղուան համար պատրաստ էր:

Հաւը խօսեց: Պառաւն մեղմով
Ձեռքի քուլան վերջացրեց.

— «Կէս գիշերը վաղուց անցաւ,
Պէտք է քնենք», նա ասեց:

Անցան ժամեր: Եւ խրճիթում
Խոր լռութիւն էր տիրած,
Մինչ աղջիկը արիւնջան
Անկողնից վեր էր կացած:

Լուսամուտից նա դուրս նայեց
Եւ շրթունքը մեղմ խաղաց.
Արշալոյսը նոր էր բացվում,
Կռժն ուսեց, ջուրը գնաց:

8. ԴԱՇՏ ԵՒ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ.

Մարդիկ հերկում են դաշտը և հացահատիկներ են ցանում: Մանուկները գնում են ուսումնարան և Աստուծոյ խօսքը սովորում են:

Հատիկները ծածկվում են փափուկ հողի մէջ: Աստուծոյ խօսքը մտնում է մանուկ սրտերի մէջ:

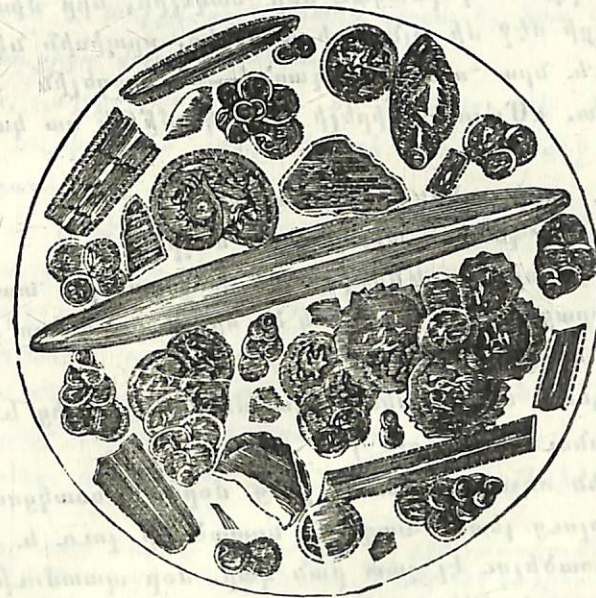
Անձրեւից երկիրը փափկանում է, արեւից տաքանում: Խելացի խօսքերով ու քնքշութեամբ հոգին եռանդ է ընկնում:

Հողի տակ խաւարումը չեն ննջում սերմերը: Չէ ջնջվում սրտիցը բարի ուսմունքները:

Սերմերը բուսնում են կանաչ ընձիւղով: Ուսումն աւանդվում է խելօք խօսքերով:

Արտերը ծածկվում են ոսկեգոյն հունձով: Տիրոջ խօսքը պսակվում է բարի գործերով:

Աստուած, ժամանակին տուր անձրեւ, արեւ: Հայր, աճեցրո՛ւ մեր սրտի մէջ բարութեան սերմերը:

9. Կ Ա Ի Ի Ճ.

Փոքրիկ նաղելին վաղուց գիտէր, որ կաւիճով գրում են գրատախտակի վերայ, որ նրանով տողում են մահուղը՝ ձեւելու ժամանակ, որ կաւիճով կարելի է ձեռները և շորերը փոշոտել, որ նա սպիտակ է և փափուկ ու կարելի է

փշրել, փռի դարձնել: Ուրիշ ոչինչ չէր իմանում Նազելին կաւիճի մասին: Մի անգամ նա հարցրեց իրանց սղախինն, թէ որտեղից են ստանում կաւիճը:

Խանութներէն են գնում, պատասխանեց աղախինը:

— Շատ լաւ. իսկ խանութպաններն ի՞նչ տեղից են ստանում»:

«Սարերից . . . այդպիսի սարել էլ կան . . .»

— Հա, ուրեմն դա հող է, մտածեց Նազելին, և էլ ոչինչ չ'հարցրեց:

Բայց որքան զարմացաւ մեր Նազելին, երբ միանգամ նկատեց զրքի մէջ մի այնպիսի պատկեր, որպիսին նկարած է այստեղ, և նրա տակը կարդաց՝ կաւիճ: Նազելին վազեց իւր մօր մօտ. «Մայրիկ, սիրելի մայրիկ, մթթէ սա կաւիճ է նկարած»:

— Այո, որդի, տեսնո՞ւմ ես, գրած է . . .

«Բայց մեր կաւիճն այդպէս չէ, մայրիկ»:

— Նա էլ այդպէս կ'երևի, եթէ խոշորացոյցի տակ դնենք: Խոշորացոյցը մի խողովակ է, որ առարկաները ցոյց է տալիս մեծ դիրքով:

Այնուհետեւ մայրն սկսեց պատմել, թէ ինչից և ինչպէս է գոյանում կաւիճը: ¹⁾

Նազելին ուշադրութեամբ լսեց մօրը: Խօսակցութիւնը վերջանալուց յետոյ՝ Նազելին նստած էր լուռ և մտածում էր. մտածելու էլ շատ բան կար. մօր պատմութիւնը աղախնի պատասխանին նման չէր. սրան հարկաւոր էր հասկանալ և լաւ հասկանալ:

¹⁾ Անտոնիքը բացատրում է.

Կաւիճն այն մանր կենդանիների բուռն է, որոնք շինում են կաւիճէ և կրէ լեռներ: Նրանք բնակվում են ծովային ջրերում և այնքան մանր են, որ հասարակ աչքով չեն տեսնուիլ: Աստուծանկաններն այդ մանրիկներից անդաւնում են ինքուրեք: Նրանք շատ

Յուլակը, որ մի սրամիտ մանուկ էր, իւր հօր գրասեղանի առաջ նստած՝ մատիտներ էր կտրատում իրան համար և հօր համար: Նա քանի կտրում էր, կոտրվում էր: Թէև մատիտ կտրելը շատ դժուար չէր, բայց այսօր այդ բանը նրան չէր յաջողվում: Յուլակը մտածման մէջ էր. նա անուշադիր էր, նրա համար էլ գործը գլուխ չէր գալիս:

— Ի՞նչ ես անում, փոքրիկս, ներս մտնելով ասաց հայրը. երևում է՝ խելքդ ուրիշ բանի վերայ է, նրա համար էլ գործը ձեռքիցդ վայր է ընկնում:

«Հա, հայրիկ, ես ուզում եմ իմանալ, թէ ինչպէս է այս սև ու փայլուն չփր փայտէ ճիպոտի մէջ մտել ու մատիտ դարձել:

— Ե՛հ, որդի, կ'ուզես հարիւր մատիտ կտրատիր ու կոտրատիր, բայց էլի քո խելքովդ ոչինչ հաստատ տեղեկութեան չես հասնիլ . . . Դա արդէն շատերին յայտնի է—զրքի մէջ կարդա՛, հարցրո՛ւ . . . իսկ ինչ որ ամէնքն էլ վաղուց գիտեն, նրա մասին հարկաւոր չէ գլուխ ցաւացնել:

«Դրքերի մէջ ես այդ բանին չեմ պատահել, իսկ եթէ դու պատմես, հայրիկ, ես շատ շնորհակալ կըլինիմ,—միայն

են և իրանց մանր կաշուի մէջ սողում են ջրի յատակում . . . այնտեղ ապրում են—ապրում ու մեռնում: Իսկ իրանց կաշին—վա՛հա—նը թողնում են ջրի յատակում: Ջուրն էլ աւազի հետ քշում է նրանց իրան ալիքներով: դէպի ծովի ափերը: Նրանք այնքան շատ են, որ չնայելով դրանց մանրութեան, այդ մեռած մարմինները միմեանց վերայ դարսուելով՝ ծովի յատակից, շատ տարիներ անցնելուց յետոյ, վեր է բարձրանում և հպարտաբար փայլում է արեգակի տակ մի ամբողջ սար: Ահա՛ ի՞նչպիսի նշանաւոր կենդանիներ են այս մանրիկները, նրանք մինչև անգամ ամբողջ սարեր են շինում: Երբեմն այդ սարերի վերայ աճում են խոտեր, թփեր, քաղաքներ, գիւղեր: Մեր պատերը սպիտակացնող կիրն էլ քիչ չու՛նի այդ ջրային մանրիկների պատեաններից:

12. ՍՊՈՒՆԳ.

Փոքրիկ Սաթինիկը հեալով և հագիւ շունչ քաշելով ներս վազեց մօր սենեակը և բացականչեց. «Մայրիկ-մայրիկ, տես ի՞նչպիսի սև մարդ է անցկենում մեր փողոցով. նրա վերայ, ոտից մինչև գլուխը, կախկըխուած են մի տեսակ դեղին, փափրիկ բաներ, գեղեցիկ ծակոտիներով: Նրանցից մինին ես այն էր՝ ձեռք էի տալիս, բայց որ իմանաս, թէ նա ի՞նչպէս ծիծաղելի կերպով կուչ եկաւ, կ'ասես թէ վախեցաւ ինձանից, իսկ յետոյ ինքն իրան էլի ուղղուեցաւ:

— Հա, հասկանում եմ, ասաց մայրը. դա սպունգ վաճառող յոյն է, գնանք գնենք մի քանիսը. ես վաղուց մտադիր էի գնել Յոլակի համար: Եւ բռնելով Սաթինիկի ձեռքից, մայրը դուրս գնաց բազը, ուր ներս էր եկել սպունգ վաճառողը:

Մինչև որ Սաթինիկի մայրը ջոկում էր սպունգներից աւելի մաքուրներն ու փափուկները, աղջիկն անդադար սեղմում էր կամ մէկ կամ միւս սպունգը. նրան սաստիկ դրաւում էր այն բանը, թէ ի՞նչպէս են նրանք սեղմվում և նորից բացվում, լայնանում: Մայրը գնեց մի քանի սպունգներ, վճարեց նրանց արժէքը և յոյնն էլ արդէն պատրաստվում էր հեռանալ. իսկ Սաթինիկը դեռ էլի բռնում էր իւր փոքրիկ թաթիկներով չէչոտ սպունգները և հետաքրքրու թեամբ նայում էր կամ յոյնին և կամ մօրը:

— Դէհ գնանք, աղջիկս, տեսնում ես, ծախողը հեռանում է:

«Ախր դա ո՞րտեղից է հաւաքել այդքանը, մայրիկ»:

— Գնանք, գնանք, ես յետոյ տանը կը պատմեմ քեզ:

Եկան տուն: Աղջիկը չէր հեռանում մօրից, այլ շարունակ խնդրում էր, որ պատմէ, թէ որտեղից է հաւաքել յոյներ այդքան սպունգները:

Մայրը կատարեց իւր աղջկայ խնդիրը և պատմեց՝ թէ ի՞նչպէս է ստացվում սպունգը: ¹⁾

13. ՓՈՐՁԱՆՔ ՈՒ ՊԱՏՈՒՀԱՍ.

Գիւղացին ցորեն էր տանում ջրաղացը: Զուալը ծակ էր և մի քանի ցորենի հատիկներ թափուեցան ճանապարհին: Ծտերը խմբովին ցած եկան և սկսեցին ուտել հատիկները. բայց աքաղաղը մօտ վազեց և ծտերին հալածեց: Ծտերը գանգատուեցան ցինին: Յինը իւր օրէնքով դատեց նրանց. առաջ պատուեց աքաղաղին, իսկ յետոյ խեղդոտեց ծտերին:

¹⁾ Ուսուցիչը բացատրում է.

Այն երկիրը, որտեղ ապրում են յոյները, կղզիներով ցրուած է ծովի մէջ (ծովը մի մեծատարած ջուր է, այնքան մեծ, որ երբ միանգամ նրա մէջն են մտնում, էլ չուտով ցամաքի երես չեն տեսնում). այս ծովի ափերի մօտ՝ յոյներից աղքատները լողալով խորասուզվում են ջրի տակը և այնտեղից հանում են այդ սպունգները: Բրիցը նոր հանած ժամանակը սպունգներն ամենեին նման չեն լինում մեր գնածներին. նրանք ամբողջ ապէս ծածկուած են լինում լորձիւնով, այնպէս որ այդ խոր ծակոտիներն ամենեին չեն չլմարվում: Այս լորձիւնը նոյնպէս կենդանի է և ապրում է ծովի յատակում: Թէև ամենեին չէ կարող իւր տեղը փոխել: Բայց քանի որ նրան չեն պոկել իւր ծննդեան տեղից, նա ապրում և շարժում է իւր սննունդը: Նրանք շատ անգամ բռնում են բաւական մեծ տարածութիւն ծովի խորքում: Երբոր ծովի տակից հանում են նրան, ստիպուած են լինում երկար ժամանակ լուանալով մաքրել այդ անշարժ կենդանու անախորժ հոտ լորձիւնը, մինչև որ հասնում են նրա փափուկ, ծակոտիէնաւոր մասերին, որոնք հիմա էլ ներս են ծծում ջուրը, բայց հէնց սեղմում ես թէ չէ, նորից դուրս են թողնում: Հէնց իւր այս յատկութեամբն է նա մեզ պիտանի և օգտակար. Աւրեմն մեր ունեցած սպունգը՝ այն ծովային կենդանու ամբամասը, նրա ոսկրակաղնն է:

14. Ջ Ր Ա Ղ Ա Յ.

Ջուրը նաւից արշաւելով,
Կատաղաբար ձայն է հանում,
Եւ ջրաղացի յատակի տակ
Կարծես ամպեր են որոտում:

Անկիւնների խիստ շարժուելուց
Ամբողջ յատակն է դողդողում,
Եւ երկանի պտըտուելուց
Փոքրիկ լեզուակն է չրխկչրխկում.

Նա շարժւում է օրօրուելով
Եւ լիք տաշտի բերանն շարժում,
Որից վերին երկանի մէջ
Մաքուր ցօրեն է կաթկաթում.

Իսկ քարի տակ մանրուելով
Ալիւր դարձած ամբարն թափւում
Եւ ջրաղացը գեղեցկապէս
Իբրեւ ծերուկ ալեգարդում:

15. ՀԱՆԵԼՈՒԿ.

Մի տուն ունինք, տան նման չի
Գետի ափին, մեծ ժայռի տակ
Կըկըզած է մեն-միայնակ.
Դիշեր-ցերեկ չար բուռի պէս
Ձայն է հանում, գոռում այսպէս.

Թըրը խկ-չըրը խկ,

Վըշտ-ճըշտ:

Առուն բարձրից ցած է թռչում,
Պատը ծակում, միջովն անցնում.

Յատակումը դըղըրդոց է,
Շրմփոց ու թրըխկոց է:

Տան մէջ երկու ուժեղ գազան,
Մինը տակին, միւսը վըրան,
Առիւծի պէս մռնչում են,
Իրար ըռեխ կըռծոտում են...
Սրանք մարդ չեն, ոչ արջ, ոչ գայլ,
Ինչ էլ որ տաս քիչ է դարձեալ.
Հարամի են խալառ քաղցած,
Էլ չեն լըսում ոչ խօսք, ոչ լաց.
Դուրս են մղում իրանց փորից
Կերակուրը փոշի դարձած:

Այժմ ասէք այդ թնչ տուն է,
Որ մինչ այսօր էլ կանգուն է:

Արարեալ:

16. Կ Ր Ա Կ.

Սիմոնը գնաց դաշտը: Շատ ցուրտ էր և անձրև էր գալիս. նա դողդողում էր ամբողջ մարմնով: Սիմոնը մտաւ անտառը, չոր ցախեր ժողովեց, ջէբից հրահանը հանեց, զարկեց կայծաքարին և կրակ արեց: Նա տաքացաւ, շորերը ցամաքեցրեց և իւր չոր հացի կտորը տաքացրեց, կերաւ:

Կրակի առաջ նստած՝ Սիմոնը մտածում էր. «Ի՞նչ լաւ բան է կրակը. առանց նրան ոչ կերակուր կարելի է եփել և ոչ տաքանալ: Տես որքան գործ է շինվում դարբնոցում և գործարաններում: Եթէ կրակը չ'լինէր, մենք երկաթից թնչ-պէս պիտի շինէինք պայտեր, խոփ, կացին և ուրիշ շատ բաներ: Չճմարիտ՝ թէև երբեմն կրակից մենք վնաս ենք ստանում, բայց այդ էլ մեր անզգուշութիւնից, մեր լիմսը անհոգութիւնից է լինում: Մենք արեգակինցն էլ ենք տաքա-

նում. նա էլ կրակի նման այրվում է երկնքում: Առանց արեգակի ոչինչ չէր աճիլ՝ ո՛չ դաշտերում, ո՛չ անտառներում և ո՛չ պարտեզներում, և բոլոր կենդանիք ու մարդիկ կըմեռնէին քաղցածութիւնից: Իսկ այժմ Աստուծոյ ողորմութեամբ ապահով ապրում ենք:

16. ԴԱՐԻՒՆ.

Կրօնքը ձեռքին, զընդանն առաջին,
Քիթ-երես մըրոտ, դարբնոցի միջին,
Կաշուէ զոգնոցը առաջը կապած,
Լըռիկ կանգնած է մեր Խաչոյ դարբին:

Փռւքսը—փռւ-հա փռւհ—փչում է փչում,
Կայծեր ու մոխիր դէս ու դէն փըռում,
Երկաթի մի շերտ հընոցը կոխած,
Սաստիկ տաքիցը վառվում, կարմըրում:

Խաչոն հանում է երկաթի շերտը
Ջընդանի վերայ կրօնով ծեծում,
Եինում նրանից պայտ, մեխ ու կացին
Եւ խկոյն ջրի տաշտակը կոխում:

Թշնամ է երկաթն ցուրտ ջրի միջին,
Ամպի պէս փըռում տաք-տաք գոլորշին,
Կրկին պընդանում, կրկին փափկանում,
Մինչև պատրաստուած շալըրովում գետին:

Այսպէս ամբողջ օր մեր դարբին Խաչոն
Կրակի առաջ, այն կեղտ ու մուրում,
Մի կտոր չոր հաց ճարելու համար
Կուչ-ձիգ անելով իւր կեանքն է մաշում:

Կ. ՄԷԼԻ-ՇԱՀԵ.

17. ՕՂ.

—Դու օղ տեսել ես:

Նա միշտ քեզ մօտ է և դու նրան չես տեսնում:

—Բայց կարելի է լսել, թէ նա ինչպէս է ձայն հանում:
Տեսնենք:

Ահա քամին ղողանջում է խողովակների մէջ և շվվացնելով ներս է մտնում տան ամենայն բացուածներից, ահա նա խփում է պատուհաններին և սաստիկ թոզ է բարձրացնում ճանապարհներում:

Իսկ ինչ բան է քամին:

Նա օդն է, որ շարժվում է—մի տեղից միւս տեղ է փախչում: Փախչելու ժամանակ նա զարկում է որևիցէ առարկայի և լսվում է աղաղակ, շվվոց. երբ փչում ես փողդ, կամ սրինգ ես ածում, կամ մտրակդ պտրտացնում ես,—ամէն անգամ ձայն է լսվում: Փորձի համար մի թղթի պարէլ շինիր և մի փոքրիկ ծակ թողելով՝ փչիր, ուռցրու նրան, իսկ յետոյ բռունցքով խփիր այդ փչած պարկին. պարկը սաստիկ կըճայթի և կըպատառուի: Սա օդն էր, որ դու լցրել էիր նրա մէջ քո բերանից: Երբ որ վազում ես, զգում ես, թէ ինչպէս է խփում օդը քո երեսիդ: Նշանակում է՝ նա միշտ քեզ հետ է և դու նրանով ես շունչ քաշում: Առանց օդի դու մի րոպէ էլ չես կարող ապրիլ: Երբ որ դու լողալիս ջրի տակն ես անում, քո չորս կողմդ ջուր է լինում: Բոլորովին այդպէս էլ օդն է շրջապատում քեզ ցամաքի վերայ և դու նրան չես տեսնում այն պատճառով, որ նա շատ նուրբ է և թափանցիկ: Օդը մինչև անգամ քո ներսդ էլ է մտնում:

18. ՎՈՒՇԻ ՄՇԱԿՈՒՄՆ.

I. Փոքրիկ Հայկանուշը տեսաւ, որ իւր հայրը դաշտումը բռնով մանր ու փայլուն սերմեր էր ցանում, և հարցրեց.

«Հայրիկ, այդ թնջ ես անում»:

— Վուշ եմ ցանում, աղջիկս, որ քեզ ու Բարսեղի համար շապիկ դուրս գայ:

«Հայկանուշը մտածման մէջ ընկաւ: Նա երբեք չէր տեսած, որ շապիկներն աճեն դաշտումը:

Երկու շաբաթից յետոյ ցելը ծածկուեցաւ կանաչ մետաքսեայ խոտերով, և Հայկանուշը մտածեց. «Ի՞նչ լաւ կըլինէր, եթէ ես այդպիսի շապիկ ունենայի»:

— Միքանի անգամ Հայկանուշի մայրը և քոյրերը գնացին արտը քաղահանելու և ամէն անգամ ասում էին նրան, թէ լաւ շապիկ պէտք է ունենաս: Անցաւ էլի միքանի շաբաթ: Կանաչը բարձրացաւ, ցողունների գլուխներին կապտագոյն ծաղիկներ երևեցան: «Իմ եղբայր Բարսեղի աչքերի նման են սրանք, մտածեց Հայկանուշը. բայց այդպիսի շապիկ ես ոչ ոքի հագին չեմ տեսել»:

Երբոր ծաղիկները վայր թափուեցան, նրանց տեղը մրնացին կանաչ և կոլոր գլուխներ: Երբոր գլուխները փոքր ինչ կարմրեցան ու չորացան, Հայկանուշի հայրը և քոյրերը արմատից փետեցին նրանց, խուրձեր կապեցին ու կոթերի վերայ կանգնեցրին, որ չորանան:

II. Վուշի խուրձերը չորացան. նրանց գլուխները կըտրեցին, կախեցին և պահեցին, իսկ կոթերը թրջոց դրին առուակի մէջ, վերան էլ քարեր դարսեցին, որ ջրի երեսը չանեն: Հայկանուշը տխուր նայում էր, թէ ինչպէս են իւր շապիկը ջրումը խեղճում. իսկ քոյրերը նրան նորից ասացին, թէ գեղեցիկ շապիկ ես ունենալու:

Երկու շաբաթից յետոյ վուշը ջրիցը հանեցին, չորացրին և սկսեցին փայտով թակել՝ առաջ կալումը, իսկ յետոյ բազումը, այնպէս որ խեղճ վուշի չոփերը բոլորը դուրս թափուեցան: Թակելուց յետոյ սկսեցին երկաթէ սանդերքով գզել, մինչև որ նա փափկեց և դարձաւ իբրև մետաքս: «Ի՞նչ գեղեցիկ շապիկ ես ունենալու», ասացին նորից Հայկանուշի քոյրերը: Բայց Հայկանուշը մտածում էր. «Այդ թնջ տեսակ շապիկ է. կ'ասես թէ մեր Բարսեղի շէկ մագերը լինի»:

III. Ձմեռուայ երկար գիշերներն եկան: Հայկանուշի քոյրերը ճախարակներ սարքեցին և սկսեցին վուշից թել մանել: «Այս թել է, իսկ շապիկը ո՞րն է—մտածում էր Հայկանուշը:

Հայկանուշի հայրը տորքը սարքեց խրճիթում, նրա վերայ հինաճ արեց և սկսեց գործել: Մայրը սատանի նման անցուդարձ էր անում թելերի միջով և Հայկանուշը տեսնում էր, թէ ինչպէս է թելերից քաթան շինվում: Երբոր քաթանը պատրաստուեցաւ՝ պրծաւ, նրան ցրտի տակ սառցրին և ձիւնի վերայ փռեցին, իսկ գարնանը ձգեցին կանաչ խոտերի վերայ, արևի տակը, և վերան էլ ջուր ցանեցին: Քաթանը փոքր առ փոքր սպիտակեց ինչպէս ձիւն:

Մայրը քաթանից շապիկներ ձևեց և Հայկանուշի քոյրերն սկսեցին կարել, այնպէս որ ջրօրհնէքին նա և իւր եղբայր Բարսեղը հագան ձիւնի պէս սպիտակ շապիկներ:

19. ԵՐԿՈՒ ՔՈՅՐ.

Մեզնից շատ առաջ կար մի թագաւոր,
Հոգով դեռ արի, գլխով ալեւոր,
Մեծ ծով էր պատել նորա աշխարհը,
Ոսկի ասացին գիտունք այն դարը:

Ունէր նա երկու մատղա՛հաս աղջիկ,
Մինը խիստ տգեղ, միւսը գեղեցիկ:
Մի օր տգեղը ասաց միւսին.
«Երթանք ծովի ափ, քո՛ւրիկ, միասին»:
Սիրունը գնաց առաջից տրտու՛մ,
Տգեղը յետնից ոխ պահած սրտու՛մ.
Հագիւ թէ ծովի ափին էր հասած,
Իւր սիրուն քրոջ գլորեց նա ցած:

Կանչեց կիսամեռ սիրունը ջրից.
«Քո՛ւրիկ, իմ քո՛ւրիկ, փրկէ ինձ մահից.
«Ես ունիմ տանը գեղեցիկ մանեակ,
«Ա՛ռ, էն քեզ լինի, պարգևէ ինձ կեանք»:

— Էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ,
Ինձնից փրկուլթիւն դու բնաւ մի յուսալ:

«Քո՛ւրիկ, թէ այդ էլ քեզ չէ բաւական,
«Կըտամ քեզ ոսկէ պսակ պատուական»:

— Էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ.
Ինձնից փրկուլթիւն դու բնաւ մի յուսալ:

«Քո՛ւրիկ, մի թողնիլ դու ինձ անտէրունչ.
«Քեզ սիրուն փեսաս կըտամ անտրտունջ»:

Տգեղի սիրտը դարձել էր լեռ քար,
Քրոջ խնդիրքը թողեց անկատար:

Ձկնորսը ծովը ձրգեց մեծ ուռկան,
Բռնեց մարմինը սիրուն աղջկան,
Ջրիցը հանեց, դրեց ափի մօտ,
Շատ ծաղիկ ցանեց վրան ու շատ խոտ:
Մի աշուղ անցաւ, տեսաւ աղջկան,
Լացեց ու առաւ, դրեց ուսի վրան.

Տարաւ իւր տունը այդ անգին գիւտը,
Չորացուց նորա մարմնու գիւի հիւթը:
Գեղեցիկ տաւիղ շինեց ոսկերից,
Քաղցրաձայն լարեր հիւսեց մազերից:
Երբոր ամէն բան պատրաստեց կարգին,
Գնաց արքունիք տաւիղը ձեռքին.
Երբ մտաւ դահլիճ շրքեղ զարդարած,
Տեսաւ տգեղին փեսի մօտ կանգնած.
Բացեց բերանը, լարերին խփեց,
Հիւրերի առաջ քաղցրաձայն երգեց.
«Հնչէ, իմ տաւիղ, հնչէ համարձակ,
«Հարազատ քոյրս խլեց իմ պսակ.
«Լսէ, իմ ծնող, լսէ սիրական,
«Հարազատ քոյրս խլեց իմ փեսան.
«Լսէ, ժողովուրդ, լսէ անխըռով,
«Հարազատ քոյրս գլորեց ինձ ծով»:

Միւս օրը դահիճք խարուկ շինեցին,
Մահապարտ քրոջ մէջը գլորեցին:
Հուրը պըլպըլաց, աղջիկ կանչեց.
«Իմ մեղաց համար Աստուած ինձ պատժեց»:

20. Կ Ո Վ.

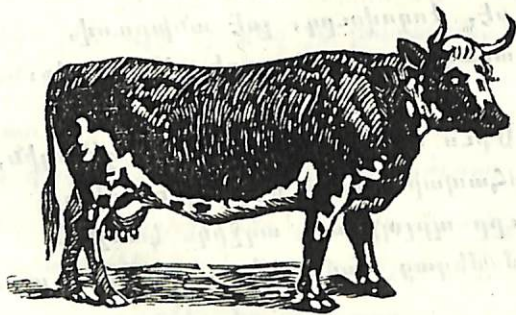
Կովը ձիու չափ գեղեցիկ չէ և ոչ էլ նրա չափ ուժեղ.
բայց օգտակարութեան կողմից նա ոչ մի ընտանի կենդա-
նուց լետ չի մնալ:

Կովի դունչը լայն է, ականջները դէպի վեր չեն բարձ-
րանում, այլ դէպի այս ու այն կողմն են ցցուած: Կովի
առամները պակաս են, այսինքն վերին ծնօտի վերայ ա-
ռաջնատամներ չ'ունի. այդ պատճառով էլ կովը կծել չէ

կարող, բայց դրա փոխանակ կարող է հարու տալ իւր երկու սուր եղջիւրներով:

Կովի ճակատը տափակ է, վիզը բարակ, ողնաշարը դուրս ցցուած, կողքերը փքուած, ոտները կարճիկ, կճղակները բաժանուած, պոչը վրձնաձև:

Կովը իւր կերակուրը երկու անգամ է ուտում. առաջ խոտը պոկում է, փոքր ինչ ծամլմորում ու կուլ տալիս. յետոյ երբոր բաւական պաշար է հաւաքում, կանգնում կամ նստում է մի ապահով տեղ, կուլ տուածը նորից բերանն է դուրս բերում և հանգիստ կերպով որոճում, այսինքն իւր տափակ սեղանատամների տակ նոր մէկից լաւ աղում, մանրացնում է:

Ամենայն առաւօտ և երեկոյ կովը վերադառնում է հանդից՝ կուրծք անուշ կաթով լցրած, բառաչում է ու կանչում տանտիկնոջը.

«Արի, արի, տանտիկին,

Նայիր իմ լիք ծծերին.

Գոգնոցդ կապիր,

Առատ կաթ կթիւր.

Միայն հորթիկիս,

Սիրուն բալիկիս

Բաժինը թողնես՝

Լիք-լիք ծծերս

Իսպառ չ'դարտկես»:

21. ԿՈՐԱԾ ՀՈՐԹ.

Զիւն էր գալիս փաթիլ-փաթիլ,
Հետն էլ անձրև կաթիլ-կաթիլ.
Այդ միջոցին մի պառաւ կին
Հորթ էր փրնտուում դաշտի միջին:

Կովը եկաւ տաւարիցը՝
Կուրծ ու ծծեր կաթնով լիքը.
«Հորթուկս ուր է», նա բառաչեց,
Խեղճ պառաւին լացացրեց:

Մինչդեռ այսպէս պառաւ ու կով
Ողբում էին լաց ու կոծով,
Յանկարծ լսուեց մի բարակ ձայն.
Կովն իմացաւ, որ հորթն է այն:

Կովը վազեց բառաչելով,
Պառաւըն յետքից տընքտընքալով.
Կորած հորթը մօրը գտաւ,
Լիք ծծերը բերանն առաւ:

Ծծեց բոլոր կաթն ու տըռզեց,
Տան տիկնոջը բան չ'թողեց:
Բայց պառաւը այս անգամին
Սիրով նեղեց չափ հորթուկին:

22. ԿԹԵԼ ԵՒ ՀԱՐԵԼ.

(Մարմնամարզական խաղ)

«Աստ տեսնեմ, մեր գիւղերում
Կովերն քնչպէս են կըթում»:

Ահա այսպէս են կըթում.
Հորթին կապում մօր ծընկնից,
Ծիծը խլում զաւակից,
Կովկիթն իրանց ձեռքն առնում,
Ապա կողքին կըկըզում.

Փը՛22, բը՛թթ . . .

Փը՛22, բը՛թթ . . .

Ահա այսպէս են կըթում,
Փոքրիկ հորթին լացացնում:
«Ո՞նց են հարում խընոցին,
Հէնց էս օր էլ հարեցին»:

Ահա այսպէս հարեցին.
Թոկը ծառից կապեցին,
Հաստ խնոցին կախեցին,
Երկու շաբթուայ հաւաքսը
Նրա մէջը ածեցին,
Տաք ու հով ջուր խառնեցին
Եւ ծայրերից բռնելով՝
Տարան, բերին, շարթեցին. —

Թըլը խկ, չըլը խկ,

Չըլը խկ, թըլը խկ. . .

Ահա այսպէս հարեցին,
Դեղին կարագ հանեցին:

23. ԶԻ.

Զին գեղեցիկ կենդանի է: Նա երբոր ուրախ է, խըր-
խընջում է եռանդով, ականջները վեր ցցում, աչքերը այս
ու այն կողմը ոլորում, վիզը սիրուն կռացնում և իւր ա-
մուր սմբակներով գետինը թակում: Զին պարանոցի վե-
րայ երկար բաշ ունի, որի մի փունջը՝ երկու մանրիկ ա-
կանջների միջով՝ ծածկում է նրա ճակատը. լետուի կողմը
ձին ունի հերարձակ ագի, որ տէրերը թամբելուց լետոյ
կշկռում՝ կարճացնում են, կամ սանրում ու երկար ձգուած
թողնում:

Զիւր բերանը սանձ են գցում, մէջքին սիրուն թամբ
են դնում՝ փորքաշը կապում, կրծկալը պնդում, երկու կող-
մից ասպանդակներ կապում, լետոյ հեծնում ու քշում, ուր
որ սիրտներն է ուզում:

Զիւր սմբակները պայտում են, որ ոտները չ'վնասուին:
Զին արագ և գեղեցիկ գնացք ունի. նա ուժեղ կենդանիսե-
րից մինն է: Երբ աշխոյժ երիվարը չափ է ընկնում, գետի-
նը ոտների տակը կ'ասես թէ տատանվում է:

24. ՏԻՈՒՐ ԶԻ.

Ի՞նչ ես խրխնջում, իմ ձի եռանդուն,
Ինչի՞ ես այդպէս գլուխդ կախել.
Ինչի՞, ինձ ասա՛, բաշդդ չես շարժում,
Ձեռն կռծում բերնիդ ոսկեփալ սանձեր:

Մի՞թէ ես քեզ չեմ՝ պատում ու քորում,
Եւ կամ քեզ գարի առատ չեմ տալի.
Մի՞թէ սարքդ չէ սիրուն, շողշողուն,
Կապդ ու փորքաշդ չեն արեշումի:

Երկզոյգ պայտերըդ չեն արծաթաջրած,
Ասպանդակներըդ ոսկով չեն պատած:

Տխուր ձին ինձի այս պատասխանեց.
«Ես նրա համար եմ այսչափ տրտում,
Որ որոտմունքի ձայներ եմ լսում.
Ահա փողերի թինդ ու դղրդիւն,
Սըրերի ճայթուեն աշխարհք է լցնում:

«Ես խրխնջում եմ մորմոքիչ ձայնով,
Պատճառ՝ զգում եմ, որ հովիտներով
Երկար չեմ վազիլ. պատուով չեմ ապրիլ:
Իմ փայլուն սարքով էլ չեմ պճնուիլ:

«Թշնամին անգուլթ—ես այս զգում եմ—
Իմ ողջ սարքերըս պիտի կողոպտէ,
Եւ այս արծաթեայ երկզոյգ պայտերս
Թեթեւ ոտներիցս նա պիտի պոկէ»:

25. Պ Ա Յ Տ.

Մի հարուստ գիւղացի որդու հետ քաղսք էր գնում:
«Մտիկ տո՛ւր, Կարապետ, ասաց հայրը, ահա ճանա-
պարհի մօտ ընկած է մի պայտ, վերցրու նրան»:
— Ե՛հ, հայրիկ, արժէ կռանալ այդ չնչին բանի համար,
պատասխանեց Կարապետը:

«Հայրը ոչինչ չ'ասաց, ինքը վերցրեց պայտը և դը-
րեց պարկումը: Ծանապարհին նա պայտը միքանի կոպէկով
ծախեց և այդ փողով բալ գնեց: Նրանք առաջ գնացին:
Սրը շատ տաք էր. արեգակը սաստիկ այրում էր, և շրջակայ-
քում ոչ աղբիւր կար և ոչ ծառեր: Կարապետը տանջ-
վում էր ծարաւութիւնից և հազիւ էր կարողանում գնալ

հօր յետեից: Հայրը կամաց ցած գցեց մի հատ բալ: Կա-
րապետն իսկոյն վեր թռցրեց, կերաւ. սա մի փոքր զովա-
ցրեց նրան: Միքանի քայլ առաջ գնալով, հայրը վայր գը-
ցեց մի ուրիշը, յետոյ երրորդը, չորրորդը . . . մինչև վեր-
ջանալը, իսկ Կարապետը շարունակ հաւաքում էր նրանց և
ուտում: Երբ նա վերջին հատիկը վեր առաւ, հայրը յետ
նայեց և ծիծաղելով ասաց. «Տեսնո՞ւմ ես, որդի, եթէ դու
մի անգամ կռանայիր պայտի համար, այսքան անգամ չէիր
կռանալ բալերի համար: Այս քեզ խրատ, որ միւս անգամ
չ'ծուլանաս»:

26. ԽՈՋԸ ԿԱՂՆԻ ԾԱՌԻ ՏԱԿ.

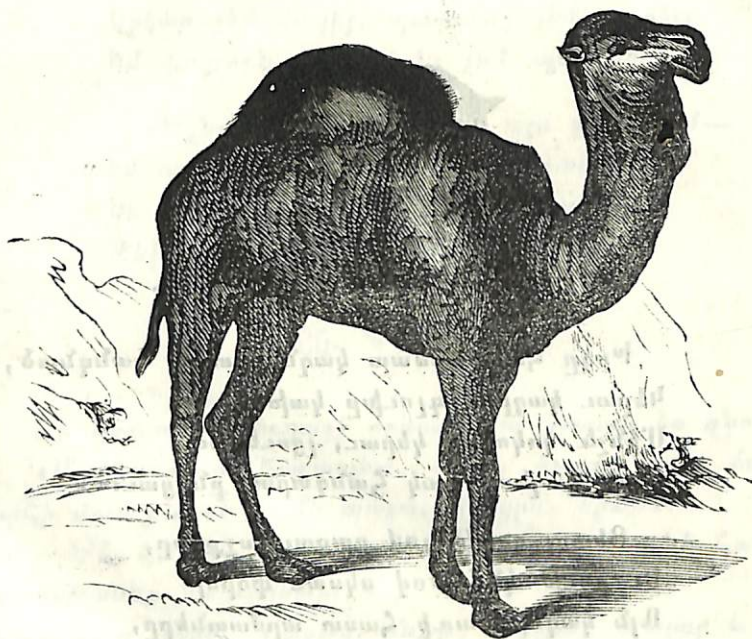
Խողը հաստարմատ կաղնու տակ կանգնած,
Կերաւ կաղինը գլուխը կախած.
Մինչև կոկորդը կերաւ, լցուեցաւ,
Ապա կաղնու տակ հանդարտ քնեցաւ:

Յետոյ զարթելով բացաւ աչքերը,
Եւ բուլթ կնճիթով սկսաւ փորել
Այն կաղնի ծառի հաստ արմատները,
Որից այդ ժամին սնունդ էր առել:

«Չէ որ այդ բանը ծառին վնաս է.
Նրան վերեւից ագռաւը կ'ասէ.
Եթէ այդպիսով արմատը բանաս,
Նա կըչորանայ, այս լաւ իմանաս»:

— Իսկ ինձ ինչ վնաս, թէ կըչորանայ,
Յաճից ասում էր նրան խոզն ագաւ.
Ես դորա վերայ իսկի չեմ ցաւում,
Կաղինն է իմս, նա է գերացնում:

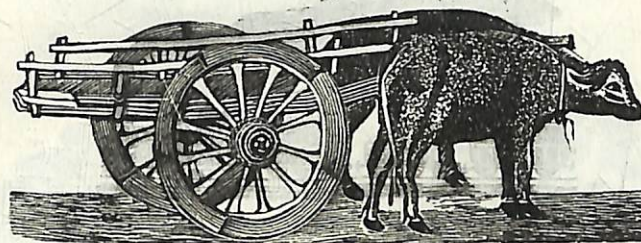
«Այլերախտ, ասաց բարձրից ծառը,
Ի՞նչից են թափվում այդ կաղինները,
Գէթ կարենայիր մի վերև նայել,
Եւ կոյր աչքովըդ այդ բանն ստուգել»:

27. ԻՆՉՊԵՍ Է ՄԱՐԴՍ ՄԱՆԳԱԼԻՍ ԵՐԿՐԻ ՎԵՐԱՅ.

Մարդս թէև շատ կամաց չէ մանգալիս, միայն նա իւր
երկու ոտների յուսով շատ հեռու չէր կարող գնալ: Բայց

զուր տեղը չէ Աստուած մարդուն խելք տուել: Մարդը տե-
պաւ, որ ձին իւր չորս ոտով իրանից արագ է ընթանում,
տեսաւ և կարողացաւ նրա մէջքին նստել. թամբ հնարեց,
բերանը սանձ գցեց և իւր կամքին սկսեց նրան վարել: Այս
բաւական չէ. յետոյ մտածեց անիւաւոր կառքեր և կռնե-
րաւոր սահակներ շինել. այնուհետև նա հեշտութեամբ անց-
նում է օրական հարիւր վերստ և ինքն ամենեւին չէ յոգ-
նում: Նա ձիով հերկում է հողը և բեռներ է կրում:

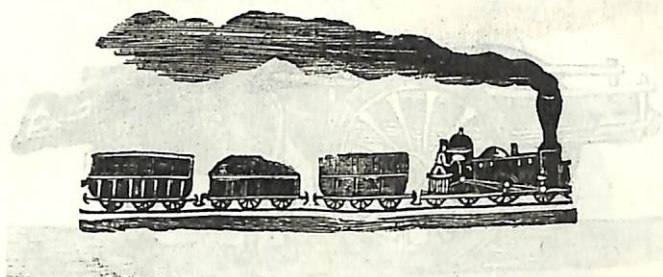
Բայց միայն ձիու վերայ չ'իշխեց մարդս: Նա իրան հնա-
զանգեցրեց հաստապարանոց եղանը, ուժեղ գոմշին, երկար
ոտնանի սապատաւոր ուղտին և թեթևազնաց եղնիկին: Այս
բաւական չէ. նա հեծաւ ահագին փղի մէջքը և ճանճի
նման նստելով՝ սկսեց մուրճով ծեծել նրա գլուխն ու քշել,
ուր որ կամենում է:

Մարդը նկատեց, որ ուղիղ ճանապարհով անիւներն ա-
ւելի հեշտութեամբ են գլորվում, սկսեց շինել մեծամեծ «այ-
լի» ճանապարհներ և խճուղիներ ձգեց:

28. ԶԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՆՑ ԶԻԵՐԻ.

Մարդը կամաց համարեց ձիով և սայլակով ճանապարհ
գնալը. նա սկսեց մտածել, ուրիշ ճար գտնել և հնարեց եր-

հաճախ: Սարերը քանդեց, դաշտերը հաւասարեց, կամուրջներ ձգեց և սլաքի նման ուղիղ ճանապարհ շինեց, այնպէս որ կարծես մի կտոր հաս- էր փռած: Այս հաս-ի վերայ նա ձգում է երկաթէ շաւիղներ—բէլնէր, իսկ ընդի վերայ սարքում է երկաթէ մեքենայ, որի մէջ կայ հնոց, կաթսայ և ծխահան, ինչպէս հեշտաեւր: Հնոցի մէջ նա փայտ կամ ածուխ է ածում, նրանով ջուրը եռ է գալիս և շոգիները

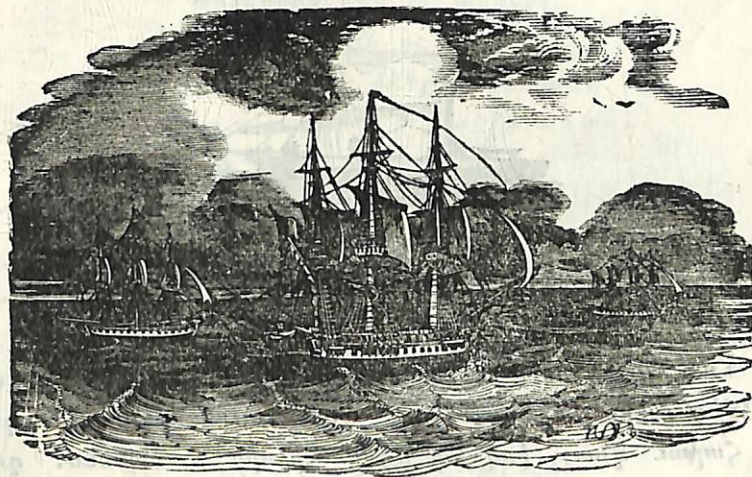
գորութեամբ մեքենան գլորվում է առանց ձիու, բայց այնպէս շուտ-շուտ, որ մարդ ոչ մի ձիով չէ կարող նրա լեռնից հասնել. մի ժամումը նա անցնում 50 վերստ, մի օրումը 1000 վերստ: Շոգեմեքենան գլորվում է երկաթուղու վերայով, ճչում է, ծռվում, երբէք չէ յոգնում, միայն իջևաններում փայտ և ջուր է վեր առնում: Նա իւր լեռնից քաշ է տալիս շատ շոգեկառքեր. դրանցից մէկ քանիսի մէջ նստած են հարիւրաւոր մարդիկ և լուսամուտներից նայում են, իսկ միւսներում այնքան ապրանք է դարսած, որ մարդ զարմանում է:

29. Ի՞նչ ԳԵՂԵՍ ԵՆ ԶԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒՄ ԶՐԻ ՎԵՐԱՅ.

Լողալում մարդս շատ էլ հմուտ չէ. ինչքան որ սովորի, խեցգետինի պէս չէ կարող լողալ, ուր մնաց թէ ձկան

պէս: «Սա լաւ բան չէ», մտածեց մարդը. փայտից նաւակ շինեց, թիակը վեր առաւ և ջուրը մտաւ ու սկսեց առաջ գնալ:

Շուտով սա էլ զգուեցրեց մարդուն. «Ի՞նչ բան է, թիավարում ես, թիավարում, բայց էլի շատ հեռու չես գնում»: Ի՞նչ պէտք է արած: Մարդն սկսեց մտածել. նա տեսաւ՝ որ ծովի երեսին համարեա շարունակ քամի է փչում, բայց զուր է կորչում: «Ի՞նչի զուր կորչի, ճանապարհներում սաստիկ թող անէ, ծովի վերայ ալիքներ բարձրացնէ, երկնքից

էլ ամպեր հալածէ. արի ստիպեմ, որ ինձ ծառայէ»: Եւ մարդը վեր առաւ կտաւը, առաջ շինեց, քամին էլ ուռցնելով նրան՝ առաջ քշեց թէ փոքրիկ և թէ մեծամեծ նաւերը: Մարդը քամուն էլ լծեց. բայց ոչ մտրակ կար, որ նրան քըշէր, ոչ սանձ կար ձեռքում, որ կանգնեցնէր, ոչ կապեր ունէր, որ կառավարէր:

30. ՔԱՄԻՆ ՈՒ ՆԱԻԵՐԸ.

Ծովի երեսին հանդարտիկ քամին
 ձեմում է ազատ՝ ծիծաղը դէմքին.
 Փոքր ու մեծ նաւեր՝ առագաստ բացած,
 Նորա ժպիտին նայում են յառած:

Քամին հնչում է յաջողակ ու մեղմ,
 Նոքա խաղում են. ձեմում քաղցրադէմ.
 Կանգնում է քամին, գրգռում, բորբոքվում,
 Տանջվում են նաւերն, ողբում ու սրգում:

31. ԶՐԻ ԵՐԵՍԻՆ ԱՆԻԻՆԵՐՈՎ.

Լաւ կըլինէր առագաստաւոր նաւով գնալ, եթէ քամին մեզ լսէր, բայց բանն այն է, որ դու կամենում ես դէպի հարաւ գնալ, իսկ նա դէպի հիւսիս է տանում. դու կամենում ես այսօր գնալ, իսկ նա ասում է՝ սպասի՛ր վաղը, այսօր ես կամենում եմ քնել. դու կամենում ես ծանր գնալ, իսկ նա քո նաւը՝ ինչպէս մի տաշեղ, այս ու այն կողմն է գցում, տակն ու վերայ է անում:

«Ո՛չ, այս լաւ բան չէ», մտածեց մարդը. «շոգին թէ և քամուց աւելի ծանր է քշում, բայց հնազանդ է լինում»: Եւ մարդը նաւերի տակն անիւներ դրեց, շոգին էլ նրանց շարժեց և նաւերն սկսեցին ջրի վերայ գնալ այնպէս, ինչ-

պէս որ ցամաքի վերայ: Սրա համար մարդը նաւի մէջ հնոց է սարքում, նրան վառում է, ջուրը կաթսայի մէջ եռացնում, ծուխը խողովակներով երկինքն ուղարկում, իսկ շոգիով անիւները շարժում և առաջ են տանում նաւը, ուր որ ինքն ուզում է:

32. ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ՄՇԱԿ.

Ինքն է անշունչ, չ'ունի հոգի,
 Բայց գործերն են ազգի-ազգի:

Անիւները մեծ ու փոքրիկ,
 Լիսեռները լայն ու նեղլիկ.
 Կաշուէ զօտիկ մէջքին կապած,
 Հուր ու դժոխք իւր մէջն առած.
 Խմած ջուրը տակառներով,
 Արտաշնչումն ամպ է ու ծով:

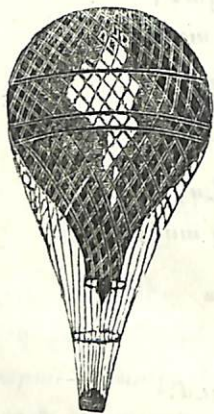
Մռնչում է վիշապի պէս,
 Ծրվում, ճըչում, մրրիկ կ'ասես.
 Փռնչոցը այնպէս ուժին՝
 Հազար գոմէշ ունի միջին:

Ի՞նչեր ասես նա չէ անում.
 Յորեն կալսում, կըտաւ գործում,
 Բուրդ ու բամբակ մաքրում, մանում,
 Վուշը գրգում, հինած անում.
 Անթիւ ու բիւր մաքուքներին,
 Երկար ու լայն մեծ տորքերին,
 Արագ-արագ գործի դնում:

Գերաններէց մանրիկ մեխեր,
Բազմատեսակ տախտակ քաշում.
Մետաղներից սիրուն փողեր,
Եւ երկաթից գործիք ձուլում.
Կարծր ապակիք, պողպատիկներ
Խաղ ու պարով տաշում, յըղկում.
Կ'ասես նրա սուր կըտրիչին
Ձեն գիմանալ՝ ինչ էլ դիպչին:

Այս ամէնը նա գործում է անխռով,
Յոգնել չ'ունի, միշտ շարժւում է անվրդով:

33. ՄԱՐԴԻԿ ԻՆՉՊԵՍ ԵՆ ԹՈՉՈՒՄ ՕԴԻ ՄԵՋ.

Մարդու համար հեշտացաւ ճանապարհորդել թէ ծովի և թէ ցամաքի վերայ. յետոյ նա սկսեց նախանձիլ երկընքի թռչուններին: Բայց Աստուած մարդուն թեւեր չէր տուել, ուրիշից փոխ առնել էլ չէր կարելի. Քնչ անէր: Շատ ցանկանում էր օդի մէջ թռչիլ, աշխարհին բարձրից նայիլ. էլ հարկաւոր չէր սարեր կտրատել, ճանապարհ չինել. չորս կողմդ լայն ճանապարհ է: Մարդն սկսում է սովորել և մտածել: Մտածում է, մտածում, և վերջապէս մի բան է հնարում— օդապարիկ. փուչիկի նման մի մեծ դատարկ գունտ է շինում, նրա տակից մի նաւակ կապում, նրանում նստում ու վեր բարձրանում: Նրա ոտի տակն են մնում ահագին անտառներ, սարեր ու ձորեր, սրբաթեւ արծիւներ, անձրեւոտ ամպեր: Բայց ափսոս, որ մի բան շատ է խանգարում՝ նրան, անսանձ քամին այստեղ էլ իւր չարութիւնը յայտնում է. նա օդի մէջ աւելի է նեղացնում

մարդուն, քան թէ ծովումը. քշում տանում է նրան, ուր որ կամենում է, կարծես մարդուն բանի տեղ չէ դնում և, մինչև այսօր, մարդը դեռ ևս չէ կարողանում օդի մէջ կառավարուիլ քամու հետ: Բայց հաւանական է, որ նա դրան էլ մի ճար գտնէ ժամանակով:

31. ՀՐԵՂԵՆ ՁԻ.

Ա.

Մի ծեր մարդ երեք որդի ունէր՝ երկուսը խելօք, իսկ երրորդը լիմար և կեղտոտ: Գիշեր, ցերեկ լիմարը տանը վայր ընկած՝ ոչինչ գործի չէր գնում:

Այս մարդը մի օրավար ցորեն էր ցանել. ցորենը դուրս էր եկել, մեծացել և գեղեցիկ հասկեր բռնել. միայն գիշերները մէկը գալիս էր ու տրորում արտը: Այս բանին մի ճար անելու համար, ծերը իւր որդոցն ասաց. «Սիրելի որդիք, գիշերները հերթով գնացէք, արտը պահպանեցէք և աշխատեցէք գողին բռնել»:

Առաջին գիշերը մեծ որդին գնաց պահպանութիւն անելու, բայց կէս գիշերին քունը տարաւ ու քնեց: Առաւօտեան լետ դարձաւ տուն և ասաց. «Ամբողջ գիշեր չ'քնեցի, սառայ, փայտ դարձայ, բայց գող չ'տեսայ»: Միւս գիշերը երկրորդը գնաց, ողջ գիշերը քնեց և առաւօտեան միևնույն լուրը բերեց:

Երրորդ գիշերը հերթը լիմարին հասաւ: Նա մէկ պահ ևս վեր առաւ և գնաց, արտի մօտ նստեց, գողին սպասեց: Կէս գիշերին մօտեցած՝ նրա քունը տարաւ: Յիմարը վեր առաւ դանակը, մատը մի փոքր կտրեց, մէջը աղ ածեց, մրմնջացրեց և այսպիսով քունը փախցրեց: Կէս գիշերին, մէկ

էլ տեսնես, աշխարհ շարժուեցաւ, քամին վերկացաւ և երկրնքիցը հրեղէն թւով մի ձի ցած իջաւ, արտի մէջ մտաւ. քթածակերից ամպ էր բարձրանում, աչքերում, կարծես, կայծակ էր փայլում: Եւ ձին սկսեց ուտել ցորենը՝ ոչ այնքան ուտել, ինչքան կոխոտել:

Փորսող տալով մեր չիմարը կամաց-կամաց մօտեցաւ ձիուն և յանկարծ թռկը նրա պարանոցը գցեց, բռնեց: Զին ամենայն զօրութեամբ ձգձգեց, յետի ոտների վերայ ծառս եղաւ, բայց մեր չիմարի ձեռքից չ'ազատուեցաւ: Ապա կանգնեցաւ ու սկսեց աղաչել. «Յովհաննէս, բարեկամ, ինձ արձակիր, ես դրա փոխարէն մեծ ծառայութիւն կ'անեմ քեզ»:

«Շատ լաւ, բայց ես քեզ յետոյ թնջալէս գտնեմ», ասաց Յովհաննէսը:

— «Երբոր կամենաս ինձ կանչել, դուրս կրգաս դաշտը, երեք անգամ կըշվւացնես և կըկանչես. «Հրեղէն ձի, հրեղէն ձի, շուտով ինձ հասիր». ես այն ըռպէին քո առաջը կըլինիմ: Յովհաննէսն արձակեց ձիուն և պատուիրեց, որ միւս անգամ արտը չ'որորէ:

Յիմարը յետ դարձաւ տուն: «Ի՞նչ տեսար, թնջ շինեցիր», հարցրին նրան եղբայրները: Յովհաննէսը պատասխանեց. «Ես մի հրեղէն ձի բռնեցի. նա ինձ խոստացաւ, որ էլ մեր արտը չի մտնիլ, ես էլ նրան արձակեցի»: Մնացած բաները նա չ'պատմեց: Շատ ծիծաղեցան եղբայրները խեղճի վերայ. միայն ճշմարիտ որ այն օրից յետոյ ոչ ոք արտին վնաս չէր տալիս:

Բ.

Այս անցքից մի օր յետոյ թագաւորից ամէն գիւղեր ու քաղաքներ մոռնեցողներ ուղարկուեցան, որոնք բարձր ձայնով կանչում էին և ասում. «Ո՛վ պարոններ, քաղաքացի-

ներ, ագնուականներ և գիւղացիներ, մեծ թագաւորը տօն է կատարում և ձեզ ամենքիդ հրաւիրում է. երեք օր պէտք է ուրախութիւն լինի: Լաւ ձիաններդ վեր առէք. թագաւորի միակ և արեգակից գեղեցիկ աղջիկը բարձր բուրգի պատըշգամբում նստած կըլինի. ով որ իւր ձիով կարողացաւ թռուչել, թագաւորի աղջկան հասնել ու նրա մատից մատանին հանել՝ թագաւորը նրան իւր աղջիկը կնութեան կըտայ»:

Յովհաննէսի եղբայրներն էլ գնացին այս հանդէսը. բայց ոչ թէ իրանք թռչելու, այլ ուրիշներին նայելու: Յովհաննէսը խնդրեց, որ իրան էլ հետները տանեն: «Դու ինչի համար ես գալիս, չիմար, — ասացին եղբայրները, — մարդկանց վախեցնելու, թնջ է. տանը վէր ընկիր»:

Եղբայրները ձի նստեցան, գնացին: Յովհաննէսն էլ նրանց յետեից ծածուկ դուրս գնաց դաշտը և իւր հրեղէն ձիուն կանչեց: Որտեղից որ էր՝ ձին իսկույն վազեց, Յովհաննէսի առաջին կանգնեց: Յովհաննէսը ձիու գլխովը թռուաւ, որից յետոյ կերպարանքն էլ փոխուեցաւ և մի այնպիսի քաջ տղամարդ դարձաւ, որ տեսնողն ամենեւին չէր ճանաչիլ, թէ առաջուայ կեղտոտ Յովհաննէսն է: Յետոյ նա հեծաւ ձին ու քշեց դէպի հանդէս: Գնաց տեսաւ, որ թագաւորի տան առաջ, ընդարձակ հրապարակում, անհամար ժողովուրդ է հաւաքուած, իսկ բարձր աշտարակի պատշգամբի վերայ թագաւորի աղջիկն է նստած. ինքը գեղեցիկ լուսնի նման, մատանին փայլում էր արեգակի նման: Բայց ոչ ոք չէր համարձակվում դէպի այնտեղ ցաթկել. ով էր իւր գլխից ձեռք վերառել: Մեր Յովհաննէսը խփեց իւր հրեղէն ձիու կողերին. ձին մռնչաց ու ցաթկեց. միայն երեք աստիճան մնաց, որ հասնէր թագաւորազն աղջկան: Ժողովուրդը լեզուն կծեց — զարմացաւ, իսկ Յովհաննէսը ձիու բերանը յետ դարձրեց ու փախաւ: Եղբայրներն ու ճանապարհ տուին: Յովհաննէսը մի լաւ մտրակեց նրանց և անյայտացաւ: Երբ-

որ հասաւ նոյն դաշտը, ձիու վերայից թռաւ, իւր առաջուայ կերպարանքն ստացաւ, ձին արձակեց ու տուն գնաց: Եղբայրները երեկոյին յետ դարձանքաղաքից և զարմացած պատմեցին իրանց հօրը, ինչոր տեսել էին: Իսկ Յովհաննէսը լսում էր և քթի տակին ծիծաղում:

Դ.

Միւս օրը մեծ եղբայրները միւսներին նման կրկին գնացին հանդէս և Յովհաննէսին հետները չտարան: Յովհաննէսը դուրս եկաւ դաշտը, ձիուն կանչեց, հեծաւ ու քշեց: Երբ որ թագաւորի պալատին մօտեցաւ, առաջուանից աւելի մարդ տեսաւ: Ամենքն էլ թագաւորազն աղջկանն էին մտիկ տալիս, բայց ոչ ոք չէր կամենում ցաթկել: Նա խրփեց իւր ձիու կողերին. ձին մռնչաց ու ցաթկեց. միայն երկու աստիճան մնաց, որ աղջկան հասնէր: Ժողովուրդը լեզուն կծեց—զարմացաւ. իսկ Յովհաննէսը իւր ձիու բերանը յետ դարձրեց ու փախաւ: Նրա եղբայրներն ու ճանապարհ տուին: Յովհաննէսը նրանց մի լաւ մտրակեց, ճանապարհ տուին: Յովհաննէսը լսում էր և քթի տակը ծիծաղում:

Երրորդ օրը եղբայրները նորից գնացին հանդէս: Յովհաննէսը դուրս եկաւ դաշտը և հրեղէն ձին հեծնելով՝ ինքն էլ գնաց. բայց երբոր աշտարակին մօտեցաւ, ձիուն այնպէս մտրակեց, որ նրա ազդրի կաշին պլոկուեցաւ: Կենդանին մռնչաց, սաստիկ ուժով վեր ցաթկեց և պատշգամբին հասաւ: Յովհաննէսը շտապեց, թագուհու մատից թանկագին մատանին հանեց, ձին յետ դարձրեց և սկսեց փախչիլ: Թագաւորը, թագուհին և բոլոր ժողովուրդն սկսեցին գոռալ՝ «Հայ, բռնեցէք, բռնեցէք»... Բայց ո՞րտեղ...

Յովհաննէսը տուն եկաւ՝ ձեռքի մէկը փալատով փաթաթած: «Այդ քնչ է եղել ձեռքդ». հարցրին հարսները:

«Մորի քաղելիս քարից վայր ընկայ, ձեռքս պլոկուեցաւ, ոչինչ բան չ'կայ», ասաց Յովհաննէսն ու գնաց, կրակի առաջ ձգուեցաւ:

Եղբայրները յետ դարձան և մեծ զարմանքով պատմեցին իրանց հօրը բոլորը, ինչոր պատահել էր քաղաքում: Այդ միջոցին Յովհաննէսը կամեցաւ նայել մատանուն. փալատը բարձրացրեց թէ չէ, բոլոր խրճիթն սկսեց լուսաւորուիլ: «Յիմար, կրակի հետ չեն խաղալ, գոռացին եղբայրները. փոքր մնաց խրճիթը կրակ տալիւ. ամենեւին պահելու պտուղ չես. վաղուց պէտք էր քեզ տանից դուրս անել»:

Դ.

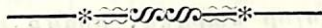
Երեք օրից յետոյ թագաւորից մունետիկներ են գալիս և ասում են, որ բոլոր մարդիկ, որոնք բնակվում են նրա թագաւորութեան մէջ, պարտաւոր են գնալ նրա մօտ խնջոյք անելու, և ով որ թագաւորի այս հրամանը չի կատարել, նրա գլուխը կրկտրեն:

Ուրիշ հնարք չ'կար. ծերունին իւր բոլոր ընտանիքով գնաց հրաւերք: Նկան, Ժողովուրդան, սփռոցի շուրջ շաւուրեցան, կերան, խմեցին, շատ ուրախացան: Խնջոյքի վերջում թագաւորի աղջիկը իւր ձեռքով սկսեց ամենքին մեղր բաժանել: Ամենից յետոյ Յովհաննէսին մօտեցաւ: Յովհաննէսն էլ այն օրումն էր, որ թշնամիդ չ'լինի՝ շորերը պատառոտուած, մրոտուած, մազերն աղտոտ, խճճուած. ձեռքի մէկն էլ մի կեղտոտ փալատով փաթաթած. իստակ զզուելի: «Տղայ, ձեռքդ ինչք է կասկած, հարցրեց թագաւորի աղջիկը. բաց արա տեսնեմ»:

Յովհաննէսը ձեռքի փաթաթանը յետ արեց և մատի

վերայ փալկեցաւ թագուհու մատանին: Աղջիկը բռնեց նրա ձեռքից, տարաւ իւր հօր մօտ և ասաց. «Հայրիկ, ահա իմ փեսացուն»:

Սկսեցին Յովհաննէսին բաղանիք տանել, գլուխը սանրել, մազերն օծել, շորերը փոխել, և նա այնուհետեւ այնպիսի գեղեցիկ տղամարդ դարձաւ, որ իւր հայրն ու եղբայրներն էլ չէին կարողանում ճանաչել: Թագաւորը եօթն օր, եօթը գիշեր հարսանիք արեց, մեծ խնջոյք տուեց և Յովհաննէսին փառքով պսակեց:

ՀՐՋԱՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

1. ՉՈՐՍ ԵՂԲԱՐԲ.

Չորս եղբարք են՝ ամեն տարի
Երկրիս վերայ ման են գալի.
Չորսն էլ ջոկ-ջոկ ունին հասակ.
Պարզեներն են հազար տեսակ:

Առաջինն է սլատանի,
Բողբոջ տերև, սաղարթ ունի,
Պայծառ տերև, կանանչ արօտ,
Որոնց տղայքն են միշտ կարօտ:

Երկրորդ եղբայրն երիտասարդ,
Տալիս է մեզ անձրև առատ.
Ծաղկուկնք ցանում է ամեն դի,
Յոյս է տալիս առատ հնձի:

Երրորդ եղբայրն այր չափահաս,
Մրգերով լի ունի մի թաս,
Բաժանում է տղոց իւր գանձ,
Ծիրան, խնձոր, խաղող ու տանձ...

Չորրորդ եղբայրն է ծերունի,
Յուրտ ու խաւար շալկած ունի,
Այգի, անտառ ամայացած՝
Դաշտ և արօտ ձիւնով լցուած:

2. Ի՞նչ ԱՐԵՅ ԶՄԵՌՆ.

Ո՞ւր է շնչիւնը	Սպիտակացրեց:
Քաղցր անտառի	Ալևոր պապը
Եւ կարկաչիւնը	Իւր թւի տակը
Մերձակայ առուի.	Ամենն շղթայեց:
Ո՞ւր են հոտաւէտ	Առուն էլ սառեց:
Ծաղկունքը դաշտի:	Միայն ցուրտ քամին
Ծառը մերկացաւ,	Կատաղութիւնով
Էլ տերեւ չունի:	Անցորդի բերանն
Զիւնէ սփռոցը	Լցնում է ձիւնով
Ամենն ծածկեց,	Երկինք էլ ծածկում
Դաշտեր ու ձորեր	Մռայլութ մէջով:

3. ԱԼԵԻՈՐ ՊԱՊԻ ՀՐԱՄԱՆՆԵՐԸ.

Բարկացաւ ալևոր ձմեռը, սաստիկ բարկացաւ և մըտքումը դրեց, որ ոչ մի կենդանի շունչ չ'իթողէ երկրիս երեսին: Ամենից առաջ նա թռչուններին ձեռք առաւ. նրանք ձանձրացրել էին նրան իրանց երգերով ու ծըլվըլոցով:

Ձմեռը փչեց սառը քամին, ծառերի տերեւները վեր ածեց և նրանց քշեց-ցանեց ճանապարհներում: Թռչունները տեղը կտրուեցաւ. նրանք խումբ խումբ հաւաքուեցան, միտք արին և սկսեցին կրկնաւոր թռչել բարձր սարերի, խորխոր ձորերի և կապուտ ծովերի վերայով դէպի տաք երկիրները: Մնացին միայն միքանի թռչուններ, բայց նրանք էլ մօտեցան մարդկանց բնակարաններին:

Ձմեռը տեսաւ, որ թռչունների յետևից չէ կարող հասնիլ, գազաններին ձեռք առաւ: Զիւնով ծածկեց դաշտերն ու անտառները, ծառերը զարգարեց սառցային կեղևով և

մինը միւսի յետևից ուղարկեց իրան սառնամանիքները: Գալիս են սառնամանիքները մինը միւսից չար, գալիս են և թռչկոտաւոր անցնում են ծառից ծառ. ամեն բան ճայթում, ճրճըռացնում ու գազաններին վախեցնում: Բայց գազանները չ'վախեցան. նրանցից միքանիսը հաստ քուրքի մէջ էին կոլոլուած, միւսներն էլ մտան իրանց խոր որջերի մէջ. սկիւռը իւր խռոչում ընկույզ էր կրծում. արջը քարայրի մէջ իւր թաթն էր ծծում. նապաստակը ցաթկելով էր տաքանում. իսկ ձիւնները, կովերը, ոչխարները շատ վաղուց տաք գոմերի մէջ պատրաստի խոտը ծամում էին և տաք ջուրը խմում:

Աւելի սաստիկ բարկացաւ ձմեռը— դէպի ձկները դարձաւ: Սառնամանիքներ է ուղարկում մինը միւսից կատաղի: Նրանք զուարթութեամբ վազում, մուրճերով բարձր չըխկչըխկացնում, առանց գործիքի գետերի և լճերի վերայ կամուրջներ են ձգում: Գետերը և լճերը սառան, բայց միայն երեսից. իսկ ձկները բոլորը ջրի խորքը գնացին. սառցային ծածկոցի տակ նրանք աւելի տաք էին ապրում:

«Ե՛հ, սպասիր, ասում է ձմեռը. հիմա ես իմ բոլոր բարկութիւնս մարդկանց վերայ կըթափեմ»: Այս ասաց և մինը միւսի յետևից ուղարկեց միմեանցից աւելի սաստիկ սառնամանիքներ: Յրտութիւնից լուսամուտների ապակիները սառուցով ծածկվում են. սառը քամին խփում բաղխում է պատերին, լուսամուտներին, այնպէս որ տեղ-տեղ գերանները ճաքում են: Բայց մարդիկ վառում են վառարանները, նրանց առաջ նստում, իրանց համար իւղաբլիթ են թխում և ուտում, ձմեռուայ վերայ էլ ծիծաղում: Եթէ մէկը կա և ուտում է գնալ անտառը փայտ բերելու, հագնում է հաստ քուրք ու տաք թաթմաներ և երբ սկսում է կացինը բարձր ու ցածր անել—փայտ կտրել, դեռ քրտնում էլ է: Ծանապարհին, կարծես ծիծաղելով ձմեռուայ վերայ, կարավաններ

ըր շարվում են, ձիաններին գոլորշի է բարձրանում, իսկ ձիապանները ոտով են գնում, ձեռները տրորում են, ուսերը թափահարում և ցուրտը գոգասանում:

Ամենից աւելի ամաչեց ձմեռը, երբ տեսաւ, որ մինչև անգամ փոքրիկ մանուկները նրանից չեն վախենում. նրանք սղղաններով սղղում են սառուցների վերայ, ձնագնտի են խաղում, ձիւնից սարեր են կանգնեցնում և նրանց վերայ ջուր ցանելով՝ դարձեալ ցրտին կանչում են. «Ե՛կ, ե՛կ, օգնիր մեզ»: Զմեռը կատաղութիւնից մէկի ականջիցն է քաշում, միւսի քթիցը բռնում. նրանք գունատվում ու կապտում են ցրտից, բայց էլի վեր են առնում ձիւնը, տրորում, թռչկոտում, խաղում և սրանով նրանց երեսը տաքանում ու կարմրում է, ինչպէս արիւն:

Զմեռը տեսաւ, որ ոչ ոքի չէ կարողանում լաղթել, բարկութիւնից լաց եղաւ: Երկնքից նրա արտասուքը կաթկաթեց... Երևի գարունը մօտեցել է:

4. Զ Ի Ի Ն.

«Ա՛խ, ինչո՞ւ-ինչո՞ւ կըգայ պաղ ձիւնը.

Նորից ամիսներ պիտ մընամ տանը.

Տեսնելու չեմ ես կանաչ ծառ, արօտ,

Հոտոտ ծաղիկին պիտ մընամ կարօտ»:

— Զիւնը որ կըգայ երկնքէն ի վար,
Իմացիր մեծ բախտ է մարդուս համար.

Վերմակի պէս տաք կըծածկէ գետին,

Որ բոյսի արմատն դիմանայ ցրտին:

Նա հողին կըտայ հիւթ, պարարտութիւն,
Դաշտին ու արտին մեծ առատութիւն.

Մի տըրտընջալ, մարդ, դու բնութենէն,

Թէ տաք և թէ ցուրտ՝ մեզ միշտ օգուտ եմ:

Մանկական յիշողութիւնից.

5. ՅՈՒՆՎԱՐԻ ՄԷԿԻՆ.

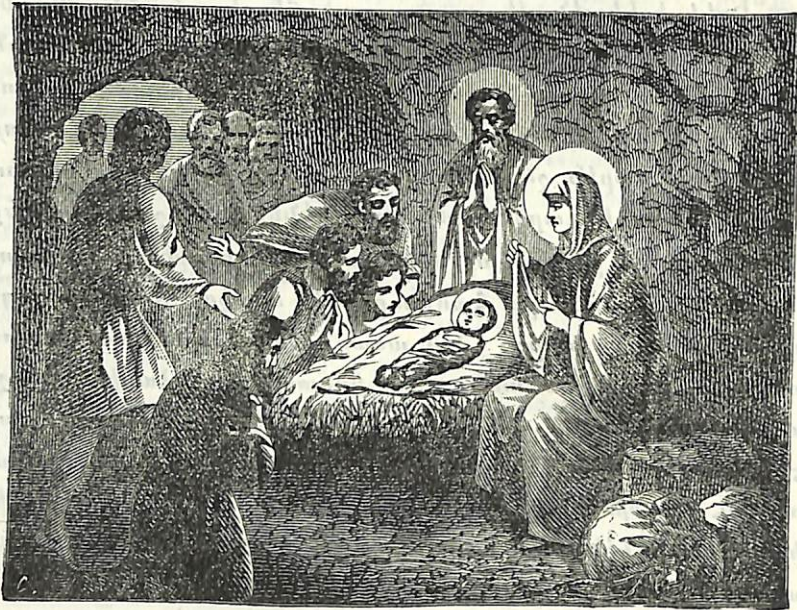
Երէկ երեկոյին մեր տանը շատ հիւրեր կային. նրանք հաւաքուել էին, որ դիմաւորեն նոր տարուն: Ես մինչև տասներկու ժամն արթուն չ'մնացի և առանց շորերս հանելու՝ քնեցայ: Այսօր ես շատ վաղ զարթեցայ և գնացի իմ ծնողներին նոր տարին շնորհաւորեցի: Համբուրելով նրանց ձեռքը, ես վաղեցի բարի հօրեղբօրս սենեակը, շնորհաւորեցի նոր տարին և ցանկացայ նրան բախտաւորութիւն և առողջութիւն: Հօրեղբայրս համբուրեց և տուեց ինձ մի գեղեցիկ պատկերազարդ գիրք: Նա ասաց՝ եթէ միշտ լաւ կ'աշխատես, այսպիսի ընծաներ շատ կըստանաս ինձանից: Ես շրնորհակալութեամբ համբուրեցի նրա ձեռքը: Ո՛րքան բարի է իմ հօրեղբայրս. նա իմ փոքր քրոջս ու եղբօրս էլ չ'մոռացաւ ուրախացնել՝ Շուշանին ընծայեց մի գեղեցիկ տիկին, իսկ Գարեգնին մի փոքրիկ թմբուկ: Նա ուրախութիւնից այնքան խփեց թմբուկը, որ ձեռները թուլացան:

Այսօր ամէնքն էլ ուրախ են և շնորհաւորում են միմեանց նոր տարին, փոխադարձ բախտաւորութիւն ցանկանալով: Մայրս հագցրեց մեզ նոր շորեր: Երեկոյին մենք գընալու ենք հօրաքրոջս տուն: Ես գիտեմ, որ այնտեղ կըխաղանք, կ'երգենք և շատ ուրախութիւններ կ'անենք:

6. ՅՈՒՆՎԱՐԻ ՀԻՆԳԻՆ.

Այսօր երեկոյին Քրիստոսի ծննդեան և մկրտութեան ճրագալոյցն է: Ես իմ ծնողացս հետ գնացի եկեղեցի, որ լիքն էր ժողովրդով: Եկեղեցին լուսաւորուած էր հազարա-

ւոր ճրագներով. տիրացուքը և սարկաւազները քաղցր ձայնով շարականներ և երգեր էին երգում. քահանան պատարագ էր մատուցանում. մի ուրիշը կարգում էր աւետարանը. իսկ բոլոր ժողովուրդը աղօթում էր:

Ես էլ աղօթում էի: Ես մտաբերում էի իմ վարժապետի պատմածը, թէ ինչպէս Փրկիչը ծնունեցաւ ոչխարների այրի մէջ, ինչպէս հրեշտակը աւետիս տուեց հովիւներին, ինչպէս այդ հովիւներն եկան երկրպագութիւն տուին նորածին Մանկանը: Երևի այն երկիրը, ուր ծնաւ Փրկիչը, մեր երկրից տաք էր, որ հովիւները կարողանում էին գիշերները դուրսը քնել: Իսկ մեզ մօտ ինչպէս ցուրտ է այժմ: Նըշմարիտ՝ յունվարը ամենացուրտ ամիսն է: Երկիրը սպիտակ սաւանով ծածկուել է: Ի՞նչքան լաւ կըլինի, եթէ վաղը գոնէ եղանակը մեղմ լինի:

7. ՅՈՒՆՎԱՐԻ ՎԵՅԻՆ.

Արդէն քանի օր է, որ գետի եզերքին Քրիստոսի մկրտութեան համար տեղ է պատրաստած: Այսօր, կէսօրին, պատարագից յետոյ, բոլոր քահանայական դասը ժողովրդի հետ մայր եկեղեցուց դիմեց դէպի Յորդանան: Հանդէսը շատ փառաւոր էր:

Ճաշից յետոյ քահանան տիրացուի հետ եկաւ՝ մեր տունն օրհնեց: Նա կարդաց աւետարանից, թէ ինչպէս Յիսուսն եկաւ Յորդանան գետը մկրտուելու, ինչպէս ընդունեց նրան Յովհաննէս Մկրտիչը, ինչպէս բացուեցաւ երկինքը և Աստուծոյ Հոգին աղաւնակերպ իջաւ նրա վերայ, ինչպէս լըսուեցաւ երկնքից Հայր Աստուծոյ ձայնը:

Սիրտս տրորվում է, երբոր մտածում եմ, որ վաղը չէ՝

միւս օրը պիտի գնամ ուսումնարան. բայց իմ մայրն ասում է, որ եթէ միշտ ազատ ման գամ, տօներն էլ այսպէս ուրախալի չեն լինիլ: Պէտք է իմացած, արդեօք շատ ժամանակ կայ մինչև բարիկենդան:

8. ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԳԱՐՆԱՆ.

Զըմեռը դաշտում ծաղիկներ չ'կան.
Զիւն գալուց առաջ նոքա չըքացան.
Բայց ծաղիկների քնքուշ արմատներ,
Փափուկ ձիւնի տակ հանգիստ են առել:

Կըգայ գարուն ոստոստելով,
Սար ու դաշտին այցելելով.
Կռիւ կըտայ ձիւն ու սառին.
Վերջ կըգնի գիծ ձըմեռին:

Նոր բողբոջ կըտան խոտերն ու ծաղիկ,
Գարնանաբերը կըբացուի հեզիկ.
Մանկունք ցնծալով դաշտը կըվազեն՝
«Օրհնեալ է գալդ, գարուն, քո»՝ կ'ասեն:

9. ՊԱՍԻ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻՆ.

Բարիկենդաններին մենք շատ ուրախութիւններ արինք,
խաղացինք, իւղաբլիթ կերանք: Մենակ մենք չէինք ուրախանում: Ամենայն կողմից խնդութեան ձայներ էին լրսվում... Այսօր էլ մարդիկ մեծ շարժողութեան մէջ են, բայց յայտնի երևում է, որ այդ շարժողութիւններն այն զուարթութիւնը չ'ունին, ինչոր երէկ. ամէնքն զգում են, որ այժմ պատ է: Մեղմ զանգահարութիւնն օրը երեք անգամ և փառաբանութիւնները եկեղեցիներում—ահա պատի

միակ զարդարանքը: Մարդիկ համեստութեամբ օրը երեք անգամ ժամ են գնում: Երէկ նրանք ուրախանում էին, այսօր աղօթում և պատրաստվում են հաղորդուելու:

Այժմ օրերն էլ փոխուել են: Օդի մէջ գարնան նշաններն երևում են: Միջօրէի արեգակը բաւականին տաքացնում է: Կտուրներից բերեղեան շիթեր են կախվում: Զընծաղիկը դեղնած խոտերի միջից իւր գլուխը բարձրացնում է: Ինչքան ուրախալի է մտածել, որ Զատիկն երկիրը կանաչ խոտով ծածկուած կըլինի: Մենք միայն վեց շաբաթ ենք կարգալու, եօթներորդ շաբաթն ազատ ենք:

10. ԳԱՐՈՒՆ.

Կարօտ ենք տեսքիդ, աննման գարուն,
Շուտ արի՛ մեզի, բեր ծաղիկ սիրուն.
Բեր պայծառ արև, բեր մեզ տաք օրեր,
ձըռվըռող թըռչուն, բեր կանաչ դաշտեր:

Բայ մեր դըռները, բայ մեր պատուհան,
Թող բացուին-ծաղիկն վարդ, մեխակ, շուշան.
Փակուած սենեակից ելնենք, ազատուինք,
Կանաչ դաշտ երթանք, խաղանք, զըլորուինք:

11. ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԻՑ.

Մաղկազարդ կիւրակի.

Ահա պատի վեց շաբաթն անցկացաւ: Երէկ մեզ ուսումնարանից արձակեցին: Երբոր տուն եկայ, հայրս հարցրեց, թէ երէկ ինչ տօն էր: Ես այդ չ'գիտէի, բայց ինձ հասկացրին, որ շաբաթ օրը Ղազարոսի յարութեան տօնն էր. իսկ այսօր Քրիստոսի հանգիսաւոր կերպով Երուսաղէմ մտնելու տօնն է. ես այս գիտեմ:

Այսօր մեր տանըցիք բոլորը, բացի մանուկները, շատ շուտ ժամ գնացին: Երբ մայրս վերադարձաւ, ձեռքին ուռուռներ: Մենք դեռ անկողնի մէջ էինք: Մայրս ուռուռ մեզ կամաց խփեց և ծիծաղելով ասաց. «Վեր կացէք, այսօր ով որ շուտ վեր կենայ, շնորհքով տղայ կըլինի»: Մենք ամէնքս տեղներիցս վեր թռանք: Մայրս համբուրեց ամէնիս և մի մի ուռ տուեց:

Տես, ի՜նչ գեղեցիկ է: Ուռի վերայ բրդոտ կոկոններ— գառնուկներ կան. սա գարնան նշան է: Երևի շուտով ծառերի ծաղիկներն էլ կըբացուին:

12. Ա.Ի.Ա.Գ. ՀԻՆԳՇԱՅԹԻ.

Այսօր ես խոստովանուեցայ: Ես երկիւղով մօտեցայ քահանային, չոգեցայ նրա առաջ և խոստովանուեցայ իմ տըղայական սկստութիւններս: Քահանան խրատեց ինձ, և երբ ես խոնարհաբար խոստացայ, որ կ'աշխատեմ միշտ ջանասէր, բարի և ճշմարտախօս լինել, նա ձեռքը դրեց գլխիս և Քրիստոսի անունով օրհնեց ինձ:

Պատարագն սկսուեցաւ, բայց վարագոյրը դեռ ծածկած ունէր սեղանը և քահանան կարգում էր այդ օրուան աղօթքը: Եկեղեցին լիքն էր մարդկանցով. նրանք բոլորն աղօթում էին: Ես էլ աղօթում էի. ես աղօթում էի, որ Աստուած ինձ կարողութիւն տայ կատարելու իմ խոստումներս: Ես գիտեմ, որ խոստում չ'կատարելը մեծ պակասութիւն է: Քահանան վերջացրեց աղօթքը: Յանկարծ վարագոյրը բացուեցաւ. սարկաւագները գեղեցիկ ձայնով երգել սկսեցին: Սրբութիւնը վերաբերեցին ժողովրդի մէջ: Հաղորդութեան ժամանակ սարկաւագը երգեց. «Երկիւղով և հաւատով առաջ եկէք և սրբութեամբ հաղորդուեցէք»: Ես խոնարհութեամբ և երկիւղով մօտեցայ սեղանին և հաղորդուեցայ:

Այսօր ես ամբողջ օրը չեմ վազվազել, այլ նստած էի տատիս մօտ և աղօթք էի կարգում:

Աւագ ուրբաթ գիշեր մենք գնացինք սգին: Քահանան կարգաց եկեղեցում, թէ ինչպէս էր աւանդում մեր Փրկիչը իւր աշակերտներին իւր վերջին պատուէրները, և թէ ինչպէս զգում էր, որ ինքն արդէն մատնուած է և պետք է բռնուի: Իգուր չէր, որ ամէն մի աւետարանից յետոյ դրպիրները ողբաձայն երգում էին... Վերջին աւետարանը կարգացին, ուր մանրամասն գրուած էր, թէ հրէաներն ինչպէս չարչարեցին Քրիստոսին:

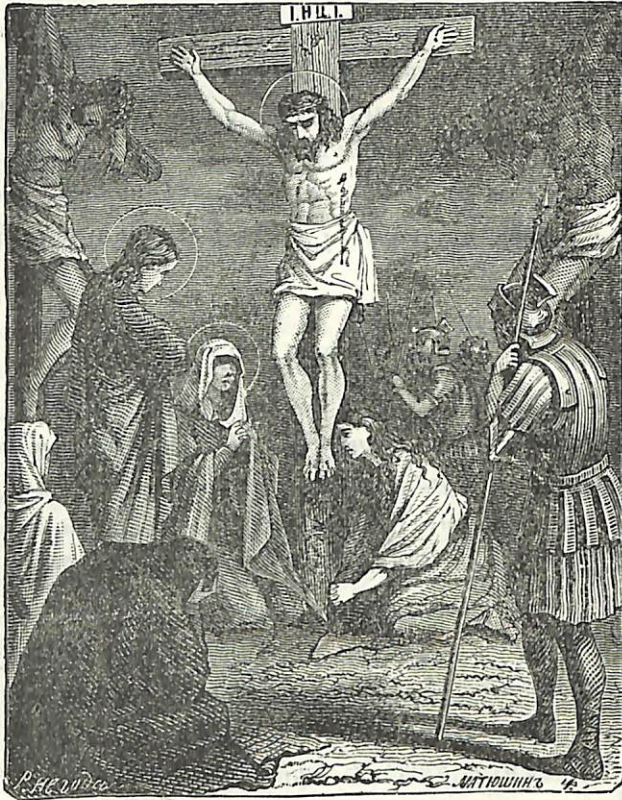
Այս գիշեր տասներկու գլուխ աւետարան կարգացին: Ի հարկէ դժուար էր կանգնել այդքան երկար, բայց ես կանգնեցայ:

13. Ա.Ի.Ա.Գ. ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵՎԱՆԻՆ.

Այսօր Քրիստոսի թաղման օրն է և մենք գնացինք եկեղեցի: Ժամերգութիւնը դեռ չէր սկսուել: Ես սկսեցի պտուել եկեղեցու շուրջը: Շատ պայծառ օր էր. արեգակը երեկոյեան վերջալուսի ճառագայթներով փայլեցնում էր եկեղեցիների զմբէթները: Թռչուններն ուրախ-ուրախ թռչկոտում էին եկեղեցու կտուրի վերայ և երեկոյեան վերջալուսի տակ մեղմօրէն ծլվլացնում էին: Չ'նայելով այս բոլորին, ես կարծես տխուր էի. այսօր մեր Փրկչի թաղման օրն է. եկեղեցու մէջ դրած է Քրիստոսի դաճաղը, որի չորս կողմը հանգարտ այրվում են մոմերը և իրանց շուրջը կապտագոյն շառաւիղներ են արձակում. կարծես նրանք էլ տըխուր են: Միայն ուրախալի է լսել, թէ ինչպէս բարի Յովսէփը սուրբ կտաւով պատեց մեր Փրկչի մարմինը և չ'թողեց նրան չարագործների ձեռքը:

Ժամերգութիւնից յետոյ մենք յետ դարձանք տուն: Չա-

նապարհին տեղ-տեղ դեռ ևս ձիւն էր երևում, բայց շատ տեղերում էլ արդէն հալուել էր: Հալուած տեղերը կանաչ նորափթիթ խոտով ծածկուել էին: Պարտեզներում էլ հոտաւէտ փոքրիկ մանուշակն արդէն բաց էր արել իւր կապոյտ աչերը: Ծառերի կոկոններն ուռել ու լցուել էին, իսկ

նշենիներն արդէն քանի օր է զարգարում են ալգիներն իրանց սպիտակ ծաղիկներով: Ահա մերձակայ ձորում խոխոջում է ձիւնի ջրերից գոյացած առուակը: Գեղեցիկ ւրե, գործիւր ջանասիրութեամբ. մի մոռանար, որ երկու օրից յետոյ Զատիկ է լինելու:

14. ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ՋՐԵՐ.

Սարերի ձիւնը դեռ չէ վերկացել,
Բայց դաշտ ու հովիտ փթթել են, բացուել.
Ձիւնի ջրերը ուրախ կարկաչով
Յաճ են գլորվում հովիտի միջով:

Յաճ են գլորվում հովիտի միջով,
Մտնում են դաշտը ուրախ քրքիջով,
Եւ ամէն մարդի, ամէն մի բանի,
Յանկալի համբաւ, աւետիս տալի:

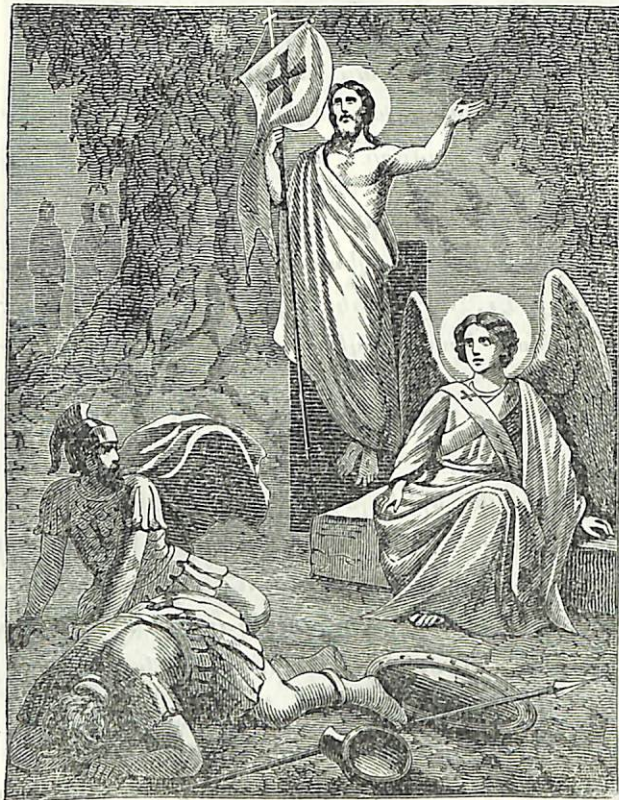
«Ահա կենսաբեր զարունը եկաւ,
Նոր հոգի, նոր կեանք մեր երկրին տուաւ.
Դուք էլ, ո՞վ մանկունք, նոր եռանդ առէք,
Գարնան ծաղիկ պէս ուսմամբ ուռճացէք:

15. ՍՈՒՐԲ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ.

Զատիկ շաբաթ երեկոյեան եկեղեցում հանդիսով տօնեցին Սուրբ Յարութեան ճրագալոյցը: Մենք երեկոյեան ժամից յետոյ դարձանք տուն և լուծեցինք պասներս— թաթախուեցանք: Եւ յետոյ շաբաթ պահելուց յետոյ՝ ինչքան ուրախալի էր ձեռքիդ ունենալ կարծիր ձու և նրանով թաթախուիլ: Սեղանի վերայ դարսած էին զանազան տեսակ կերակրեղէններ, բացի մսեղէնից, որովհետեւ այս երեկոյ նաւակաւոր էր: Հաց ուտելուց յետոյ ես շուտ քնեցայ, բայց խնդրեցի մօրս, որ ինձ էլ արթնացնէ առաւօտեան ժամին ներկայ գտնուելու:

Կէս գիշերին մայր-եկեղեցու զանգակը որոտաց: Ես նրա ձայնից ինքս զարթեցայ: Ժամի մէկն էր, երբ միւս եկեղեցիների զանգակներն էլ սկսեցին մեղմաբար ղողանջել: Մենք

դուրս եկանք տանից: Փողոցները շատ մուլթն էին, բայց եկեղեցին Հազարաւոր ճրագներով փայլում էր: Եկեղեցում այնքան ժողովուրդ կար, որ մենք Հազիւ տեղաւորուեցանք: Ժամերգութիւնն սկսուած էր. ես անչափ ուրախացայ, երբ սարկաւագները երգեցին քաղցր ձայնով. «Քրիստոս յարեալ

’ի մեռելոց, մահուամբ զմահ կոխեաց և յարութեամբն իւրով մեզ զկեանս պարգևեաց»: Ահա իսկապէս ամենամեծ տօնը:

Պատարագը վերջանալուց յետոյ՝ մենք վերադարձանք

տուն: Արդէն լոյս էր: Ես շտապեցի Համբուրել իմ հօրն ու մօր ձեռքը, կրկնելով ինձ շատ սիրելի խօսքը՝ «Քրիստոս յարեալ ’ի մեռելոց»: Նրանք էլ ինձ Համբուրեցին: Ապա ես մօտեցայ իմ փոքրիկ եղբօրս ու քրոջս և մենք քաղցրութեամբ Համբուրեցինք իրար:

Միքանի ժամից յետոյ եկաւ քահանայն տիրացուի հետ: Նրանք օրհնեցին մեր տունը և երգեցին Քրիստոսի հրաշափառ յարութիւնը:

Ես և եղբայրս դուրս եկանք, որ գնանք մեր բարեկամներին Զատիկը շնորհաւորենք: Ա՛խ, ինչպէս զեղեցիկ առաւօտ էր. փայլուն արեւը սփռում էր իւր արծաթագոյն ճառագայթները: Մեր պարտիզի բոլոր նշենիները ծաղկել էին. մանուշակը խոտերի մէջ փռուել էր ինչպէս մի կապտագոյն սփռոց և անուշահոտութեամբ լցնում էր աշխարհս: Ահա միւս կողմից ծիրանի ծառերն էլ իրանց կիսաբաց կոկոններով տակից Համեստաբար ժպտում են: Ա՛խ, ինչքան պայծառ է օրը. բոլոր բնութիւնը կարծես զարդարուած լինի: Կռուկների երամներն ահա շղթայաձև ընթանում են՝ փառաբանելով զեղեցիկ գարունը. իսկ նրանցից ցած, երկրի վերայ, մանուկները միասին ժողովուած՝ ուրախ զուարթ ձուլի են խաղում: Ահա մատաղ գառների փոքրիկ հօտերն էլ մայելով շրջում են փողոցներում: Ամեն մարդ աշխատում է գառն ունենալ իւր տանը: Սա Զատիկի նշանն է: Հայրս գնեց մեզ համար մի գեղեցիկ գառը. ես նրան շատ եմ սիրում և նորաբոյս կանաչ խոտով կերակրում եմ:

16 Զ Ա Տ Ի Կ.

Հողմը հնչեց ի հարաւէն,
Ազատուեցան դաշտ ձիւներէն.
Բերկրութիւն է ամէն տղոց.
«Քրիստոս յարեալ ’ի մեռելոց»:

Առուները խոխոջացին,
Ծառերն բողբոջ արձակեցին.
Օգը լի է ձայնիւ թռչնոց.
«Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»:

Տըղայ, աղջիկ, — ուրախ, զուարթ
Փթթեցան զերթ մայիսի վարդ...
Ոխ, քէն չ'ունի սիրտը մարդոց.
«Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»:

Քրիստոս յարեալ... կասկած չ'կայ,
Բնութիւնն համայն է մեզ վրկայ...
Բայց երբ կ'ասէ լեզուն Հայոց.
«Ծուլն էլ յարեալ ի մեռելոց»:

17. ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱԼ.

Դաշտերումը ձիւնը հալուեց,
Կենդանարար հովը փչեց.
Սառնամանիք, հողմ ձըմեռուան,
Կարճ միջոցում անյայտացան:

Բերկրութիւն է անհոգ մարդոց.
«Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»:

Ալգիք, պարտէզք զարդարեցան,
Ծառերն ամէն կանաչեցան,
Ծիծեռները, թռչունն ամէն
Ողջունեցին նորեկ գարնան:

Ծընծութիւն է հարուստ մարդոց.
«Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»:

Բազմութիւնը մեծ ու փոքրը
Ժողովուեցան եկեղեցին,
Հարսն ու աղջիկ զարդարուեցան
Որպէս ծաղկունք գարնային:

Բերկրութիւն է շատ, շատ մարդոց.
«Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»:

Եկեղեցում վիզը ծրուած,
Հագուստները պատառոտած,
Քարի վերայ ոտաբոբիկ
Տեսէք, եղբարք, ո՞վ է կանգնած:

Սուգ ու լաց է թշուառ մարդոց.
«Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»:

Որդիերանցով շրջապատուած,
Նա աղքատ է, սոված, քաղցած.
Նա տրկար է, անօգնական.
Մըխիթարենք, եղբարք, նրան:

Տանջանք, մահ է թըշուառ մարդոց.
«Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»:

18. ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԻՑ.

Մեռելոցք.

Ձառիկ երկուշաբթի ծնողքս ինձ, քրոջս և եղբօրս տա-
րան հանգստարան: Այնտեղ, գերեզմանաքարերի տակ, հան-
գըստանում են մեր ազգականներից շատերը, այդտեղ է և իմ
քոյր Եղիսաբէթը: Քահանան ներկայ էր: Հայրս օրհնել
տուեց քրոջս գերեզմանը: Ինչքան խոտեր են կանաչել նրա փոք-

րիկ բնակարանի վերայ: Գերեզմանատունն էլ է նորոգուել:
Ամեն կողմում ծաղկում են գեղեցիկ ծաղիկներ: Շատ գե-
րեզմանների վանդակապատերի մէջ իրանց ազգականները զա-
նազան ծառեր են տնկել: Գարունը չէ մոռացել Հանգստա-
րանն էլ գեղեցկացնել. ծառերը զարդարուած են կանաչ տե-
րւով. թռչունները նրանց վերայ թռչկոտում են և ծըլվը-
լում. մինը ծղօտ է տանում, միւսը փետուրներ. երևում է,
որ նրանք սկսել են իրանց համար բուսներ շինել: Հանգըս-
տարանի միւս կողմում գիւղացիք արդէն հերկում են իրանց
վարելահողերը:

19. ԵՐԿՐԱՊՈՐԾԻ ԵՐԳԸ.

Իմ զոյգ ընկերներ, թանկագին եղներ,
Ահա և գարնան բացուեցան օրեր.
Աշնան սկզբից մեր խովի ու ձևիչ,
Արօրի շղթան, մաճկալի սրբիչ
Վաղուց են ընկած,
Ժանգի կուր դարձած:

Բացուեց արշալոյս, ծագեցաւ արև,
Աշխարհին տուաւ ցանկալի բարև.
Ամէն շնչաւորք նոր հոգի առան.
Մենք էլ սկսենք մեր գործ—վարուցան.
Քաշենք արօրը,
Բացվում է օրը:

Ձմեռը ամբողջ ես ձեզ հոգացի,
Խոտ ու դարմանով հանգիստ պահեցի.
Իմ ամենօրեայ գործը անխափան
Ձեր շուրջ պտտելն էր ծառայի նման:
Այժմ եկ կրկին
Գործենք միասին:

Արտը պիտ' հերկենք, սերմ պիտի ձգենք,
Հաց-հատիկներին օրրան պատրաստենք.
Խոնաւ մայր-հողը նրանց կըզրկէ,
Իւր առատ հիւթից սնունդ կըճամբէ:
Շուտ, եղներ, հօտաղ,
Ձեր ջանին մատաղ:

Կըբուսնին սերմերն, կըտան ընձիւղներ,
Նրանց կատարին քստալի հասկեր
Կ'ուռչին, կըփքուին ատօք պըտուղով,
Կըհնձեն նրանց իմ կեռ մանգաղով:
Դէհ, իմ քաջ եղներ,
Վարենք շատ արտեր:

Օրը լաւ բացուի՝ ես ձեզ կ'արձակեմ,
Առատ ջուր կըտամ, խոտ կ'ուտացնեմ.
Աղօթքըս կանեմ, մաճը ձեռք կ'առնեմ,
Փառք տալով Տիրոջ, արտս կըվարեմ.
«Հալը մեր երկնաւոր,
Վաստակս օրհնիր,
Եղներիս ոյժ տուր,
Գործըս չաջողիր»:

20. ՄԱՅԻՍՈՒԱՅ ԱՌԱՒՕՏ.

Ի՜նչպէս թարմ և գեղեցիկ է մայիսուայ առաւօտը:
Դաշտերը ծածկուած են կանաչ խոտերով ու ծաղիկներով:
Կարծես բնութիւնն օրէցօր աւելի քաղցրանում է և գար-
նանային մէգի միջից ժպտում է ամառը:

Երբ ես գնում եմ անտառը, այնտեղ թփերի ստուեր-
ների տակ, ծաղկապատ հովիտներում, փռուած եմ տեսնում
մայիսուայ որդին՝ սպիտակ և անուշահոտ շուշանը: Ամե-

նայն տեղ, ուր որ նայում են, աչքիդ առաջ կանաչ գորգեր է սփռուած, որոնց վերայ առաւօտեան ցօղը ցանել է իւր մարգարտեայ կաթիլները: Արեւի առաջին ճառագայթներն ընկնելով ծառերի տերեւների և ցօղապատ մարգերի վերայ, փայլեցնում են նրանց ինչպէս ադամանդեայ ակունքներ: Թռչունները ծրվրլում են չորս կողմդ. իսկ ահա այն կողմից, վարդի կիսաբաց կոկոններով ծածկած թփերի մէջ, լսվում է մի զմայլելի ձայն. դա սոխակն է: Առաւօտեան արշալոյսին նա կանգնած է բացուող կոկոնների վերայ, աչքերը կիսախուփ, կարծես ինքն իւր երգից յափշտակուած, երգում, շրվշրացնում և հազար տեսակ խաղացնում է իւր քաղցր ձայնը: Նա երգում է, սպասելով վարդի սիրուն կոկոնների բացուելուն:

21. Ա Մ Ա Ռ Ը.

Ստեղծողն իւր առատ ձեռքը բաց արեց,
Արտեր, անտառներ հարստացրեց.
Ծառեր ու թփեր զարդով ծածկուեցան.
Ամենայն կողմում ծաղկունք փայլեցան:

Ազատ շրջում են հօտերը դաշտում.
Ազատ լողում են ձկները ծովում.
Այգում պտուղներն դեղնիլ սկսան.
Արտերում հարուստ ցանքերը հասան:

Դաշտում մանգաղներն սկսան փայլել,
Եւ անտառներում թռչնակներն երգել.
«Ի՜նչքան սիրուն է այս ստուերներում»,
Ե՛կ, հանգստացիր, մանկիկ, հովերում.
Ահանջ դիր, ի՜նչպէս մենք երգ ենք երգում,
Առատ ամառուան, փառք վերընծալում»:

— «Ոչ թէ ամառուան, ասաց, փառք տուէք.
Ով ամառ տուեց՝ նրան օրհնեցէք»:

22. Ա Մ Ա Ր Ս Յ Ի Ն Ա Ռ Ա Ւ Օ Տ.

Ամառուան պարզ գիշերն անցաւ. առաւօտեան հովը տարածուեցաւ օդի մէջ. մութ մեգերը բարձրացան ձորերից. աստղերը մինը միւսի յետեից շիջան. լուսաստղն էլ թառամեցաւ և շիջանելուն մօտ էր. նա երկնակամարից նկատում էր, որ ամպերը վազում են դէպի արեւելք և հանգիպելով արեգակին՝ ոսկիափայլ և արծաթագոյն շերտերով զարդարվում են:

Ահա և նա երեւեցաւ: Ուրախ զուարթ բարձրանում է երկնքում ոսկէճաճանչ արեւը: Նա իւր փայլուն ճառագայթներով արթնացնում է ղետակները, դաշտերը, հովիտներն ու անտառները: Արթնացնում է ծառերի վերայ թառ եղած թռչուններին և անտառի գազաններին, որպէս և բզէզին, որ մի փոքր հանգստացել էր իւր մամռապատ անկողնում: Ոսկիանման արեւը կարճ խօսքերով ասում է ամէնին. «Հանգըստացաք, բաւական է, այժմ ժամանակ է գործ շինելու»:

Գիշերն ամէնքը հանգստացել են ցերեկուայ գործերից: Դաշտերն ու արտերը զովարար ցօղով նորոգուած՝ նոր ոյժ են ստացել և ոսկէնման փայլում են առաւօտետն ճառագայթների տակ: Ծառերի տերեւները, մարգերի խոտերը, արտերի հասկերը—բոլորը նորոգուեցան, զուարթացան: Թռչուններն արթնացան և սկսեցին ուրախ երգելով իրանց նախկին գործը ձեռք առնել: Ամառուայ գիշերը կարճ է, բայց կենդանաւար է:

Մանուկները զարթեցան և լետ գցեցին վերմակները. նրանց մատաղ անդամները բաւական հանգստացել էին, ոտները կամենում էին վազել, ձեռները գործ էին խնդրում,

գանգրապատ գլխներում նոր-նոր մտքեր էին ծնվում: Աղ-
ջրկերքը հագնուեցան, սառը ջրով երեսները լուացան, Աս-
տուծուն աղօթք արին և գնացին ուսումնարան: Ահա վա-
ղում են նրանք, ծրվվում են ինչպէս թռչունները դաշ-
տերում և ուրախ զուարթ սկսում են գործել: Արեգակը եր-
կընքից նայում է աշխատասէր մանուկներին և ասում է
քնքշաբար. «Թո՛ղ Աստուած օգնէ ձեզ»:

23. Ձ Ո Ւ Կ Ը.

Տաք է . . . իսկ գետումը, եզերքի ստուերների տակ,
առույգ ձկները խմբովին շարժվում են. նորանոր առուակա-
ններում նրանք համարձակ կերակուր են որոնում, կամ ա-
զատորէն զբօսնում են: Ահա, նայեցէք, ինչպէս ձուկը ու-
րախ խաղում է ջրի յատակում:

«Ձուկը, ա՛յ ձուկը, խաղա՛ որքան կամենում ես, միայն
զգուշացիր պողպատեայ կեռերից. ահա մանուկը կարթը ձե-
ռին նստած է ուռենու տակ և զգուշութեամբ նայում է
քո հետքից»:

Ձուկը չէ տեսնում մահաբեր կարթը. նրա ծայրին հագ-
ցրած է սլարարտ որդը: Ձուկն ազահաբար յարձակուեցաւ
նրա վերայ և իւր փոքրիկ բերանի մէջ առնելով՝ ցած գը-
նաց մինչև ջրի յատակը: Մանուկն արագապէս քաշեց մազէ
քուղը . . . Խեղճ ձուկը, կեանքդ կարճացաւ:

24. Ո Ւ Ռ Ե Ն Ի.

Ուռենի՛ կանաչ, ուռենի՛ սիրուն,
ինչի՞ դու այսօր ուրախ չես ժպտում.
Մթն է քեզ սաստիկ արեւն է այրում,
Արեւն է այրում, անձրե՛ւը ծեծում,
Արմատիդ մօտից սառ ջուր չէ վազում:

Հայոց աշխարհից իշխաններ անցան,
Ուռին կտրեցին—կեանքից զրկեցին.
Նրան տաշեցին, տաշտը շորեցին
Եւ իրանց համար թիւեր շինեցին,
Նաւակ կազմեցին, մէջը նստեցան,
Մէջը նստեցան ու տուն լետ դարձան
Եւ ինձ, փոքրիկիս, հետները տարան:

25. ԱՄԱՌԸ ՄԱՐԳԱԳԵՏԻՆՆԵՐՈՒՄ.

Մանկական յիշողութիւնից.

«Տղայք. վաղը մենք ամէնքս կըգնանք Հնձատեղ», ա-
սաց մեր հայրը, և մենք այնպէս գորգուացինք ու վազվը-
ղեցանք, որ զօրով կանգնեցրին մեզ: Ես ձուկը բռնելու
կարթեր էի պատրաստել, իսկ քոյրերս վեր առան իրանց
կողովները, որ պտուղներ հաւաքեն, և առաւօտեան լուսա-
բացին մեր բոլոր ընտանիքը, սալլերի վերայ նստած, ճա-
նապարհ ընկաւ:

Մի ժամից լետոյ մենք շեղուեցանք լայն ճանապարհից
և գնացինք նեղ շաւիղներով, իսկ վերջումը բոլորովին ճա-
նապարհից դուրս եկանք և վերջապէս հասանք մեր փափա-
գելի մարգագետիններին: Երբոր մենք տեղ հասանք, արեւի
ոսկէփայլ ճառագայթները դեռ նոր ծածանվում էին մեծ Մա-
սիսի ձիւնապատ գագաթի վերայ, բայց հովիտն արդէն հըն-
ձողներով լիքն էր: Հնձողները, չուխաները հանած, շապ-
կանց, զոյգ-զոյգ առաջ էին քայլում բարձր խոտերի մէջ և
իրանց լետեւից ձգում էին կանաչ խոտերի շերտեր: Նրանցից
փոքր ինչ հեռու, միւս կողմը, նրանց ընկերները փոցխով
հաւաքում էին չորացած խոտերը և փոքրիկ դեղեր կազ-
մում: Հովտի տլս և այն կողմերումն էլ սարի նման բարձ-
րանում էին մեծամեծ դեղեր: Մէկ մարդ կանգնած էր դեղի

գլխին և վարպետութեամբ դարսում էր խոտերը: Գիւղացի մանուկները փոքրիկ կոյտերը կրում էին մեծամեծ գէգերի մօտ: Ուրախութեան աղաղակը տարածվում էր օդի մէջ. աշխատասէր մշակները գործում էին զուարճութեամբ. երգեր, ծիծաղ, բարձրաձայն խօսակցութիւն, շների հաջոցը, գերանդինների զընդզընգոցը, բեռնակիր ձիաների խըրխընջոցը, եղների բառաչիւնը, անիւների մեղմ շառաչիւնը—այս բոլորը խառնուելով բնութեան երգիչների քաղցր դալլալիկների հետ, յափշտակում էին մարդու միտքը:

Ես շտապեցի ձուկ բռնել այն գետակի մէջ, որ հոսում էր այդ հովիտների միջով. իսկ քոյրերս սկսեցին պտուղներ ժողովել: Յետոյ մենք շատ ուրախութիւններ արինք՝ թիթեռներ բռնեցինք, ծաղիկներ ժողովեցինք և քոյրերիս հաւաքած մորու գեղեցիկ կարմրախառն հատիկներից փունջեր կազմեցինք:

Փոքր առ փոքր սկսեց մութն ընկիլ. արեգակն արդէն ծածկուել էր հորիզոնի յետևը: Մշակները դադարեցրին իրանց գործերը, ցած գրին գերանդինները և խաչակնքելով գոհացան Աստուծուց: Միքանի ընկալեց յետոյ բանուորները, գերանդիններն ուսներին, ուրախ-ուրախ ճանապարհ ընկան արդէս գիւղը: Փոքր տղաները խումբեր կազմած գնում էին առաջից. նրանցից միքանիսը սրինգ էին ածում, միւսները երգելով ու պարելով հետևում էին նրանց:

Ես և քոյրերս խառնուեցանք այդ երգող դասի հետ և ամենևին չ'իմացանք, թէ ինչպէս տուն հասանք:

26. ԱՄՍՈՒՐ ԴԱՇՏՈՒՄԸ.

Ուրախ և ազատ է լինում մարդ ընդարձակ դաշտում: Մինչև հեռաւոր անտառի կապոյտ եզերագիծը՝ բլրակների վերայից օրօրուելով, տարածվում են գոյնզգոյն ար-

տերը: Ոսկեգոյն հաճարը ծածանվում է, ներս ծծելով կենսատու օդը: Կապտում է դեռահաս գարին, սպիտակում է ծաղկած սիմինդը (եգիպտացորեանը) զարգարուած կարմիր ցօղսնով և վարդակարմիր մեղրաբեր ծաղիկներով: Ճանապարհից փոքր ինչ հեռու կարծես թէ թախ է կայել գանգրաւոր սխեռը. նրա միւս կողմը տարածուած է բաց կանաչ վուշի արտը իւր կլորիկ գլուխներով և կապուտակ աչիկներով: Բայց ահա ճանապարհի միւս կողմը տարածուած են ցորենի ճոխ արտերը և բարեկամաբար ողջունում են իրանց միւս եղբայրակիցներին:

Արտուտը դալլալում է, արտերի վերայ բարձրանալով, իսկ սրաթեւ արծիւը իւր հեռանկատ աչերով նայում է երկընթից. նա տեսնում է շատախօս լորին խիտ արտերի մէջ և դաշտային մկանը, որ բռնն է կրում հասած հասկերից թափած հատիկները:

Ամեն կողմից հազարաւոր գմայլելի ձայներ են լսվում, իսկ մեծ ճանապարհով, երկու ջուրի եզը լծած, ճրճաւայով առաջ է գնում չոր խոտ բարձած սալլը և օդը լցնում է անուշահոտութեամբ:

27. ԱՄՍՈՒՐ ԱՆՏԱՌՈՒՄԸ.

Անտառում այն ընդարձակութիւնը չ'կայ, ինչոր դաշտումը, բայց ամառուայ շոգ օրերին անտառը շատ հաճելի է: Եւ ի՞նչ չ'կայ անտառում: Բարձր կարմրագոյն մայրիները կախել են իրանց փշոտ գազաթները: Լայնատերեւ և հսկայակազմ սօսիներն իրանց կոծոծների և թաթաձև տերեւների սօսափիւնով անցողի ուշքը զրաւում են: Մոխրագոյն բարդի ծառը շարժում է իւր փնջաձև գազաթը. իսկ հաստարմատ կաղնին իւր վրանաձև ճղները տարածում է իւր շուրջը: Զորս կողմք բարձրանում են շատ հասարակ ծառեր՝ հա-

ցի, բոխի, թխկի, հաճարի: Այս չէ բոլորը: Շատ փոքրիկ, բայց պտղատու ծառեր էլ կան անտառում. ահա հոնը կարմրին է տալիս հեռուից. նոյնպէս վայրենի տանձ ու խընձորը զարդարում են ծառերը: Խոտերի միջից մորու սպիտակ ծաղիկն է փայլում, իսկ նրա մօտ արդէն կարմրել է գեղեցիկ համեղ պտուղը: Անտառային շուշանի սպիտակ գինտերը օրօրվում են երկար ու հարթ տերեւների միջից: Միւս կողմից կարծրակտուց փայտփորը կրակըտում է ծառերը. սև սարեակները թնդացնում են օդը իրանց երգերով, իսկ անտուն կիռն համարում է իւր կեանքի օրերը: Մոխրագոյն նապաստակը ահա թփի տակը մտաւ. իսկ սկիւռը շարժեց իւր թաւոտ պոչը ճիւղերի միջից: Ահա հեռուից էլ մի ձայն է գալիս, մինը ծառերի ճղները ջարդում—փշրում է. սա թաթեղ արջն է, որ իւր համար պտուղներ է պոճոկում:

28. ԱՐՁԱԳԱՆՔ.

Թէ զազանն է անտառի մէջ մռնչում,
Թէ եղջերուն—կամ ամպերը որոտում,
Թէ այս կամ այն կողմերից երգ են երգում—
Ամեն ձայնի
Իւր արձագանքը ընդարձակ օդում
Կը պատասխանի:

29. ԹԱԺԱՅ ՀԱՅ.

Կիւրակէի արևը ծածկուեցաւ անտառի յետևը: Միւս առաւօտ գիւղացին իւր որդոց հետ դուրս գնաց դէպի դաշտը և ուրախ-ուրախ նայեց մարգագետիններին և արտերին: Մարգագետիններում կանգնած էին մեծամեծ խոտի դեզեր. իսկ արտերում գեռ տատանվում էին հասած ցորենի հաս-

կերը: Գիւղացին խաչակնքեց և առաց. «Օրհնենք Աստուծուն, որդիք, այս տարի մեր տաւարը խոտ կ'ունենայ և մենք էլ հաց»: Գիւղացին պոկեց մէկ հասկ, տրորեց իւր ափի մէջ, նայեց և տեսաւ, որ հատիկները մգացել են, յետոյ ատամի տակ փորձեց և տեսաւ որ տրաքում է: «Ո՛րդիք, ժամանակ է հնձելու. ձեր մայրը երէկ ամբարի վերջին ալիւրը մաղեց»:

Միւս օրը, թէ մեծ և թէ փոքր, բոլորը դուրս թափուեցան դէպի արտերը: Խուրձերը արագութեամբ շարուեցան միմեանց յետևից. իսկ երեկոյին արդէն բարձր տասնեակներ և երեսնեակներ կարգով կանգնած էին արտումը:

Գեռ հունձը չէր վերջացել, որ կամս սկսեց պտըտել կալի վերայ: Հայրը մի բեռը ցորեն տարաւ ջրաղացը և այնտեղից ճերմակ ալիւր բերեց: Մայրը խաշ ճառեց, խմոր հունցեց, իսկ միւս օրը մանուկներն արդէն ուտում էին նոր ցորենից պատրաստուած անուշահոտ հացը:

30. Հ Ո Ւ Ն Ձ.

Ահա բանւորներն շարիշար կանգնած,
Մանգաղը ձեռքին, գոգնոցը կապած,
Մինչև գօտկատեղ բարձրացող արտում,
Ժպիտն երեսին, ցորեն են հընձում:

Ընդարձակ դաշտը, որ ամիսուկէս,
Մեղմ քամու դիմաց կապույտ ծովի պէս
ձրկվում էր թեքվում ու հէրանց գնում,
Նորից յետ դառնում, իւր տեղն էր բըռնում.

Այժմ նա դեղնած, ոսկու գոյն առած,
Տիրոջ օրհնութեամբ հակսերը լցրած,
Արևի դիմաց փայլում է խաղում,
Ամբողջ հովիտը հուր ու ծով շինում:

Կարծես հըրեշտակը Տիրոջ հրամանով
Ծիծաղ է սըփռել իւր առատ ձեռքով.
Ուրախ ու քըրքիջ, խինդ ու բերկրութիւն
Կաշտը բռնած է, կ'առես, օրն ի բուն:

Ահա բանւորներն շարիշար կանգնած,
Մանգաղը ձեռքին, գոգնոցը կապած,
Հընձում են ցորենն ու խուրձեր կապում,
Կապած խուրձերից տառնեակներ կազմում:

31. ԶՐԻ ԶԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ.

1. Արդեօք ո՞ւմ հարկաւոր չէ ջուրը: Բոյսերին, գա-
զաններին, թռչուններին և մարդկանց հարկաւոր է նա:
Ահա թէ ինչի Աստուած լցրեց ծովերը և ովկիանոսները ջը-
րերով:

Բայց ծովի ջրերն աղի են և դառն: Այդ վնաս չ'ունի,
որովհետեւ ամենքը ծովի մօտ չեն բնակվում: Բայց թնչպէս
մաքրենք ջուրը, թնչպէս տանենք մենք նրան ծովերից հա-
զարաւոր մղոն հեռու, թնչպէս բարձրացնենք նրան սարերի
գլուխը:

Աստուած այս գործը յանձնել է աշխատասէր արեւին:
Իւր տաք ճառագայներով արեւը ջուրը թեթեւ գոլորշիների է
գարձնում. ջրի գոլորշիներն իրանց միջի աղալին մասերը
թողնում են ծովերում, իրանք բարձրանում են ու թանձ-
րանալով՝ երևում են արծաթափայլ ամպի կերպարանքով կա-
պոյտ երկնակամարի վերայ:

2. Գոլորշիները բարձրանալով թանձրանում և ամպ
են դառնում. բայց նրանք չեն կանգնում ուղղակի ծովի վե-
րայ: Այստեղ քամին սկսում է իւր գործը և ահագին ամ-
պերը թեթեւ փետուրի նման քշում է դէպի լոյս աշխարհի

ամեն կողմերը: Ամէն մէկ ամպի մէջ այնքան ջուր կայ, որ
եթէ նա միանգամից ցած թափուէր, կը ծածկէր քաղաքներ,
գիւղեր, մարդկանց և կենդանիներին: Բայց Աստուած գործը
ուրիշ տեսակ է կարգադրել. ամպերից կաթկաթում են անձ-
րեւի փոքրիկ կաթիլները, ինչպէս ալիւրը մաղի միջից, կամ
սառչում ու թափվում են ինչպէս ձիւն:

3. Զուրը թարմացնում է հովիտներն ու արտերը և
հողը նրան իւր ներսն է ծծում: Հողի տակ աւելորդ կա-
թիլները միմեանց յետեւից հաւաքվում և կազմում են ստոր-
երկրեայ փոքրիկ խոռոչներ. միքանի կոհակներ խառնվում են
միմեանց հետ և մի ճանապարհ գտնելով՝ դուրս են բղխում
երկրի երեսը սառն աղբիւրի ձևով: Աղբիւրը բղխում է և
առուակ կազմելով առաջ է խաղում: Առուակն իրան հա-
մար ճանապարհ է պատրաստում. փոքր առ փոքր հողը
քանդում է և սկսում է քարերի վերայ խոխոջալով առաջ
գնալ: Պատահում է, որ նա ճանապարհին հանդիպում է
մի իւր նման շատախօսի և նրա հետ եղբայրանալով, ձայն
ձայնի տուած, առաջ են խաղում: Նրանք միմեանց հետ
առաջ են գնում, իսկ նրանց պատահում են ճանապարհին
երրորդ, չորրորդ և հինգերորդ առուակներ... Նրանք ամեն-
քը խառնվում են միմեանց հետ և բարեկամաբար առաջ են
հասում: Նայում տեսնում ես, որ ահա այս եղբայրական
միութիւնից մի կանոնաւոր գետակ է կազմուել: Այս գետա-
կը ջուր է տալիս մարդկանց, կենդանիներին, թարմացնում
ու զովացնում է դաշտերի ծառա բոյսերը, պտըտացնում է
ջրաղացների երկանները, կրում է իւր վերայ լաստեր և թե-
թեւ նաւակներ. իսկ նրա սառն կոհակների մէջ խաղում
են ուրախ ձկները՝ փայլելով իրանց արծաթագոյն թեփուկ-
ները:

4. Գետակը վազում խառնվում է ուրիշ գետակի հետ
և միասին առաջ են գնում: Ճանապարհին նրանց հետ խառ-

նըվում են ուրիշները և այսպիսով կազմում են մի ահագին գետ, որ ունենում է բազմաթիւ վտակներ և անցնում է մի թագաւորութիւնից միւս թագաւորութիւն. երբեմն միւս անոյն գետն անցնում է շատ մանր տէրութիւններով և նրանց ամենին էլ բաշխում է իւր առատ ջրից: Լողում են գետերի վերայ ծանր նաւեր, որոնք բարձած են լինում զանազան ապրանքներով: Անցնում են նրանց վրայով առագաստաւոր նաւեր, իսկ եղբայրների մօտ շինվում են արուեստագործական գիւղեր և առևտրական քաղաքներ՝ մինը միւսից հարուստ: Գետը մեծամեծ հարստութիւններ է տանում մի երկրից միւսը կամ գէպի հեռաւոր ծովեր և իւր լայն բերանով ոչ թէ փոքրիկ նաւակներ, այլ մեծամեծ նաւեր, թւանման առագաստներով զարդարուած, ծովն է մտցնում:

Գետերից շատ ջուր է թափվում ծովերի մէջ. բայց արեգակն էլ հանդարտ չէ մնում. նա առատ գոլորշիներ է բարձրացնում, ամպեր է կազմում և ամբողջ աշխարհին անձրև է բաժանում:

Գետերը դարերով թափվում են ծովերի մէջ և նրանց երբէք չեն լցնում. արևն էլ յաւիտեան գոլորշի է բարձրացնում ծովերից, բայց երբէք նրան չէ ցամաքեցնում: Այսպէս ամենիմաստ կերպով է կարգադրել Աստուած այս բանը:

ՅԶ. ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԻՅ.

Օգոստոս.

Շատ ժամանակ է ես իմ լիշատակարանումս ոչինչ չեմ գրել. ամբողջ ամառ ես գրա համար միջոց չ'ունէի: Այժմ մենք էլ այնքան չենք խաղում, որովհետև շուտ-շուտ անձրևում և աշնան հոտ է գալիս:

Այսօր, Աստուածածնի վերափոխման տօնին, մեծ ուրախութեամբ եկեղեցի են տանում այգիների և արտերի պրտուղները: Աստուածածնին պտուղներն օրհնում են: Գիւղական փոքրիկ եկեղեցին լիքն էր մարդկանցով: Բարի գիւղացին ջերմեռանդութեամբ վեր առաւ մի փոքրիկ խաղողի ճիւղ և մի բուռը ցորեն: Խաղողը նա կերաւ, պասը լուծեց, իսկ ցորենը տարաւ, իւր սերմացուի հետ խառնեց: Հայրս և մայրս այսօրից սկսեցին պտուղներ ուտել, իսկ մենք վաղուց լուծել էինք:

Դաշտերում արդէն շարուած են ցորենի տասնեակները. շուտով գիւղացին կրբերէ նրանց իւր կալը, որ անձրևների տակը չ'մնան: Ահա աշխատասէր գիւղացին ջանասիրութեամբ կախում է. իսկ նրա փոքր որդին խուրձն է կրում հնձատեղերից:

Խուրձը կրելուց յետոյ նա պարապ չէ մնալու. արեգակի տաքութիւնը պակասում է. երկինքը շուտ-շուտ ամպում և անձրևներ է գալիս. գիւղացու ցելերը փափկացել են. շուտով ցաքը կ'սկսուի: Ծանճերն էլ սկսել են զգալի կերպով կծել. երևում է, որ ամառը վերջանում է:

ՅՅ. ԱՇՆԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐԸ.

Ծառերի կանաչ տերևների մէջ դեղնագոյն տերևներ են շողշողում. մանգաղն իւր գործը վերջացրել է ոսկիանման արտերում. միւս կողմը հեռուից կարմրին են տալիս հովիտների երբեմն կանաչ գորգերը. ստուերախիտ այգիներում հասած պտուղները վախուժ են:

Աշնան նշաններն ամեն կողմից մարդու աչքի են դիպչում. այնտեղ, արևի տակ փայլելով, տատանվում է սարդի

ոստայնը. այստեղ՝ արտերի տեղը, երևում են մերկ ծղօտներ, իսկ այգիներում որթի ոստերի վերայ կախուել են սև, սպիտակ և կարմրախառն ողկոյզներ: Կալերում հնձած հացաբոյսերը կախում են. մէգը առաւօտեան սպիտակ քաթանի նման ծածկում է կապոյտ լճակը:

Ամբողջ օրը սալերը ճռնչում են. նրանք դաշտերից խուրճ են կրում կալը: Կալերում կամների չըխչըխկոցը հեռուից լսվում է. կռուկներին խումբերը շղթայաձև թռչում են բարձրից, զարդարելով բնութիւնը իրանց ներդաշնակ կրկնակրով:

34. Ա. Շ Ո Ւ Ն.

Երեկոյեան վերջալուսին

Ծիծեռնակները չքացան.

Սարեակները խումբեր կազմած

Մեր կողմերիցը հեռացան:

Ամեն բան հանդարտ քնած է.

Դուրսը խաւար է տիրում.

Զօր տերևը խշխշում է.

Եւ քամին դուռը ծեծում:

35. Զ Հ Ն Ձ Ա Տ՝ Ա Ր Տ.

Աշունն սկսուեց, ծիծառն թռաւ.

Անտառն է դատարկ, դաշտը մերկացաւ.

Միայն դաշտումը անհունձ մնացած

Տխուր ու տրտում մի արտ կայ կանգնած:

Կարծես հասկերը ասում են միմեանց.

«Ի՛նչպէս մրսում ենք մենք այս ցրտի տակ,

Շատ տխրալի է գետին խոնարհուիլ

Եւ առօք պտուղդ հողում թաթախել:

Ամենայն գիշեր մեզ մօտ իջնում են

Անցնող թռչուններն ու մեզ ուտում են.

Գազաններն տրորում, քամին մեզ ծեծում:

«Ո՛ւր է մեր տէրը, թնչ է սպասում».

Գամին տալիս է նրանց վատ համբաւ.

«Մահը ձեր տիրոջ երկրից վեր առաւ»:

Վ Ե Ր Ջ

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

(Առաջին շրջանից)

Բաղ—այգի.

Պաղ—սառը, հով.

Պող—եղջիւր.

Փառ—թաղանթ, փառք.

Փաս—գլխարկ (տաճկական).

Զառ—արծաթաթիւ (գործուածք).

Տէ—տեղուծիւնը, դիմանալը.

Թաս—գաւաթ, բաժակ.

Տաղ—երգ.

Չաւար—կորկոտ (ցորենի և հաճարի).

Զոջ—աւագ, մեծ, գլխաւոր.

Զահ—մոմակալ, բոցավառ լոյս (մաշալա).

Ճահ—յարմար, պատշաճ.

Ջինջ—իստակ, մաքուր, պարզ.

Ճուտ—ձագ.

Չուծ—փոքրիկ արօր միալուծ.

Չանգ—մէգ, մառախուղ.

Ճիտ—պարանոց, վիզ.

Ճաղ—սայլի կամ անիւի մատաձև տախտակ, տախտակեայ դռնակ (կալիտկայ). գուլպայ գործելու մետաղէ կամ փայտէ չոփերը.

Չաղ—գեր, պարարտ.

Չոչ—չոչ անել—ձեռն ու ոտի վերայ ման գալ.

Չանչ—չանչ անել—բաց թաթի շարժմամբ անիծել.

Թառ—թռչունների գիշերելը և գիշերելու տեղը.

Արթ—արթուն բառի սկիզբը.

Քարտ—քարտէզ, խաղալու թուղթ.

Պուտ—վայրի ծաղիկ խաշխաշաձև.

Որդ—ճիճու.

Որթ—վաղ, խաղողի թուփ, հորթ.

Օթ—օթեան, իջեան.

Յօդ—անդամների կապը, խաւը.

Յօտ—որթի կտրած ճիւղը, մատը.

Հօտաղ—լուծը քշող տղայ.

Համր—անլեզու, լալիկ.

Յամր—դանդաղ, ծանր.

Սկայ—մեծ, հսկայ.

Սկունդ—փոքրիկ շուն.

Սկուտղ—սինի, բլիւզ.

Աբեմ—կրօնաւորի զգեստ.
Սլէհ—զէնք. միջատների խայթոցը, ժանիքը.
Ռեխ—անճոռնի բերան, գէմք:

ՀԱՆՆԵԼՈՒԿՆԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Երկրորդ շրջանում)

- § 15.—ա. Օձ. բ. կրիայ.
§ 18.—Մեղրահաց.
§ 24.—ա. Արև և լուսին. բ. Երկինք և աստղեր:
§ 28.—Մարդու լեզուն.
§ 30.—Սարդ.
§ 40.—ա. Սուր և պատեան կամ հրացան և գնդակ.
բ. Կաշաղակ.
գ. Մոշ (մոր), որ սպիտակ ծաղկում է, կանաչ պտուղ բռնում, յետոյ կարմրում և ապա սևանում:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ՑԱՆԿԸ

ՇՐՋԱՆ ԱՌԱՋ ԻՆ

1.	Հայերէն այբուբենը	»
2.	Նման հնչիւններ	1.
3.	ս. զ. շ. տառերը բաղաձայների հետ	2.
4.	ա. իբրև երկհնչիւն	3.

ՇՐՋԱՆ ԵՐԿՐՈՐԳ

1.	Այբբենարան	4.
2.	Կարգալ գրել *	4.
3.	Մըջիւնը և աղաւնին	5.
4.	ձնճղուկներ * ժողովրդական բանասիր.	5.
5.	Պառաւն ու հաւը	6.
6.	Աքաղաղն ու հաւը * ժողովրդ. բանասիր.	6.
7.	Ագռաւն ու աղաւնին	7.
8.	Կռունկներ * ժողովրդ. բանասիր.	7.

9.	Իմ ուսումնարան գնալը	8.
10.	Տխուր երեխայ * Գամառ-Քաթիպա	8.
11.	Աղօթք և աշխատանք	9.
12.	Հօր ճար * Գ. Քաթիպա	10.
13.	Հրաւեր *	10.
14.	Օձի գլուխը և պոչը	11.
15.	Հանելուկներ *	11.
16.	Վարդենին ու փուշը	12.
17.	Մեղու	12.
18.	Հանելուկ *	12.
19.	Առիւծը և գորտը	13.
20.	Լաւ ընկեր	13.
21.	Մանուշակ * Գ. Քաթիպա	13.
22.	Ո՞վ է քիթը ցից պահում	14.
23.	Լուսինը և արևը * ժողովրդ.	14.
24.	Հանելուկներ *	15.
25.	Ստախօս	15.
26.	Արևին *	16.
27.	Ամէն բան իրան տեղը	16.
28.	Հանելուկ *	16.
29.	Նապաստակը և ոգնին	17.
30.	Հանելուկ *	17.
31.	Փիղ	17.
32.	Հրաւեր գարնան	18.
33.	Առիւծը, արջը և աղուէսը	18.
34.	Գորտը և եզը	19.
35.	Ութը իրաւունք չէ	19.
36.	Սուրբ Կարապետ *	20.
37.	Գայլի արտասուքը	20.
38.	Գարուն *	21.
39.	Առիւծն ու ծուկը	21.
40.	Հանելուկներ *	22.

ՇՐՋԱՆ ԵՐՐՈՐԳ

1.	Պալը	23.
2.	Աղ և սպունգ	23.

3.	Մեր ընտանիքը	24.
4.	Զաւակների մխիթարանքը *	25.
5.	Հինգ պատուիրան	26.
6.	Օրօրոցի երգ * Գ.-Քաթիպա	26.
7.	Որբի օրը սև է	27.
8.	Հրաշալի խոտ	27.
9.	Կենդանիների վէճը	28.
10.	Ինչ կըցանես, այն կըհնձես	28.
11.	Գառը գայլի մօրթով *	29.
12.	Ուրիշի վերայ չ'պէտք է ծիծաղել	30.
13.	Դեղձանիկը և սոխակը	30.
14.	Քռչնակ *	31.
15.	Սագեր	31.
16.	Շնիկ	32.
17.	Որս	32.
18.	Ինչ կըբողես, այն կ'ուտես	34.
19.	Ծիծեռնիկ * Գ.-Քաթիպա	35.
20.	Ծիծեռնակ	36.
21.	Երգ պանդուխտ պատանեկի * Դողոթեան ?	36.
22.	Բոյսերի տեսակները	37.
23.	Երաշտ	37.
24.	Բոյսերի կերակուրը	38.
25.	Ծաղիկների երգը *	38.
26.	Կաղամբի թիթեռ	39.
27.	Զատիկ	40.
28.	Թիթեռ և մանուկ *	41.
29.	Ծառերի վէճը	42.
30.	Ընկոյզ և դդում	43.
31.	Ուրիշին հօր փորոզը, ինքը մէջը կ'ընկնի	43.

ՇՐՋԱՆ ՉՈՐԻՈՐԳ

1.	Առաւօտեան ճառագայթները	48.
2.	Շինականների առաւօտեան երգը * Գ.-Քաթիպա	49.
3.	Երկու տակառ	49.
4.	Հացն ուտելով, բանն անելով	50.

5.	Ինչպէս են շինում տները	51.
6.	Մեր տունը	51.
7.	Խրճիթ *	52.
8.	Դաշտ և ուսումնարան	53.
9.	Կաւիճ	54.
10.	Մատիտ	56.
11.	Ռետին	57.
12.	Սպունգ	59.
13.	Փորձանք ու պատուհաս	60.
14.	Զրադաց *	61.
15.	Հանելուկ * Արարատեանց	61.
16.	Կրակ	62.
17.	Դարբին * Մելիք-Շահնազարեանց	63.
17.	Օդ	64.
18.	Վուշի մշակումը	65.
19.	Երկու քոյր * Գ.-Քաթիպա	66.
20.	Կով	68.
21.	Կորած հորթ * Աղայեանց	70.
22.	Կթել և հարել * Արարատեանց	71.
23.	Զի	72.
24.	Տխուր ձի *	72.
25.	Պալտ	73.
26.	Խոզը կաղնի ծառի տակ *	74.
27.	Ինչպէս է մարդս մանգալիս երկրի վերայ	75.
28.	Ճանապարհորդութիւն առանց ձիերի	76.
29.	Ինչպէս են ճանապարհորդում ջրի վերայ	77.
30.	Քամին ու նաւերը *	78.
31.	Ջրի երեսին անիւներով	79.
32.	Զարմանալի մշակ *	80.
33.	Մարդիկ ինչպէս են թռչում օդի մէջ	81.
34.	Հրեղէն ձի	82.

ՇՐՋԱՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԳ

1.	Չորս եղբարք. * Գ.-Քաթիպա	88.
2.	Ինչ արեց ձմեռը *	89.

3.	Ալլոր պապի հրամանները	89.
4.	Զիւն * Գ.-Քաթիպա	91.
5.	Յունվարի մէկին	92.
6.	Յունվարի հինգին	92.
7.	Յունվարի վեցին	94.
8.	Ակնկալութիւն դարնան *	95.
9.	Պասի առաջին երկուշաբթին	95.
10.	Գարուն * Գ.-Քաթիպա	96.
11.	Մանկական լիշողութիւնից	96.
12.	Աւագ հինգշաբթի	97.
13.	Աւագ ուրբաթ երեկոյին	98.
14.	Գարնանային ջրեր *	100.
15.	Սուրբ Յարութիւն	100.
16.	Զատիկ * Գ.-Քաթիպա	102.
17.	Քրիստոս Յարեալ * Ա. Տ.	103.
18.	Մանկական լիշողութիւնից (մեռելոցք)	104.
19.	Երկրագործի երգը *	105.
20.	Մայիսուայ առաւօտ	106.
21.	Ամառ *	107.
22.	Ամարային առաւօտ	108.
23.	Զուկը	109.
24.	Ուռենի *	109.
25.	Ամառը մարգագետիններում	110.
26.	Ամառը դաշտումը	111.
27.	Ամառն անտառումը	112.
28.	Արձագանք *	113.
29.	Թաժայ հաց	113.
30.	Հունձ *	114.
31.	Զրի ճանապարհորդութիւնը	115.
32.	Մանկական լիշողութիւնից (օգոստոսին)	117.
33.	Աշնան նշանները	118.
34.	Աշուն *	119.
35.	Զհնձած արտ *	119.

*) Աստղանիշ ունեցողները չափաբերական գրուածներ են:

ԿԵՆԴՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԻ ՀՐԱՏԱ-
ՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

1.	Տէր-Ղ. Լոնդեան՝ Մայրենի Լեզու. ա. տարի.	35 4.
2.	Ս. Ս. Մայրենի Լեզու. բ. տարի.	40 4.
3.	Ս. Ս. Մայրենի Լեզու. գ. տարի.	45 4.
4.	Մայրենի Լեզուի քերական. տարերքը, մ. ա.	30 4.
5.	Մայրենի Լեզուի քերական. տարերքը, մ. բ.	50 4.
6.	Բացատրութիւն Մ. Լեզուի ա. տարուայ.	60 4.
7.	Հայորդի՝ Սրբազան պատմութիւն. Հին Կտակարանի.	50 4.
8.	Սրբազան պատմութիւն. Նոր Կտակարանի.	50 4.
9.	Աղայեանց՝ Ուսումն Մայրենի Լեզուի. ա. տարի.	25 4.
10.	Ուսումն Մայրենի Լեզուի. բ. և գ. տարի.	45 4.
11.	Անասիա Տին զըրց.	50 4.
12.	Տէր Ստեփանեան՝ Սկզբունք. քր. հաւատոյ.	50 4.
13.	Ս. Մանգինեան՝ Անտանեկան Աշխարհ.	25 4.
14.	Փիւցաղնական Աշխարհ.	30 4.
15.	Նահապ և Հայր. Աշխարհ.	65 4.
16.	Բացատրութիւն Անտ. Աշխարհի.	75 4.
17.	Հինգէլի թուար. խնդիրներ, մ. ա.	40 4.
18.	Հինգէլի թուար. խնդիրներ, մ. բ.	50 4.
19.	Համառոտ Մանկավարժութիւն.	1-50 4.
20.	Սոստանեան՝ Ծաղկաբաղ, շրջան Ա.	25 4.
21.	Ծաղկաբաղ, շրջան Բ.	60 4.
22.	Ծաղկաբաղ, շրջան Գ.	40 4.
23.	Նախաշաւիղ (մամլոյ տակ).	—
24.	Եղիշէ ըստ Անձնացեաց օրինակի.	1 ա. և 80 4.
25.	Սիմեոնեան՝ Աշխարհագրութիւն, մասն բնական.	60 4.
26.	Մասն քաղաքական.	60 4.
27.	Վարձելեան Պատագիրք թուարանութեան.	70 4.
28.	Յ. Գ. և Ս. Պ. Ժողովածու թուարան. խնդ. մ. ա.	35 4.
29.	Նոյն մ. բ. կոտորակներ.	45 4.
30.	Այլադեան՝ Նախակրթանք, մ. ա.	40 4.
31.	Տէր-Պաթեան՝ Русск. слово.	50 4.
32.	Агнѣвъ. "Первый шаг".	45 4.
33.	Захаровъ. Сборникъ примѣровъ для писъ. исчисления.	20 4.
34.	Տէր-Սարգսեան՝ Հայկական գեղադրութեան օրինակներ.	25.
35.	Վայելչագրութեան դասաւանդութեան եղանակը.	20.
36.	Տողած տետրակներ № 1, 2, 3, 4.	5.

Գումարով կանխիկ գնողները նշանաւոր զեջումն ունին:

2013

4577

«Ազգային գրադարան»

NL0062926

